

ŞURKAV Şanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm

Dergisi

sayı
29
EYLÜL
2017

Şanlıurfa
Güvercin Kahvesinden
İzlenimler

Aşkın Ve Melâlin Şairi
Yaşar Nezihe (Bükülmez)

"Urfa Hayatlı Taş Evleri"nde:
Kapılar Takalar ve
Pencereler

İpekyolu'ndan Gelen Derviş
Şeyh Mes'ud

Urfalı Bestekârlar: 25
Mehmet Bakır
Karadağlı

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Mehmet KURTOĞLU
Halil ALTINGÖZ

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Tark AÇIKGÖZ / Vali Yardımcısı
İsmail DEMİRKOL
Adil SARAÇ
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Aydın ASLAN
Uğur BEYAZGÜL

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufpaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Şanlıurfa Güvercinleri
(Fotoğraf: Burhan AKAR)

Arka Kapak
Rızvaniye Külliyesi
(Fotoğraflar: Mustafa AKGÜL)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 312 42 41

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Abdullah ERİN / Şanlıurfa Valisi
- 3 Akabe'den Şehre Girerken...
Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
- 7 Aşkın Ve Melâlin Şairi Yaşar Nezihe (Bükülmez)
Mehmet KURTOĞLU
- 15 Arif Çelik'in "Nemrud'un Kızı" Türküsü'nün
Öyküsü Üzerine...
Abuzer AKBIYIK
- 19 İspanyalı Rahibe Egeria'nın
Hac Günlüklerinde Urfa Ve Harran
Selahattin E. GÜLER
- 24 "Urfa Hayatlı Taş Evleri"nde:
Kapılar Takalar ve Pencereleer
Yaşar DURU
- 31 İpekyolu'ndan Gelen Derviş Şeyh Mes'ud
Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKBIYIK
- 34 Urfa'dan... Huzurun Sesi Yusufutanlar...
Halil KOÇAKOĞLU
- 36 "Sırmalı Puşu"nun Halep'ten Urfa'ya
Üretim Yolculuğu...
İsmail SÜNGER
- 39 Şanlıurfa Güvercin Kahvesinden İzlenimler
Abdurrahim DİNDARZADE
- 42 Rûzgârın Uzun Yürüyüşü-6
İbrahim TEZÖLMEZ
- 47 Şanlıurfa Yöresel Yemekleri Yaşatma Projesi
Salih KAPLAN
- 48 "Balıklıgöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi"
Kültür ve İnanç Turizmine Kazandırıldı
Mustafa AKGÜL
- 50 Urfa Halk Kültüründe "Zılgıt"
Şükrü ÜZÜMCÜ
- 52 Zemheride Açan Yediveren Güller
Misbah HİCRİ
- 55 Urfalı Bestekârlar: 25 Mehmet Bakır Karadağlı
S.Sabri KÜRKCÜOĞLU

Şanlıurfa'dan Selâm

Peygamberler diyarı Şanlıurfa, aynı zamanda önemli kültür miraslarına da sahip bir şehirdir. 12.000 yıllık tarihyle, kadim kültürünün, geleneklerinin ve inanç turizmi varlıklarının zenginliğiyle ünlü Şanlıurfa'mızı hak ettiği yere taşıma gayreti içinde olduğumuzu belirtmek isterim.

Cazibe merkezleri programı ile Şanlıurfa'ya önemli destekler ve yatırımlar gelmektedir. Bu yatırımlar sonucunda oluşacak yeni iş alanlarında istihdam sağlanmasıyla daha çok kişi iş sahibi olacak, buna paralel olarak da sosyal ve kültürel kalkınma hızlanacaktır. Bunun için yerel yönetimlerimiz, sivil toplum kuruluşlarımız, bakanımız, milletvekillerimizle gece gündüz çaba sarf etmekteyiz.

Verimli tarım arazileriyle büyük potansiyele sahip ve stratejik bir konumda bulunan Şanlıurfa'nın ihracat rakamlarını yükseltmek de önemli hedeflerimiz arasındadır. Bu hedefe ulaşmak için Şanlıurfa Valiliği olarak yerli ve yabancı yatırımcılarımıza desteklerimiz devam edecektir.

Ülkemizin potansiyelini, bölgesel dinamiklerimizi ve insan gücümüzü harekete geçirerek; hizmetlerin en iyisine, en güzeline layık olan vatandaşımıza daha etkin, daha süratli ve daha kaliteli hizmet sunma arayışını ve çabasını tüm gücümüzle sürdürmeyi ve böylece kalkınma sürecini hızlandırmayı inşallah başaracağımıza inanıyorum.

Şanlıurfa 19,5 yaş ortalamasıyla Türkiye'nin en genç nüfusa sahip bulunmaktadır. Gençlerimizin iyi yetiştirilmesinde; biz idarecilere, eğitimcilerimize, siyasetçilerimize ve ailelerimize büyük sorumluluk düşmektedir. Hep birlikte gençlerimizi zihnen ve bedenen sağlıklı olarak yetiştirmeyi başararsak, Şanlıurfa'ya ve Türkiye'ye en önemli katkıyı sağlamış olacağız.

Şanlıurfa'daki 800 bine yakın öğrenci sayısı, birçok ilin nüfusundan büyüktür. Bu potansiyeli çok iyi değerlendirip, gençlerimizin millî ve manevî değerlere bağlı, bilgi ve beceri ile donatılmış olarak yetişmelerini sağlamak büyük bir zenginliğimiz olacaktır.

Bu topraklarda yaşayan tüm vatandaşlarımızı, etnik kimlik, inanç ve mezhep farkı gözetmeksizin milletimizin asli unsuru olarak görmekteyiz. Birlik ve beraberlik içinde olmaya devam ederek daha güçlü, daha onurlu bir Türkiye Cumhuriyeti devletini hep birlikte inşa edeceğiz inşallah. Yeni ve büyük Türkiye, Hakk'ın, hakikatin, adaletin, merhametin ve şefkatin ülkesi olarak dünyada yerini almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Şanlıurfa halkı olarak Suriyeli kardeşlerimizi beş yıldan beri misafir etmekten memnun ve mutluyuz. Suriye'deki sıkıntılar bitinceye kadar, Suriyeli kardeşlerimizin yaşam standartlarını yük-

selemek için, kendilerine her türlü yardımı ve desteği sunmaya halkımızla birlikte devam edeceğiz. Dayanışma, yardımlaşma ve kardeşlik ruhuyla tüm sıkıntılar inşallah sona erecektir.

"Şanlıurfa Geleneksel Mutfak Kültürü"nü yaşatılması ve gençlerimizin bu konuda eğitilmesi için ŞURKAV tarafından bir eğitim merkezi oluşturmuş bulunmaktayız. Yöresel mutfakların bir miras olarak yaşayan kültüre aktarılması amacıyla, bu merkezde açtığımız kurslarda yiyecek-içecek sektöründe ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilerle donanmış ve bu alana hizmet verecek uzman personel yetiştirilmektedir. Böylece, aşçılık kurslarını bitiren gençlerimiz turizm sektöründe istihdam imkânı elde edebilecek veya kendi işlerini kurabileceklerdir.

ŞURKAV'ın "Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkezi"ndeki atölyelerinde üretilen el sanatlarımızdan culhacılık, keçecilik, kürkçülük, kazazlık ve ağaç oymacılığı ürünleri, Eylül ayında Ankara Altındağ Belediyesi'nin "Altınköy Açık Hava Müzesi"nde düzenlediği geleneksel el sanatları etkinliğinde ziyaretçilerin beğenisini kazanmıştır.

Şanlıurfa'da ihtiyaç duyulan "Fuar Merkezi"ni Büyükşehir Belediyemiz ve Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destekleriyle hayata geçiriyoruz. Memleketimizin tarımda, turizmde ve sanayide hak ettiği yere gelebilmesi için fuar merkezimizi en kısa sürede tamamlayarak hizmete sunacağız.

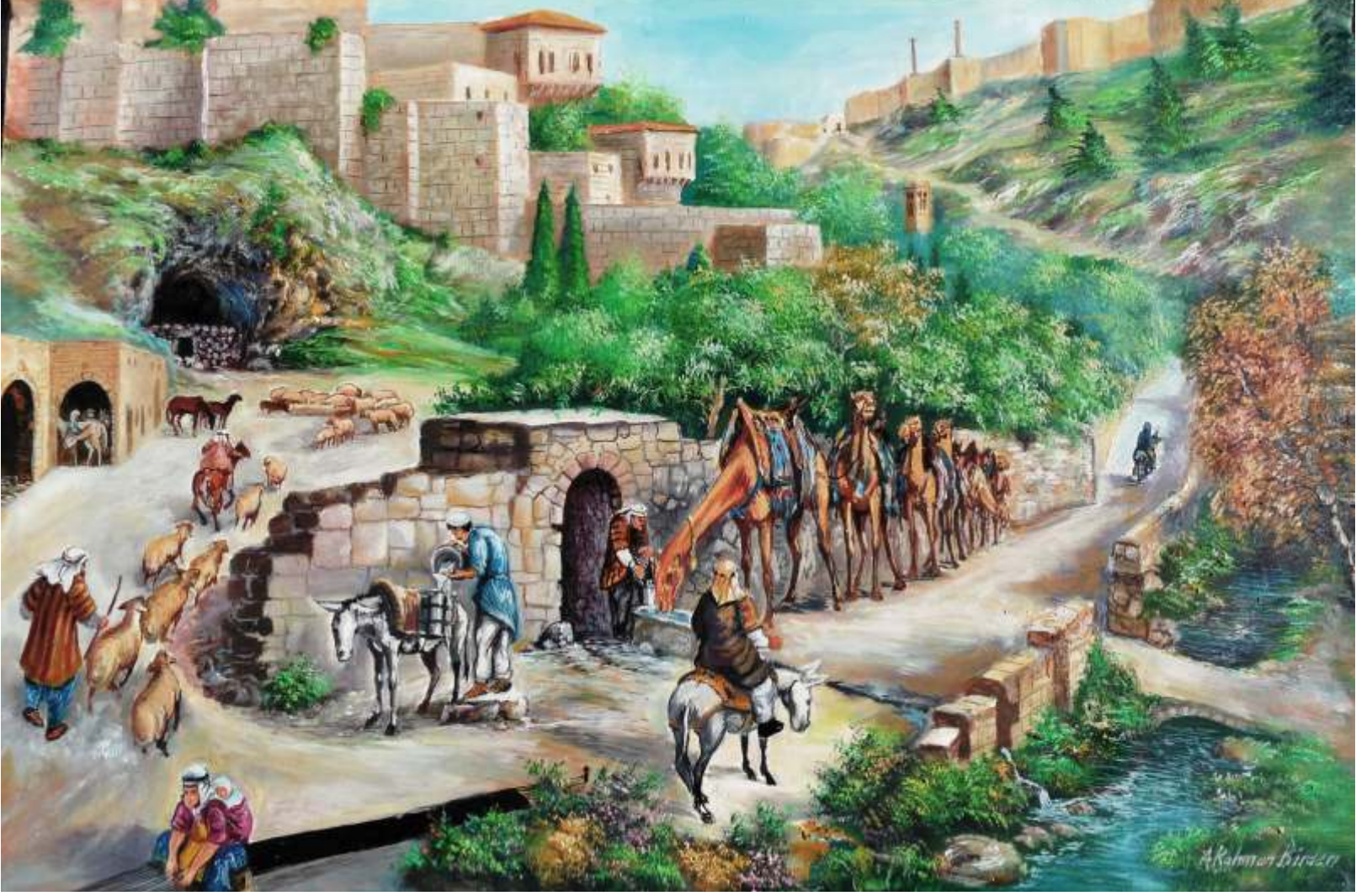
Şanlıurfa'nın daha iyiyi, daha güzeli hak ettiğinin idrakiyle ve şuuruyla çalışarak, inanmışlık ve adanmışlıkla başarıya ulaşabiliriz.

Dergimizin 29. sayısına yazılılarıyla katkıda bulunan araştırmacı yazarlarımıza ve baskıya hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederim.

Şanlıurfa ilimize hizmetkâr olma ve hizmet etme şansını bizlere bahşeden Cenab-ı Allah'a sonsuz hamd ve şükrediyorum. Bu vesileyle Şanlıurfa'daki bütün kardeşlerime, hemşehrilerime en içten, en kalbi duygularıyla sevgilerimi, saygılarımı, muhabbetlerimi iletiyorum.

Sahip olduğumuz zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve misafir severliğimizi yaşamaları için tüm dünyayı Şanlıurfa'ya bekliyor, Şanlıurfa dostlarına selam, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

20. yy. Başlarında Haleplibahçe'den Şehre Giriş Tablo: Abdurrahman Birden

Akabe'den Şehre Girerken...

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
meuner@gmail.com

Bir önceki yazıda şehri kaleden tefekkür edip, yazıyı şu şekilde bitirmiştım:

“Kaleden Urfa'yı “gönül gözü”yle seyredemeyenler buyursun.

Şehrin tefekkür dünyasına ‘dalmak’ ise başka ‘sefer’e...” diye.

Ancak bu “sefer” de şehrin “tefekkür dünyası”na dalmaya cesaret edemedim. Buna biraz da Akabe'den şehre girerken daldığım tefekkür dünyası sebep oldu. Dolayısıyla şehrin tefekkür dünyasına dalmak yine başka “sefer”e kaldı. Ancak bu, asla vazgeçtiğim anlamında telakki edilmemeli, sadece ertelendi. Aslına bakılırsa, bütün bunlar onun için, şehri tefekkür için “peşrev” çekmelerdir. Elime “kültürel dedektör” alıp, maziden gelen seslere kulaklarımı açıp, taşlardan gelen fısıltıları dinleyerek ve onlarla “hallenerek” dalacağım.

Ama bu “sefer” Akabe!...

Akabe!..

Mekke yakınında dar bir vadi.

Son peygamberin Medineli Evs ve Hazrec kabilelerine mensub kişilerle bulunduğu yer.

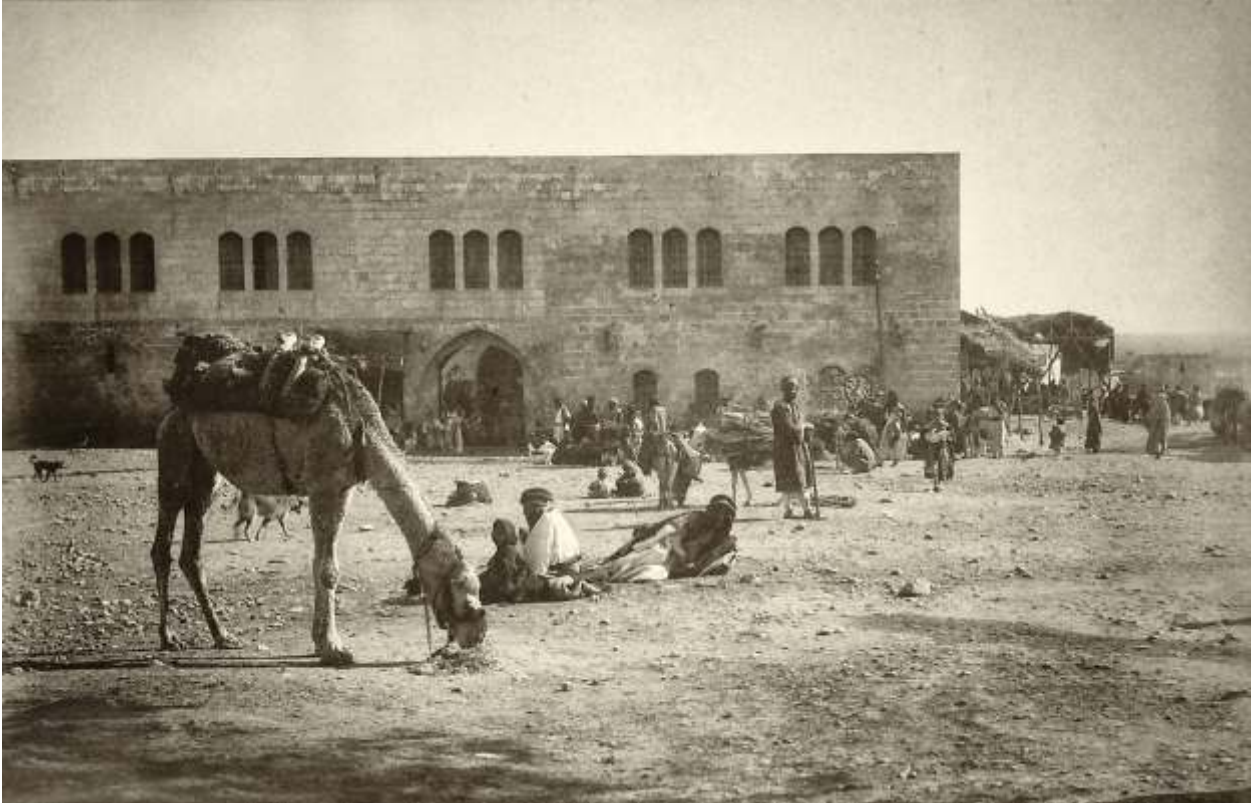
İslamiyetin Mekke'den yol bulup Medine'ye vardığı mahal ve ilk Müslümanların adeta nefes borusu...

Ne kadar “şanslı” bir mekân, ne kadar övünse azdır!..

Son peygamberle müşerref olduğu nadir yerlerden biri...

Hele peygamberin sıkıntılı zamanlarında kucak açmak!..

Akabe, Arapçada sarp, dar, tehlikeli geçit, boğaz anlamına gelir.

1889 Yılında Sur dışında Saray Köprüsü Karşısında Bulunan Han ve Pazar / Fotoğraf: Max Von Oppenheim

Mecaz olarak da bir işin, bir durumun veya hastalığın geçilmesi en zor ve tehlikeli devresi anlamında kullanılır.

Buraya akabe ismi verilirken, kelimenin anlamı düşünülerek mi verildi, yoksa İslâm'ın Mekke dışına yayılmasında önemli bir mevkii olarak görüldüğü için mi?

İsim verilirken hangi anlam kastedildiğini bilemiyorum. Ancak anlam olarak uygun düşüğünü söylemeliyim. Zaten buradan geçen herkes de tasdik eder.

Son peygamberi çağırışım yapması ise elbette takdire şayandır.

Yokuşu inerken ya da çıkarken, Akabe'nin son din açısından konumunu düşünenlere ve hatırlayanlara ne mutlu!..

Bu Akabe ile o Akabe arasında yaklaşık iki bin kilometre mesafe var diyeceksiniz.

Olsun...

"Hayal dünyası", daha da önemlisi "manevi alem"de mesafenin ne önemi var?..

Getirilen bir "salavat", okunan bir "dua" mesafeye mi bağlı?

Akabe Yokuşu'nun tam tepe noktasında Şahin Tepesi'nin altında durup şehre doğru sol gözünüzle baktığınızda şehir görünmez, ancak son üç dört sene içinde sanayileşmiş ülkelerde "işçilerin barınağı", geri kalmış ülkelerde ise "gelişmişlik" ölçüsü olan "dikey" evlerle dolmaya başlayan Karaköprü tarafında Altintepe'yi görürsünüz. Sağ gözünüzle baktığınızda ise gözünüz tepeye takılır ve daha ötesini göremezsiniz.

Tepede durup "maddi" gözle seyredeceğiniz ve görebileceğiniz manzara bu kadar.

Ancak...

Aynı noktada durup maddi gözlerinizi kapatıp geçmişin "hayal dünyası"na dalarsanız, gözleriniz "açık" iken göreceğinizden çok daha fazlasını görürsünüz.

İşte bakın!

Halep'den bir hafta önce yola çıkan kervan, gecelediği Çarmelik Kervansarayı'ndan sabahın erken saatlerinde güneşi karşısına alıp yürümeye başlamış, onlar yürüdükçe güneş tepelerinden süzülüp, arkalarına düşmüş. Gözleri kamaşmaktan kurtulmuş ancak kırk kilometre aralıksız adım atmaktan da dizlerinin dermanı kalmamış.

Kervan, Urfa eşrafından Firuz Paşa'nın adeta kervanlar şehre girmeden yorgunluklarını atsinlar, suları ile serinleyip şehre öyle girsinler diye yaptırdığı Hayratı'nda su içip, hayvanlarına içirirken, kervan ile birlikte sadece yolculuk yapanlar ise, şehre daha yakın mesafede Akabe'den inmeden taş ocakları yanında bulunan "Sarıncılı Namazgâh" olan hayrata varıp orada hem ikinci namazlarını kıldılar hem de su içip serinlediler. Hayrat sahibine ismen dua etmek istediler, ancak baninin ismini bulamadılar. Onlar da nasıl olsa "yapılan dua sahibini bulur" diyerek hayır duada bulundular. Hayratı yapan ya da yapanlar da böyle düşünmüş olmalı ki isimlerini gösteren bir kitabe koymaya ihtiyaç duymamışlar. Yapılacak bir dua, okunacak bir Fatiha nasıl olsa gelir bizi bulur bilinci taşıyor olmalı! Her iki hayrat başındakiler bir taraftan serinleyip, namazlarını kılarken bir taraftan da telaş içindeler. Çünkü gün iyice ihtiyarlamış, biraz daha gecikirlerse, şehre dâhil olacakları Samsad Kapısı kapanacak ve onlar da dışarıda kalacaklardır. Gerçi "Devlet-i Osmaniyye" bunu da düşünmüş, sur dışında han, Millet Hanı'nı yaptırmış geç kalan kervanlar barınsın, güvende olsunlar diye.

Her iki hayratın serin sularından hem içip hem de abdest alıp ikinci namazlarını eda ettikten sonra kervancıbaşının işaretleriyle toparlanan kervan, deve katarını harekete geçirdi. Deve katarının önünde ilk göze çarpan, mütevazı adımlarla yürüyen, ancak kendinden emin, yolu adeta "ezber"e bilen merkep.

Deve katarının önünde merkep!

Ne garip değil mi?

Neden o kadar devenin önünde merkep?

Tabii ki gözlerinin güzelliği için değil. Gözlerinin gü-

Kentin Yeni Yerleşim Yerinden Genel Görünüm / 2015

zelliği kadar aynı zamanda çok iyi bir "klavuz" ve iyi bir "yol mühendisi"dir de ondan.

Önünüzde adeta bir geçit resmi gibi geçecek.

Çingiraklı develer üzerinde yük denkleleriyle birlikte.

Merak edersen, kervancıbaşıya sorabilirsin. Sana tek tek "tay"ları sayacaktır.

Bak! Bu birinci devenin her iki tayı da "pahada ağır yükte hafif" cinsinden ipek ve ipekli kumaşlardır. Pek az olan şehrin ileri gelen, eşraf konaklarında hanımların tercihidir. Genç hanımların güzelliklerine güzellik katacak, orta yaş hanımları ise mensubu buldukları toplum katmanının bir "nişane"si olarak üzerinde taşıyacak.

İpekler kazazların elinde erkekler için "köstekli saat kaytanı" olup, yeleklerin süsü olacak.

"Kor kaytanı" olup üzerinde altın liralara dizilerek zarif hanımların boyunlarına zarafet katacak...

Tespah sevenlerin tespihlerine püskül olup, tespihe bir başka anlam verecek.

"Pahada ağır" olması her ne kadar deveyi ilgilendirirse de "yük de hafif" olması devenin şansına...

Şu ikinci sıradaki devenin bir tayı kara bez. Kuzu kürklerinin dış yüzü olacak, şehrin "hatırlı" kişilerin sırtlarında gezecek. Diğer tay da çit. Dar gelirli hanımlara "ayze"...

Üçüncü sıradaki devenin tayları ise kınadır. Tarihin her döneminde kadınlar güzel görünmek ister. İşte kına her yaş hanımların kullandıkları bir malzeme. Kimi hanımlara "süs", kimine "ilaç".

Kına deyip geçmeyin!

Evlenme düğünlerinde kendi adına bir gece, "kına gecesi" düzenlenen madde...

Gelin ile damat kına yakar, birbirlerine "kurban" olsunlar diye...

Türküler maniler eşliğinde...

Türkü, mani deyince en "ala"sı Urfa'da olur.

"Kah gidelim

Kınayı yak gidelim

Gözele doymak olmaz

Üzüne bak gidelim."

Merakın giderilmediyse kervancıbaşı sana anlatmaya

devam edecektir.

Bak bu devenin tayları Antep'te yüklendi, "kutni"dir. Diğerleri Halep'ten beri taşımaktadır, "Fransız çukası"dir.

Şaşırдын değil mi? Fransa nire, Ruha nire!..

Bunun arkasındaki ise her iki tayı da kendirdir, Birecik'te yüklendi.

Ve daha neler neler!..

Dahası...

Bütün bu malzemeleri ustasının elinden geçtikten sonra görmelisin.

Katarın sonlarına geldiğinde bak bu develer de kervancıların ihtiyaçlarını taşıyorlar.

Sakın katarıdan büyülenip, kervancıbaşıya teşekkür etmeyi unutma!..

Kervanı şehre yolladıktan sonra durduğum yerde çok fazla dalmış olmalıyım ki birden Haçlı kılıklı insanların geçmeye başladığını adeta görür gibi oldum. O zaman "İslâm coğrafyası"nın yine paramparça olduğunu düşündüm. Ancak bu daldığım hayal miydi yoksa gözümün önünde duran günümüz manzarası mıydı? Bir rüya olmasını temenni ettiğim bu durum kendime geldiğimde maalesef hem hayal idi hem de günümüzün vaziyetini gösteriyordu. Zira ne zaman Haçlı kılıklılar burada cirit attığı görüldüğünde bilin ki İslâm coğrafyası bölük pörçüktür. Bu "pörçük"lerin başında da ailesini kurtaran lider kılıklı insanlar vardır. Huzur, emniyet ise çoktan kaybolmuş. Ne zaman bir Nureddin Zengi bir Selahaddin Eyyubi çıkar, coğrafyayı birbirine bağlar, parçacıkları birleştirir, bir güç haline getirir işte o zaman coğrafyaya huzur gelir.

Ya da...

Bir "dünya devleti" olan Osmanlı Devleti gelir devrin "en son teknolojsi"ni kullanır, coğrafyaya hâkim olur, insanların birlikte yaşamasını sağlar, emniyet ve huzur yüzünü gösterir.

Hayalen gördüğüm Birinci Haçlı Seferi sırasında Urfa'ya davet edilen bir grup Haçlı şövalyelerin Akabe'den şehre girişiydi. İslam coğrafyasına bir hançer gibi saplanacak olan "Urfa Haçlı Kontluğu" kurulacak ve yarım asır burada coğrafyanın dağınlığından faydalananarak varlığını sürdürecekti.

Siz bunları düşünürken, bir hayal gibi uzaktan nal seslerini duyacaksınız. Eyvah yine Haçlı kılıklılar diye hayifla-

Günümüzde Akabe'den Şehre Giriş / 2017

nırken, yaklaşınca gelenlerin bize benzediğini bizden olduklarını göreceksiniz ve sevineceksiniz.

İmadeddin Zengi... Musul Atabeyi...

Urfa'ya sapanan Haçlı hançerini ta çiğlerinin derinliklerinde hissetmiş olmalı ki, gücünü toparlayınca onu sökmeye koşuyordu. Akabe bugün bir başka güzeldi, adeta canlı gibi neşeliydi.

İmadeddin Zengi Akabe vadisinde inerek Samsad Kapısı önünde karargâh kurduğunu sevinçle seyredecek, ellerini açıp muvaffak olması için duaya duracaksınız...

"Yarabbi!

Sen senin yolunda savaşan bu orduyu muzaffer eyle!.. Amin."

Geçmişin derinliklerinde sıkıldım deyip, daha yakınla-
ra gelmek isterken, devrin en muhteşem ordusunun Akabe'den geçişini seyretmeden ayrılma.

Bak!

Bütün heybetiyle Sultan Dördüncü Murad.

Yanında en sevdiği ve değer verdiği devlet adamları ve kumandanları:

Şeyhülislam büyük şair Yahya Efendi, 85 yaşını 3 buçuk ay önce bitirmiş bir pir-i fani. Kaptan-ı Derya İkinci Vezir Mustafa Paşa, Rumeli Beylerbeyi'si Arslan Paşazâde Ali Paşa ve Sadrazam Bayram Paşa.

İstanbul'un tatlı bir bahar günü, 8 Nisan 1638'de Üsküdar'dan hareket eden ordu.

Hedef Bağdat...

İmam-ı Azam'ın yattığı belde.

Aylar süren yürüyüşten sonra güneşin yeri göğü ısıttığı bir mevsimde, Ağustos ayında Akabe vadisinde güneşin ihtiyarladığı bir saatte Ordu-yu Hümayun'un geçişine şahit olacaksınız.

Ordu-yu Hümayun daha önce belirlenen yere, Colab'a doğru giderken, Sultan Murad Kale Kapısı'ndan şehre hem de Şazeli tarikatının tek temsilcisi, Afrika'dan Osmanlı payitahtına ve oradan da Urfa'ya gelip burada Halil ür Rahman Camii'nde tekkesini kuran Şazeli Ali

Dede'ye misafir oluyordu. Şehirde bulunan bütün tekke ve şeyhler arasında Şazeli tekkesinin ziyareti bir tesadüf müydü yoksa Sultan'ın bilinçli tercihi miydi bilinmez, ama "mekân"ın bu ziyarette büyük bir rolü olduğu muhakkak.

Aralarında neler konuştular bilinmez, ancak nasıl ki Mahmud Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi Hayatî Haranî Hazretleri'nden Kudüs'ün fethi için manevi himmetlerini diledilerse, Sultan'da Şazeli Ali Dede'den Bağdat fethinin müyesser olması için dua istemiş olmalıdır.

O gün Colab'da ordugâhta ise olağanüstü bir hal yaşıyordu, Sultan'ın eniştesi, "erkek güzeli" sadrazam Bayram Paşa vefat etti, yerine ise tanıdık bir isim, on dokuz sene önce Rakka Valiliği sırasında Urfa'da oturmuş olan Tayyar Mehmet Paşa getiriliyordu.

Sabrın varsa daha nice kervan, ordu ve seyyahın Akabe'den şehre girişini seyredebilirsiniz.

Bak!

Küçük kafesiyle birlikte Birecik, Suruç ve Çarmelik'e uğrayan Evliya Çelebi, Akabe'den şehre giriyor. "Ey Seyyah yolun nereye?" diye sorabilirsin.

Ama istersen şehri, Evliya Çelebi ile birlikte gezebiliriz.

Ancak bir sonraki "sefer"e!..

Peki!

Bu gün Akabe'den şehre nasıl girersiniz?

Toplu taşıma araçları içinde sağının solunun farkına varmadan, geliş güzergâhını bile seyretmeden inmek gerektiği durakta inersiniz.

Ya da...

Aracınızla Akabe yokuşunu inerken frene basa basa balataların yanık kokusunu duyarak veya aracı salıverirsiniz, trafik cezası yemek pahasına.

Yokuşu inerken yolun düzlüğe eriştiği noktada ya sağa kırar, sol tarafınızda Hilton Oteli sağ tarafınızda küçük bir Anadolu kasabasını andıran dükkânlar olduğu halde mezarlık yolundan şehir merkezine gidersiniz (tabii şehir merkezi diye bir yer varsa).

Ya da...

Şehrin belkemiğini oluşturan "geleneksel esnaf kültürü"nü yutan tek gözlü dev gibi oturmuş AVM'nin kuzey cephesindeki alt geçitten geçerek mecburi kavşak, - yapımı şehrin trafiğine olumlu katkısı olmayan, niçin yapıldığına akıl erdiremediğim- Abide kavşağına gelir sağa sonra da sola dönerek yeni yerleşim Karaköprü istikametine gidersiniz.

Trafiğin geldiği ancak "trafik kültürü"nü henüz ulaşmadığı, bir şeritte yol alırken, gözü öbür şeritte olan sürücülerin çoğunlukta olduğu bir trafik ortamında yol bulabilirsiniz.

Yok eğer doğuya giden transit yolcuysanız işiniz daha kolay, Abide alt geçitten Mardin istikametine devam edebilirsiniz.

Bir sonraki sayıda görüşmek temennisiyle!...

Aşkın ve Melâlin Şairi YAŞAR NEZİHE (Bükülmez)

Mehmet KURTOĞLU
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yayınlar Şube Müdürü
kurtoğlu.mehmet63@gmail.com

Şiiri 'bir iç kanama' olarak gören Hilmi Yavuz'un bu tanımı, öyle sanıyorum ki, Türk edebiyatında en çok Yaşar Nezihe ve şiiri için geçerli bir tanımdır. Ömür boyu yaşamış olduğu acı ve talihsizliği ciğerlerinden çektiği kanlı mürekkeple yazan Yaşar Nezihe, 29 Ocak 1882 yılında İstanbul Şehremini'de alkolik ve hademelik yapan bir babanın kızı olarak harap bir evde doğmuştur. Sefalet içinde yaşayan Nezihe, annesini altı yaşında kaybetmiş, kötürüm olan teyzesinin yanında, komşularının yardım ve bakımıyla, alkolik bir babanın baskısı altında yetişmiştir. Başında kendisini yönlendirecek kimse olmadığı için günlerini sokaklarda geçirmiş, okula kaydını dahi kendisi yapmıştır. Hocasına "ben öksüzüm hoca efendi beni okutunuz" diye yalvarmış, hoca velisiz gelen bu küçük kıza "kendi gelen" adını takarak kaydetmiştir. Alkolik babası onun okula kaydolduğunu öğrenince, onu evden kovmuş, küçük Nezihe komşularının yardım ve himayesiyle sokakta kalmaktan kurtulmuştur. Öğrenmenin zevkini tadan nezihe, eğitime devam etmek için, dere kenarlarında papatya, ebegümeci tohumları toplayarak aktarlara satarak geçimini sağlamaya çalışmıştır.

Mahalle mektebinde gördüğü eğitimden başka bir eğitim görmeyen Nezihe'nin müthiş bir okumak hırsı vardır. Ancak bir yıl devam edebildiği eğitimini yarım bırakır ama okuma hırsıyla kendi kendini yetiştirir. Bu bir yılda Kuran-ı kerimi hatmetmiş, ancak yazmayı tam olarak öğrenememiştir. Şiirlerini yazdıkları arkadaşının rest çekmesi üzerine yazmayı da öğrenmiştir. Onun bu hırsı 1928'de yapılan harf devriminde kendini gösterir. Latin harflerine geçince eline geçen bir mendilden Latince harfleri de öğrenir ama hayatı boyunca hep Osmanlıca yazar.

Yaşar Nezihe'nin eğitimsiz olması, bir yönüyle onun için bir eksiklik olarak görülse de bir başka yönüyle bir kazanımdır. Birincisi dönemin Batıya dönük yüzü onun fazla

Yaşar Nezihe

etkilememiş; ikincisi, Cemal Süreya'nın "şairin hayatı şiire dâhildir" hakikati doğrultusunda şiirlerinin konusunu hep hayatından/yaşadıklarından seçmiş olmasıdır. Onun şiirlerinin büyük çoğunluğu acı, keder, elem, ölüm, aşk ve gelinkaynana davasını içerir. Martin Hartmann, "Dichter der neuem Türkei" adlı antolojisinde şiirlerini değerlendirirken, "Şaire, devrinin edebiyatının daha çocukluğunda düzenli eğitim göyerek yetişen ve maalesef eserleri milli sayılmayacak önde gelen kadın edebiyatçılarından değildir. O hemcinslerinden farklı bir halk çocuğudur. Arapça, Farsça unsurlarla zorluk içinde ilgilenebilmiştir; fakat bu durum onun şiirlerinde pek çok şahsi özelliğın teşekkülüne yol açmıştır. Ben onun bu yönünden dolayı bazı meşhur şairlerden yüksek bir yere yerleştiriyorum" (1) diye yazmıştır.

"Aşkı ebedidir, erecek sanma zevale
Dönsem elem-i kahr-ı firakınla hilale

Bigâne-i gamdım seni ben görmeden ewel
Ettin bugün eğlencemi feryad ile nale

Sevdimse seni safveti vicdan ile sevdim,
Bir lahza bile düşmedim ümmid-i visale

Etmez mi eser kalbine feryadı hazinim
Kâfir bile giryan oluyor şimdi bu hale

Kim derdi kader dur edecek birbirimizden
Eyyamı saadet dönecek böyle hayale

Aylar seneler böyle firakınla geçer de
Hala seni zalim, edemem hakka havale

Feryat ederek ağlar ise çok mu Nezihe
Düştü yine bir sahili yok bahr-i melale" (2)

Yaşar Nezihe

Yaşar Nezihe, Yazar Taha Toros'la Birlikte

Hem yaşamdan aldığı acı ve elem, hem de kendisini yetiştiren kadının gözyaşları içinde anlatmış olduğu aşk hikâyeleri onun ruh dünyasını şekillendirir. Çünkü yedi sekiz yaşındaki öksüz ve talihsiz Nezihe, bu yaşlı kadınla birlikte trajik hikâyelere değil, aynı zamanda kendi talihine de ağlıyor olmalıdır. Zira Nezihe yıllar sonra yaşamış olduğu bu melali şöyle anlatıyor: "Bütün âşıkların hikâyelerini gözyaşları dökerek anlatıyor da, bu hikâyelerdeki şiirleri okumak bilmediği halde bir kelimesini bile unutmadan söylüyor. Ben yedi sekiz yaşında iken bu hikâyeleri dinlerken onunla ağlıyordum. Bu hikâyeler benim hassas ruhumda fırtınalar koparıyor, gecelerim bu âşıkların hayali ile uykusuz geçiyor." (3) Diyebiliriz ki, onun şiirlerini besleyen tek şey işte bu melâldir... Zira yıllar sonra yazdığı şiirlerde çekmiş olduğu acıların ve dinlemiş olduğu trajik aşk hikâyelerinin etkisi fazlasıyla görülür.

Mecnun isen ey dil sana leyla mı bulunmaz
Bu goncaya bir bülbül-ü şeyda mı bulunmaz

Sun şerbet-i lâ-i lebin ağyara vefasız
Saki mi bulunmaz bana bir sahbâ mı bulunmaz

Arzetmiyorum âleme alam-ı derunum
Yoksa bana bir mahremi sevda mı bulunmaz

Bir sen misin âlemde tabip illet-i aşka
Teşhis-i dile başka etibba mı bulunmaz

Al aşkını ver gönlümü Allah için olsun
Dil vermek için dilber-i rânâ mı bulunmaz

Mesûd edecek kimse seni yoksa Nezihe
Meşgul edecek bir şuh-ı hülya mı bulunmaz

Aşk hikâyeleri ve şiirleriyle ruh dünyasını kuran Ahmet Rasim'in Malumat Malumat mecmuasında yayınlanan bir şarkısından ilhamla, ben de şiir yazabilirim diyerek kaleme sarılır ve müstear isimle dergiye şiirler gönderir. Ahmet Rasim'den teşvik edici övgüler alır. Bu övgüler onun daha bir yüreklendirir ve şiirlerini dergi ve mecmualara gönderir. Bu dönemde Nezihe hem iyi bir okuyucu hem de iyi bir şiir işçisidir, durmadan yazar... İlk önceleri şiirlerinde 'Mazlume', 'Mahmure', 'Yaşar binti Kadri', 'Yaşar binti Abdülkadir', 'Nezihe binti Kantarcı', 'Kadri' gibi birçok müstear kullanan şair, en sonunda 'Yaşar Nezihe' müstearında karar kılar ve şiirlerinin altına bu imzasını atar.

1934 yılında sokaklarında devriye gezen Hilmi Çavuş adlı birine âşık olur. "Suzi aşkına her an âh u efgân eyleyirim/derdime sensin sebep dermânı senden isterim" diye aşkını dile getirir. Hayatı boyunca etkisinde kaldığı bu aşkı tam evliliğe dönüşeceği sırada babasının Hilmi Çavuş'a ret cevabı vermesiyle hüsrarla sonuçlanır ve ömür boyu babasına kin beslemesine neden. Çocukken kendisini sahiplenmeyen baba, ikinci kez onu can evinden vurmuştur. Yıllar sonra bu babam adlı şiirinde "Sana karşı kalbimde ne derin bir kinim var/Bu kinim zail olmaz asırlar geçse bile" diye yazacaktır. Sonra Yusuf Niyazi Erdem ile iki yıl nişanlı kalan Yaşar Nezihe, yine babasının gözünün tutmaması nedeniyle bu nişanı sona erdirir. Bu sırada babasının iki yıl süren işsizliği nedeniyle kiralalarını ödeyemez ve ardından kiracı oldukları evden atılırlar. Aşk derdi yanında bir de ekonomik sıkıntılarla uğraşan Nezihe, o dönemde yaygın olan vereme yakalanır, kan kusar. Hastalığını anlatan şiirler yazar. Kadri Efendi, bu defa kızını kendisinden yirmi yedi yaş büyük olan, daha önce üç evlilik yapmış fakat çocuğu olmamış, Atf Efendi'ye verir. Kısa bir süre sonra çocuğu olmadığı için Nezihe'yi boşar. Nezihe bu evliliğinden büyük

bir kırınglık ve üzüntüyle bahseder. Hüsrarla biten evliliğinin ardından bu defa Mühendis Fevzi Bey'le evlenir. Bu evlilikten Sedat, Suat ve Vedat adlı üç çocuğu olur. Oldukça havarda olan Fevzi Bey, sık sık seyahatlere çıkan ve gönül ilişkileri yaşayan biridir. Seyahatleri sırasında âşık olduğu bir kadına takılır, eşini ve çocuklarını terk eder. Bu sırada geçim sıkıntısı çeken ve açlık çeken Nezihe, çocukları Sedat ve Suad'ı kuru tahtalar üzerinde açlıktan kaybeder. Bu olay onda yüreğinde büyük bir yara açar, eşini asla affetmez. Oğlu Sedat için yazdığı şiirinde;

Mevtin ne derin yâreler açtı ciğerimde
Bir makbere döndü koca dünya nazarımda
Yaş kalmadı şahittir Huda didelerimde
Bir sönmeyen hicran ateşi var içerimde
Topraklara gömmek seni varmış kaderimde

Ağuşum iken büsterin ey sevgili evlat!
Bir handen eder iken benim ezvâkımı müzdat
Mevt etti seni emrine, fermanına münkât
Bir sönmeyen hicran ateşi var içerimde
Topraklara gömmek seni varmış kaderimde

Mevtinle kapanmaz dile bir yara bıraktın
Maderciğini sönmeyecek nâra bıraktın
Encâm beni matemzed, biçare bıraktın
Bir sönmeyen hicran ateşi var içerimde
Topraklara gömmek seni varmış kaderimde(4)

Mühendis Fevzi Bey'den ayrılığında beş yıl sonra hasta olduğuna dair bir haber alır ve evine gider. Fevzi Bey uzanmış olduğu karyolasında son anlarını yaşamaktadır. Nezihe'den önce bir bardak su ister, Nezihe suyu verdikten sonra yaşlı gözlerle ona bakarak "Beni affet Nezihe!" der. Nezihe, "beynimde beş yıllık sürünmenin, onun yüzünden fidan gibi iki çocuğumu kaybetmenin tartışmasını yaptım. Çektiğim acılarla nasırlaşmış olan kalbimin son cevabını verdim: Affedemem! Üç saniye sonra gözleri kapandı. Avucumun içindeki eli buz gibi soğudu; ölmüştü." (5)

Kötü giden evlilik, ölen çocuklar ve çektiği yoksulluk Nezihe'yi iki defa intihar etmeye sürükler. Ama kendisinin hayata tutunmasını sağlayan oğlu Vedat'tır. Bu duygusunu "Öyle bî-zârım ki canımdan cihanımdan bugün/Yavrumu öksüz bırakmak intihar etmek güç" diye dile getirir. Terakki dergisine şiirler yazarken, burada tanıştığı yazar, şair, hattat Yusuf Niyazi ile evlenir. Yusuf Niyazi şıpssevdi, gönül eğlendiren biridir. Yaşar Nezihe, yıllar önce sevip evlenemediği bu adamın yıllar sonra değiştiğini düşünerek evlilik kararı verir. Fakat bu evlilik çok sürmez. "Evelce nişanlı kaldığımız Yusuf Niyazi Bey, aradan on üç yıl geçtikten sonra bana talip oldu. Yakamı bırakmadı. İlk iki evliliğimden yüreğim yanık. Ama üçüncü kez de olsa talihimi bir daha deneyeyim dedim. Hay demez olaydım. Güya yuvamıza uğur getirir diye nikâh günümüzü, ikinci meşrutiyetin dördüncü yıldönümüne rastlayan 10 Temmuz 1912'ye düşürmüştük. Niyazi'nin görev yeri olan Cide'ye gitmek üzere İstanbul'dan vapura bindik. Adam daha vapurda iken çapkınlığa başladı. Cide'ye vardığımızın on ikinci günü de evvelce boşadığı iki kadını eve getirdi. Gayet soğukkanlı bir dille 'hep birlikte otururuz' dedi. Nikâhlandığım 10 Temmuz günü ben onun onuncu karsıyımışım da haberim yokmuş! Ancak elli gün

Nezihe Tachar (Pichoncu İnterag)

يوك شامره : ينگار نزيه غلام امدى

احمدشوق ديش متخصصى
دولك وانه سلطان نور ترحمى قارلوسمانه الون . باطلون . آكرتوم . قورويون .
مشركه . طاقه . زيارى . قوامى بن امدى . عطيا . آكرى . طوبىسى
دش دوش كوكرى اعراق امدى .

اركلر دنيا سيني

پوليد وهور غرقه يازارلسى كولى القشار ايدىكلر . غورناربره . شيدن معاليسى نوسه ايدرز .

Yaşar Nezihe

dayanabildim. İstanbul'a dönüp mahkemeye başvurdum. Adam boşanmam, boşanmam diye tutturdu. Zar zor boşanabildim. Üç evliliğimde düş kırıklığına uğradım. Hiç birinden ne birlikte olduğum günlerde ne de ayrıldıktan sonra on paralık yardım ya da nafaka ve tazminat gibi bir şey almadım." (6)

Nezihe, Yusuf Niyazi'den ayrılır fakat onunla mektuplaşması ve yazışması devam eder. Onun çıkarmış olduğu dergilerde şiirleri yayınlanır. Gönül verdiği bu şairle ilişkisini mektuplar üzerinden yürütür. Onların bu mektuplar üzerinden ilişkilerini sürdürmeleri, biraz da "Sevmek Zamanı" filmindeki boyacı Halil ile zengin güzel kadın Meral'in ilişkisine/aşkına benzemektedir. Halil'in fotoğrafını görüp âşık olduğu Meral ile birlikte olmak yerine onun resmiyle teselli bulunması neyse, Nezihe'nin Yusuf Niyazi ile mektuplaşması aynı şeydir... Zira zor günler geçiren Nezihe'nin eş olarak yanında olamayan Yusuf Niyazi, sevgili olarak her zaman onun yanında yer almıştır. Nezihe bu ilişkilerini bir şiirinde şöyle dile getirmiştir;

Yaşar Nezihe Gençlik Yıllarında

Yaşar Nezihe'nin Taha Toros'a gönderdiği bir fotoğrafı

Yaşar Nezihe Bükülmez, oğlu Vedat (solda) ve Taha Toros (sağda) ile Birlikte / 1934

Kalbimizde varken gam, elem, hüsrân
Neşeli sanırdı her gören bizi
Sevincimiz sahte handemiz yalan
Yıllarca aldattık birbirimizi
Ne ben saadetten nasibim aldım
Ne sen hayatında sevindin bir gün
Ne sen güldün ne ben elemsiz kaldım
Bize talihimiz ezelden küskün

Osmanlı toplumunun eğitimli ve seçkin kadınlarının kültür ve sanat hayatında arzı endam ettiği bir zaman diliminde kenardan gelmiş Nezihe yalnızca acılarını dile getirmez, aynı zamanda kadın sorunlarını, işçi haklarını dile getiren şiirlere de imza atması, onu önemli ve özel kılar. Çünkü o güne dek Osmanlı toplumunda kenardan gelmiş bir kadını kültür sanat hayatında görmek pek mümkün değildir. Özellikle babasından kalma emekli maaşıyla geçinemediğini bildiren bir açık mektubu gazetede yayınlanır ve mektubunda "açlık alçaklık değildir" diye haykırır. Onun şiirinden daha çok, bu çıkışı bugünün kadın örgütleri ve sosyalist çevrelerde karşılık bulmuştur. Yaşar Nezihe de Hanımlara Mahsus Gazete'nin pek çok sayısında şiirleriyle yer almıştır. Ama kadın hareketiyle doğrudan ilişkisi 1913 yılında Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'ne üyeliği ve Kadınlar Dünyası dergisindeki yazarlığı sırasında gelişir.

Yaşar Nezihe'nin sıradışılığı burada başlar. Osmanlı Türk/Müslüman kadın hareketinin ilk kuşağında yer alan, Yaşar Nezihe dışındaki tüm kadınlar kalburüstü, tanınmış ailelere mensupturlar. Aileleri ve konumları sayesinde eğitim alabilmiş, bir kütüphaneye, kitaplara, yayınlara, hepsinden önemlisi kendileriyle benzer konuma ve ideallere sahip insanları kapsayan bir ilişkiler ağına sahip olmuşlardır. Yüzyıllardır erkeklere tahsis edilmiş bir alanda varlık talep edebilmeleri de II. Meşrutiyetin ilanından sonra bu talebin örgütlenmesi, çoğaltılması ve kurumsallaşması için mücadele verebilmeleri de aldıkları eğitimin sayesinde. 1896'dan itibaren dergilere yolladığı şiirlerle adını duyuran Yaşar Nezihe ise eğitimli ve yoksul bir kadın olarak bu hareketli kültürel alana dışarıdan dâhil ololabilmiş tek isimdir." (7)

Nezihe, daha sonraları oğlu Vedat'ın İşçi Partisi'ne üye olması dolayısıyla o çevreyle temas kurmuş ve bunun sonucu olarak şiirlerinde siyasi konulara da yer vermiştir. Fabrikalarda işçilik yapan, açlık, yoksulluk, sefalet çeken Nezihe, elbette yaşadığı bu acı ve trajik olayları şiirine yansıtmak ve ilk 1 Mayıs şiiri yazarak Türkiye'nin ilk işçi ve Sosyalist kadını olarak tanınmasına neden olacaktır. Aslında onun bu ideolojik şiiri yazması, sosyalist fikirleri içselleştirdiğinden değil, zamanın ruhu ve yaşamış olduğu yoksulluk ve sefaletten kaynaklanmıştır. Onun birkaç işçi ve 1 Mayıs'ı konu alan şiirlerini bahane edip onu sosyalist göstermek doğru değildir. Onun sosyal içerikli bu şiirlerinin Aydınlık'ta yayınlanması daha çok oğlu Vedat'ın İşçi Partisi çevresiyle kurduğu temastan kaynaklanmıştır. Asım Bezirci'nin yazdığına göre, annesini Aydınlık'a götüren, hatta orada Nazım Hikmet ile tanıştıran Vedat'tır. Büyük ihtimalle annesini bu dergide yazmaya da o yönlendirmiş olmalıdır. Ve Nezihe, derginin yayın politikasına uygun, dönemin ruhuyla özdeşleşen "1 Mayıs" şiirini yazar;

Ey işçi...
Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.

Say'ınla edersen de "tufeyli"leri zengin
Kalbinde niçin yok ona karşı yine bir kin?

Rahat yaşıyor, işçi onun emrine münkâd;
Lakin seni fakr etmede günden güne berbâd.

Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaret bağı kopsun bileğinden.

Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.
Bir parça da evlatlarının çehresi gülsün.

Ey işçi...
Mayıs birde bu birleşme gününde
Bi şüphe bugün kalmadı bir mani önünde...

Baştanbaşa işte koca dünya hareketsiz;
Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz.

Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin
Ta'zim ile hürmetle sana başlar eğilsin.

Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi.
Bak fabrikalar uykuya dalmış gibi şimdi.

Herkes yaya kaldı, ne tren var, ne tramvay
Sen bunları hep kendin için şan-ü şeref say...

Bir gün bırakınca işi halk şaşkına döndü.
Ses kalmadı, her velvele bir mum gibi söndü.

Sayende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmasan etmezdi teali medeniyet

Boynundan esaret bağını parçala, kes, at!
Kuvvedir hak, hakkını haksızlara anlat.

Nezihe'nin tanınması, popülaritesi ilk olarak bu 1 Mayıs şiiri dolayısıyladır. Aydınlık'ta şiir yazması, Amele Cemiyetine üye olması ve grevlere katılması dolayısıyla komünistlik suçlamasıyla gözaltına alınmıştır. Bu gözaltına alınması olayını başka nedenlere bağlayanlar da vardır. Elem dolu şiirlerle imza atan Nezihe, içinin kanaması olarak kelimelere döktüğü şiirleriyle değil de, siyasi ve sosyal içerikli şiirleriyle adından bahsettirmesi ilginçtir. Hatta onun son yıllarda dahi sık sık gündeme gelmesi, daha çok bu ideolojik şiirlerinden dolayıdır. Örneğin Hikâyecî Bekir Yıldız, Yaşar Nezihe'nin son anlarını "Ölü Soğumadan" adlı hikâyesinde "Şair Ana" tiplemesiyle onun şiire düşkünlüğünü, yoksulluğunu, eylemciliğini anlatmış, hatta bu hikâyesi yüzünden 141 ve 142. Maddeden yargılanmıştır.

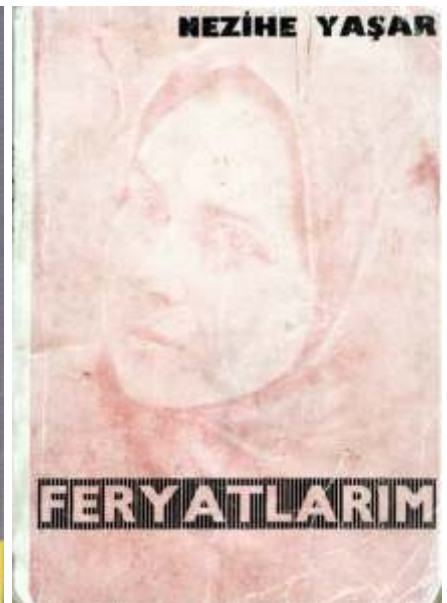
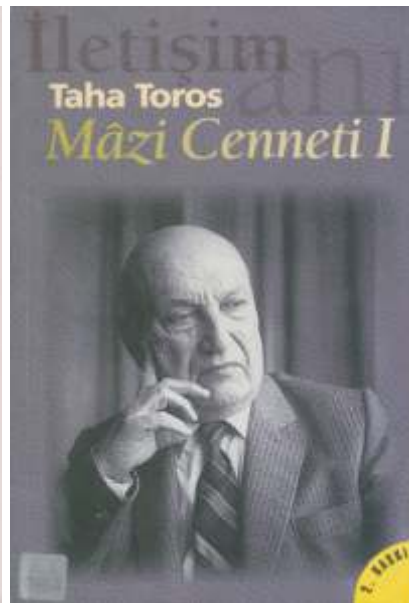
Bekir Yıldız hikâyesinde Nezihe'nin hayatına yer verir ve ardından vefatını uzun uzadıya tasvir eder. Bu hikâyeden ilhamla diyebiliriz ki Bekir Yıldız, Yaşar Nezihe ile görüşmüş,

belki de vefat ettiği sırada yanında olmuştur. Bekir Yıldız'ın, Yaşar Nezihe'yi yazması, bir yönüyle onun ilk sosyalist kadın olması ise, diğer yönü de onun Urfa sıra gecelerinden gazellerinin okunmasıdır. Bilindiği gibi Bekir Yıldız Urfalıdır. Eserlerinde konu ve mekân olarak hep Urfa'yı anlatmıştır. Nezihe'nin gazellerinin birçoğunun Urfa Sıra gecelerinde okunması, Bekir Yıldız'ın Nezihe'yi hikâyeleştirmesinde önemli bir etkidir. Nezihe'nin gazellerinin Urfa'da yankı bulmasının nedeni ise, di-

linin sade olması, şiirlerinin konu olarak acı ve hüznü tenrenüm etmesidir. Onun elem dolu şiirleri Urfalı gazelhanların gönüllerinde karşılık bulmuş ve sıra gecelerinde gazelleri en çok okunan şair olmuştur. Nezihe'nin Özellikle 1950'lerden sonra Urfa gazel geleneğinde yer bulmasının bir başka nedeni ise Cumhuriyetle birlikte gazel kültürünün zayıflaması ve özellikle Urfa gazelhanlarının kültürel seviyesinin düşmüş olmasından dolayıdır. Geçen yüzyılın başında Fuzulî, Nâbî, Ziya paşa gibi derinlikli hikmet ve irfan ağırlıklı gazelleri okuyan Urfalı gazelhanların yerini Cumhuriyetle birlikte, eğitim düzeyi oldukça düşük, gazelhanlar almıştır. Bundan dolayı gazelhanların çoğu Fuzulî ve Nâbî gibi divan edebiyatının usta ve büyük şairlerine değil de Nezihe gibi dili oldukça sade olan Nezihe'ye yönelmişlerdir. Urfa Sıra Geceleri'nde gazelleri en çok okunan şairdir. Bunun nedenini Muhsin Macit, "Yaşar Nezihe her ne kadar İstanbullu olsa ve gazeller söylese de şehir hayatının kıyısında ve modası geçmiş bir şiir geleneğinin ortasında yaşadığı için sesi merkezde değil, çok uzak bir muhitte Urfa'da yankı bulmuştur" (8) diye açıklamıştır.

Nezihe'nin gazellerinin Urfa'da karşılık bulması üzerine çok şey yazılmış ve çizilmiştir. Kimi onun şiirlerini İstanbul'da askerlik yapan bir Urfalının getirdiğini ve sıra gecelerinde okunmasına vesile olduğunu anlatır, kimi başka başka isimler verir. Nezihe'nin şiirlerinin Urfa'ya ulaşmasını

da İstanbul'da bir işletmeci olan Ömer Ulugergerli'nin rolü olmuştur. Ömer Ulugergerli, 1950'lerde Aksaray'da ikamet eden ve lokanta işleten bilgili görgülü bir Urfalıdır. Yaşar Nezihe ile de komşuluk yapmış, vefat edinceye kadar da görüşmüştür. Urfalıları Nezihe ile tanıştıran Ömer Ulugergerli olmalıdır. Mehmet Emin Mancı'nın anlattığına göre Ömer Ulugergerli ile Yaşar Nezihe "ana-oğul" olmuşlardır. Yaşar Nezihe, Ömer Ulugergerli'ye imzalı gazelleri ve fotoğraflarını vermiştir.(9)

Nezihe'nin bir de Urfa gibi bir taşra şehrinde şöhreti vardır ki, bu onun Urfalı olmadığı halde Urfalı yapmış, Sıra Gecelerinde okunan gazellerine hikâyeler uydurulmuştur.(10) Nezihe'nin Urfa sıra gecelerinde en çok okunan "Gül ruhlarını gonca-i zibaya değişmem" gazelidir.

Gül ruhlarını gonca-i zibaya değişmem
Endamı dîlâranızı tubaya değişmem.
Virane nişin olsam, emin ol ki seninle
Ben meskenimi tarımı balaya değişmem.

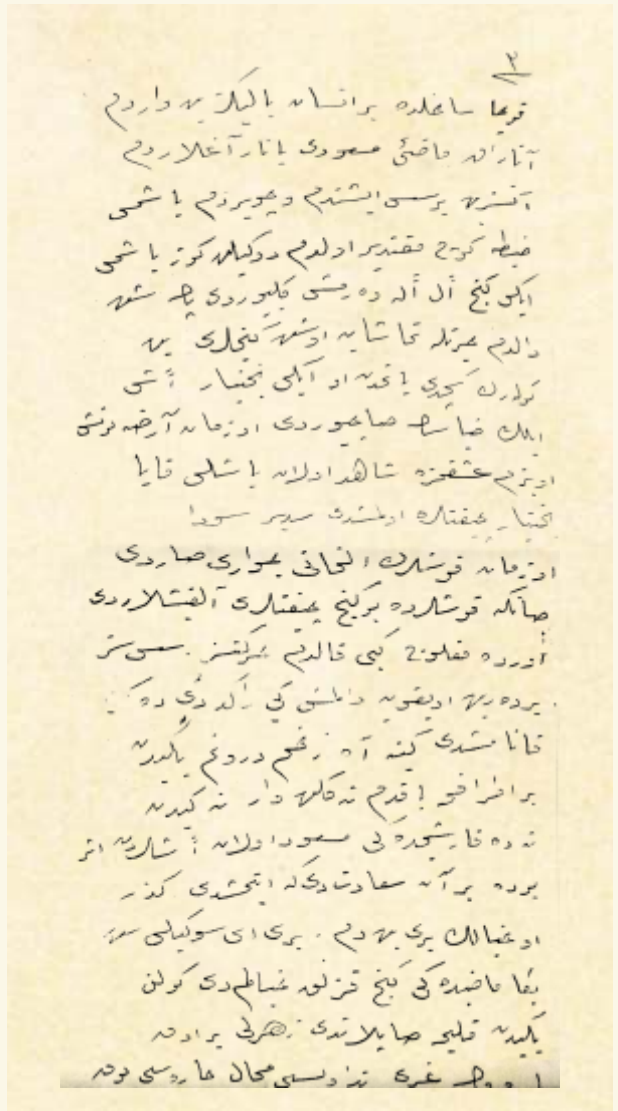
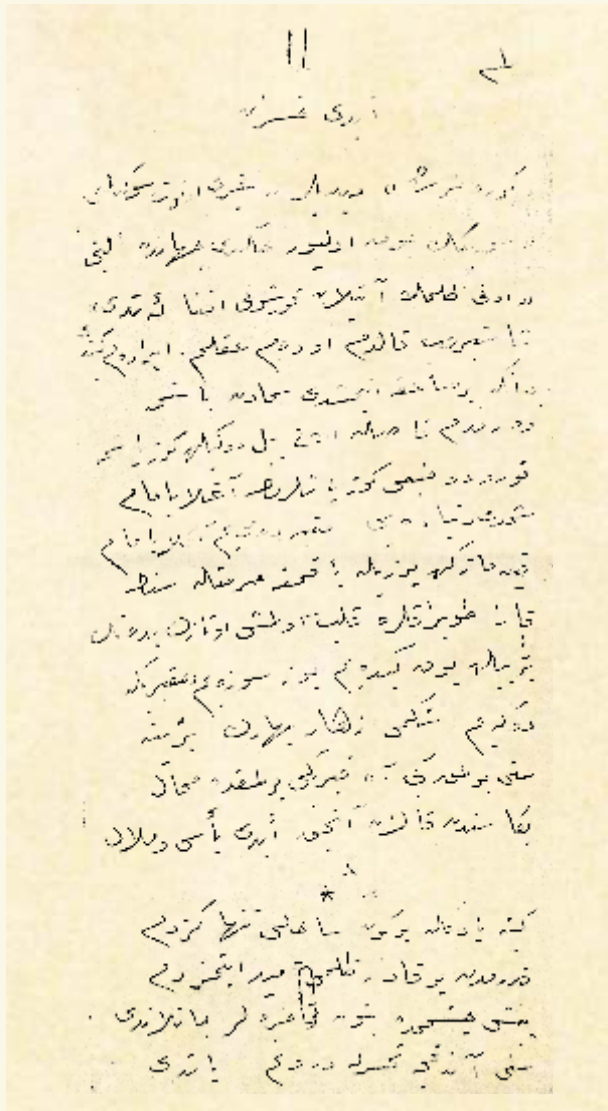
Tenha gecelerde beni eyler müteselli,
Baykuş sesini bülbülü şeydaya değişmem.

Peymane'i sem nûş ederim saki-i gamdan
Bir katresini bir dolu sahbâya değişmem.

Sen naz ile gözler süzüp ettikçe tebensüm
Bir handeni vallahi bu dünyaya değişmem.(11)

Yaşar Nezihe, yaşadığı yıllarda uzun süre unutulmuş, hatta Murat Uraz tarafından hazırlanan "Şair ve muharrirlerimiz" adlı antolojide ölü olarak gösterilmiştir. 1934 yılında Taha Toros onunla görüşüp onunla röportaj yapmamış ve metrukesini almamış olsaydı bugün Nezihe hakkında pek bir bilgimiz olmayacaktı. Nezihe'nin ikinci kez yeniden tanınması Taha Toros'un onunla yapmış olduğu görüşmeden sonradır.

1913 yılında "Bir Demet Menekşe" adlı ilk kitabını yayınladı. Kitap pek ilgi görmez. Çünkü Balkan savaşı yıllarıdır. Millet açlık, yoksulluk, savaş ve varoluş derdindedir. Ayrıca

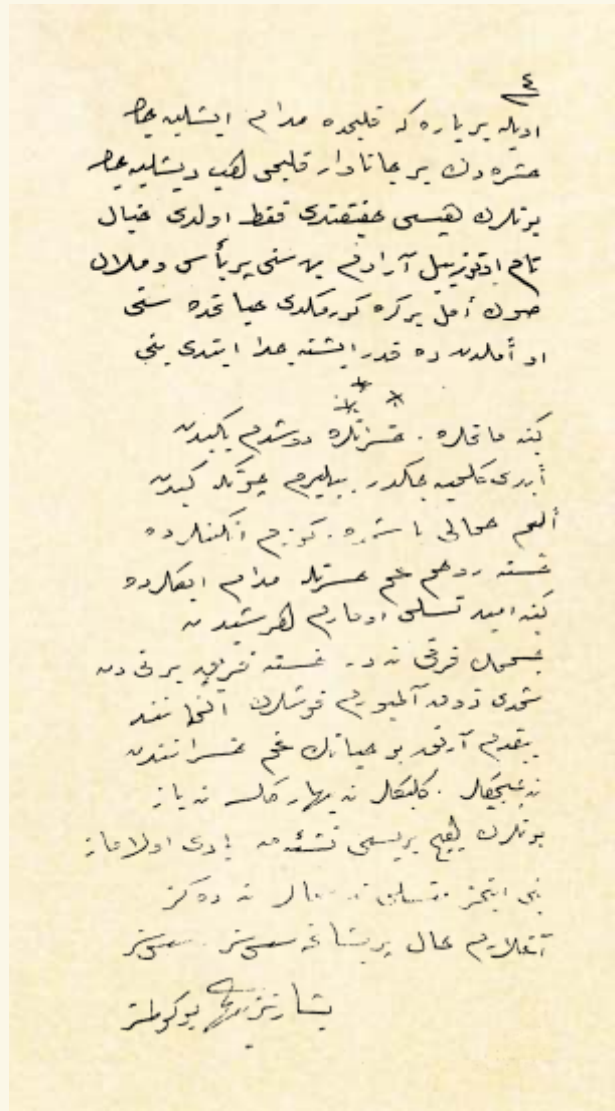
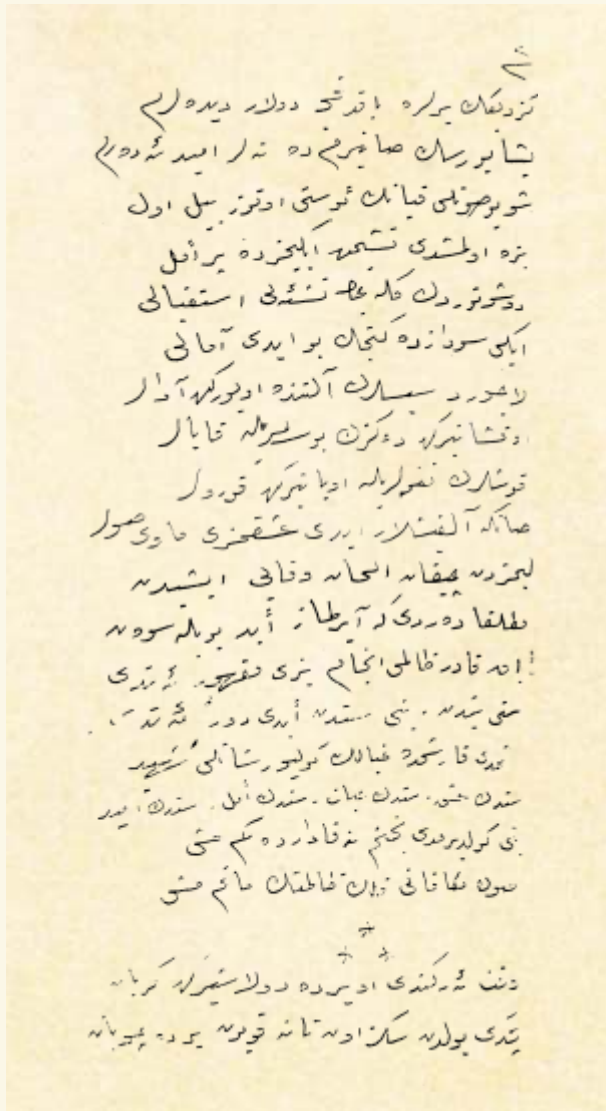
Nezihe'nin ilk kitabı olduğu için bazı acemilikleri de içinde barındırmaktadır. Nezihe daha sonra 1925 yılında Rifat Necdet'in teşvikiyle "Feryâdlarım" adlı ikinci kitabı çıkarır. Bu kitabından sonra yalnızca Nazikter ve Kadın Yolu, kadın Gazetes'i'nde şiirleri yayınlanır. Şiirlerini Rifat Necdet'e basılması için verirken; "yalnız bu yazılar benim bir demir kafes içindeki kuş heyecanı ile çırpınan yaralı kalbimin feryâdlarıdır. Emin olunuz ki ben her satırını gözyaşları arasında yazdım. Kitaba bu namı verirsiniz matemlerime hürmet ve beni çok memnun edersiniz" der. Ve kitap "Feryâdlarım" adıyla yayınlanır.

Nezihe'nin bu iki şiir kitabı haricinde Taha Toros'a teslim ettiği yayınlanmamış bir de "Şiir Defteri" vardır. Daha önceki iki şiir kitabını ve "Şiir defteri"ni İlnur Tatar Kırılmış "Yaşar Nezihe Bükülmez" kitabında yayınlamıştır. Onun şiirleriyle ilgili olarak İbn'ül Emin Mahmut Kemal İnal; "Mihnetler içinde kalmayıp bu hayatı refâhet ve saadet içinde geçmiş olsaydı daha güzel yazar mıydı? Bu suali 'elbette yazardı' cevabıyla karşılamakta acele etmemelidir. Çünkü

her meslekte nice kıymetli âdem vardır ki sefalet ve ızdırabın dehşetli darbelerine uğrayarak yetişmiştir ve onların eserlerine pek çok defa tefevvuk etmiştir. İşte Yaşar Nezihe de o kıymetlerdendir ki tâlinin çirkinliğine mukabil eserlerinin güzelliğiyle müteselli olabilir" (12) diye yazmıştır.

1948 yılında "Elli Yıllık Kalem Erbabı" unvanlı jübilede tertip komitesi başkanı Hakkı Tarık Us şaireyi överek takdim eder. Çile acı, yoksulluk dolu yaşamından ilhamla elemin şiirini yazar. Sanki ezilmek, acı çekmek için geldiği bu dünyada neşe yüzü görmeyen, hatta zaman zaman intihârın eşliğinden dönen Nezihe, bütün zorluklara ve acılara inat dimdik ayakta olduğunu göstermek için "Bükülmez" soyadını alır ve 6 Kasım 1971 yılında vefat ettiğinde seksen dokuz yaşındadır.

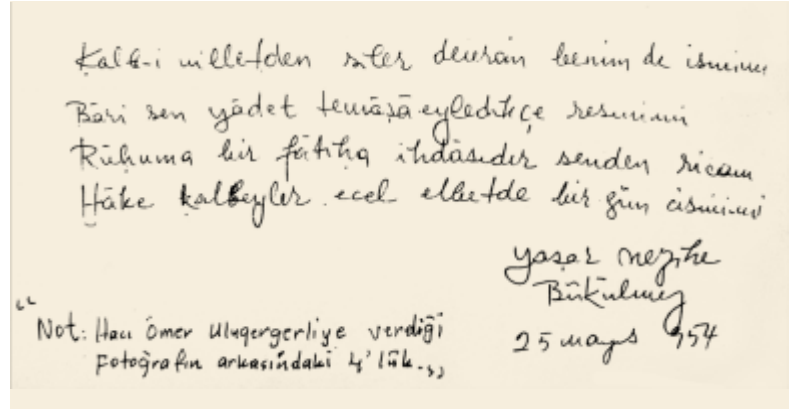
Yaşar Nezihe; melâlden beslenen bir kadın şair olarak bir yandan yaşam/varoluş mücadelesi verirken, diğer yandan elem ve ıstıraptan ilham alarak nasıl şiir yazılır göstermiştir...

Yaşar Nezihe'nin El Yazısı ile Şiirleri

Urfalı işadamı Ömer Uluggergerli İstanbul'da 1950'lerde Yaşar Nezihe Hanım ile komşuluk yapmıştır.

Yaşar Nezihe'nin 1954 yılında Ömer Uluggergerli'ye verdiği fotoğrafın arkasında Osmanlıca el yazısıyla yazmış olduğu şiirin Müslüm Ülgen tarafından yeni yazıya çevrilmiş hali

SON NOTLAR

- (1) İlkur Tatar Kırılmış, Yaşar Nezihe Bükülmez, sh.7,8 Gece Kitaplığı, Ankara, 2014; Martin Hartmann, Dichter der neuemTürkei, Berlin, 1919, sh.83
- (2) Nezihe Yaşar, Feryatlarım, sh.86, Nizip Gazete ve Matbaası, Gaziantep, 1984
- (3) İlkur Tatar Kırılmış, Yaşar Nezihe Bükülmez, sh.7, Gece Kitaplığı, Ankara, 2014
- (4) Nezihe Yaşar, Feryatlarım, sh.61, Nizip Gazete ve Matbaası, Gaziantep, 1984
- (5) Taha Toros, Mazi Cenneti, sh. 131, İletişim Yay. İstanbul, 1992
- (6) Taha Toros, age. sh. 133
- (7) Feryal Saygılıgil, Kadınlar Hep Vardı, sh.58, Dipnot Yay. Ankara, 2017
- (8) Muhsin Macit, Milli Folklor Dergisi, sh. 87, Sayı 87, 2010
- (9) Bilgiyi aktaranlar; Müslüm Ülgen, Urfa, Üniv. Mez.; Mehmet Emin Mancı, Urfa, 1954, Üniv. Mez.
- (10) Nezihe'nin Urfa ile ilişkisi 1930'lu yıllarda Urfalı bir genç tarafından tesadüfen getirilen Feryatlarım kitabıyla olmuştur. Gerçekte ise Nezihe'nin "Feryatlarım" kitabı Urfa'ya özellikle bilinçli olarak getirilmiştir. Zira kitabı getiren şahıs da şiire ve sanata ilgi duyan Ömer Uluggergerli'dir. Gazeteci Yazar Naci İpek'in anlattığına göre Nezihe'nin birçok Urfalı ile tanışıklığı vardır. Özellikle o dönemlerde Şair Halil Gülüm'ün İstanbul Süleymaniye'de bir bekâr odası vardır. Bu bekâr odasına İstanbul'da Üniversitede okuyan birçok Urfalı ve dönemin meşhur romancılarından Peyami Safa, Yaşar Nezihe gibi isimler takılır. Hatta Naci İpek'in kendisi bizzat Nezihe ile burada tanışmıştır.
- (11) Yaşar Nezihe, age. sh.100
- (12) İbnül emîn Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, cüz 11, sh. , 1992, İstanbul,

KAYNAKÇA

- Bekir Yıldız, Bozkır Gelini, DD Yay. İstanbul, 1997
- İ. Halil Çelik, Yaşar Nezihe Hanım, Dal Yay. 1987 Şanlıurfa
- İlknur Tatar Kırılmış, Yaşar Nezihe Bükülmez, Gece Kitaplığı, Ankara, 2014
- Yaşar Nezihe, Feryatlarım, Nizip Gazete ve Matbaası, Gaziantep, 1984
- Taha Toros, Mazi Cenneti, İletişim Yay. İstanbul, 1992
- Mehmet Kurtoğlu, Hafızasını Kaybeden Şehir, Tila Yay. İstanbul, 2007
- Mehmet Kurtoğlu, Urfa'da Muzdarip İstanbul'da Sosyalist: Yaşar Nezihe, GAP Gündemi Gazetesi
- Mehmet Kurtoğlu, Bekir Yıldız ve Yaşar Nezihe, GAP Gündemi Gazetesi
- Sunay Akın, Kırılan Camlar, Çınar Yay. İstanbul, 1997
- Atilla Özkırımlı, Yazarları da Vururlar, Cem Yay. İstanbul, 1987
- Nurcan Akay, Kurgan Dergisi, Sayı 25, Haziran 2015
- Fatma K. Barbarosoğlu, Yeni Şafak Gazetesi, 30 Mart 2001
- Soner Yalçın, Sözcü Gazetesi, 3 Mayıs, 2013
- Feryal Saygılıgil, Kadınlar Hep Vardı, Dipnot Yay. Ankara, 2017
- Muhsin Macit, Milli Folklor Dergisi, Sayı 87, 2010
- www.insanokur.org/kadin-sairimiz-yasar-nezihe-bukulmez-in-hayati

Arif Çelik'in “Nemrud'un Kızı” Türküsü'nün Öyküsü Üzerine...

Abuzer AKBIYIK
Folklor Araştırmacısı-Yazar
abuzerakbiyik@hotmail.com

Türküler halkın sevincini, coşkusu-
nu, yasını dile getirir. Türkülerde gurbet
vardır, ayrılık vardır, bir gün kavuşma
ümidi vardır. Âşık, dağlarla konuşur, de-
relerle dertleşir, uçan kuştan haber alır,
sevdiğine seher yeli ile turnalarla selam
gönderir. Ozan, özlemine, hasretini,
bazen de kızgınlığını, sitemini türkülerle
ifade eder.

Türkülerin pek çoğunun bir öyküsü
vardır. Türkü; kahramanlık, ölüm, gur-
bet, ayrılık veya aşk öyküsü gibi olaylar
sonucu ortaya çıkar. Türküyü yakan
(besteleyen), bazen kendisinin yaşadığı,
bazen gördüğü, duyduğu -pek
çoğu da acıklı- olayları, kendi duygu ve
düşünceleri ile harmanlayarak türküle-
re döker.

“Müzik ruhun gıdasıdır” denir, ger-
çekten de “Türkü” dinlemek ruhunuzu
okşar, huzur verir. Bazen sizi hüyalara
daldırır, alır diyarlardan diyara götürür.
Nesimi'nin “Kâh çıkarım gökyüzüne
seyrederim âlemi. Kâh inerim yeryüzü-

ne seyreder âlem beni” deyişinde söy-
lediği gibi, türkü dinlerken farklı düşün-
celere dalarsınız. Hele bir de türkünün
sözlerinin anlamını ve hikâyesini bilerek
dinlerseniz, türkünün duygusal boyutu
ve tesiri daha da artar.

Biz bu yazımızda Şanlıurfalı Beste-
kâr Arif Çelik'in “Nemrud'un Kızı” Tür-
küsü ve öyküsü üzerinde duracak,
türkü ile ilgili konulardan söz edecek,
türkünün arka planına, doğuşuna
neden olan olaylara değineceğiz.

Arif Çelik, Salih Turhan ve Abuzer Akbiyik'in hazırladığı, TRT Türkü Radyosu
“Türkü Muhabbeti” Programında / Ankara 2017

“Nemrudun Kızı” türküsünün hikâyesi nedir?

Türküler bestelenir (yakılır) fakat her zaman halkın huzuruna çıkmaz, düşmez, ünlenmez. Türkü ne kadar iyi olursa olsun, tanınması, ünlenmesi için vaktini saatini bekler. Yıllarca bir köşede duran, kimsenin ilgilenmediği bir türkü, bir kişinin seslendirmesi ile halkın sevgisini kazanır, dillerden düşmez, adeta halkın gönlünde taht kurar. Örneğin 1940'lı yıllarda Mukim Tahir'in taş plaka okuduğu “Ayağında Kundura” türküsü bir köşede kalmış, unutulmuş bir türkü iken, yaklaşık 35 sene sonra, İbrahim Tatlıses'in 1975 yılında plaka okumasıyla hem türkü halkın diline düştü, ünlendi, hem de okuyan İbrahim Tatlıses ünlendi. Pek çok türküde bu durumu görmekteyiz.

Bu yazımızda bahsedeceğimiz “Nemrud'un Kızı” türküsü de aynen bunun gibi oldu. Arif Çelik, 1982 yılında bestelediği türküyü çeşitli müzik ortamlarında seslendirdi. Biz de pek çok sıra gecemizde değerli dostumuz Arif Çelik'in sesinden—diğer besteleri ile birlikte- bu türküyü dinledik. Müzik meclislerinde, kasetlerde okunsa da türkünün yurt çapında ünlenmesi için demek ki vakti-saatinin dolması gerekiyordu. Aradan yaklaşık 22 sene geçtikten sonra 2004 yılında Ses sanatçısı Mahsun Kırmızıgül, Merhum Kazancı Bedih ile düet yapınca “Nemrud'un Kızı” türküsü çok sevildi, geniş halk kitesine ulaştı ve beste herkes tarafından bilinir oldu.

“Nemrud'un Kızı” türküsünün söz ve müziğini yazan Arif Çelik'ten dostları ısrarla, Türkünün hikâyesini yazmasını ister. Arif Çelik de “Bu naçiz bestemin, -varsa- hikâyesini yazmamı istedi/istiyor bu aralar, bazı dostlarımız. Bir hikâyesi yok doğrusu.” Diyor ve şöyle devam ediyor “Hikâyesi yok, ancak isminin (Nemrudun Kızı) şöyle bir hikâyesi var” diyerek Türkü'de geçen “Nemrud'un Kızı” sözünün nasıl doğduğunu güzel bir şekilde anlatıyor.

Bir yaz günü Urfa'da hayatlı (avlulu) bir evde bir mahalli sanatçıya bant doldurma (günümüzde albüm yapma) sırasında geçen sahneleri naklediyor. O gün hava çok sıcak, herkes terden sırlıklam, kendisi müzik yönetmeni. Sanatçı, okuduğu “Dağlar seni delik delik delerim” Türküsünün bir bölümünde ta-

kılmış, o bölüme gelince sözleri sürekli unutuyor. Bu nedenle eser defalarca tekrar ediliyor. Tam da o kısmı sağlam okuyup geçtikleri sırada, evsahibi, aynı zamanda kaydı yapan yapımcı ve tonmaisterin Annesi'nin -heyattan (avlu)- “çay hazır” sesi, bant kaydına giriyor. Bu kez bu nedenle kayıt bozulmuş oluyor. Yapımcı kayıt yapılan odadan heyada (avlu) açılan kapıyı açtığı anda, Annesi'ni elinde çay tepsisiyle buluyor ve buna sinirleniyor. Çay getiren annesine—şimdi sırası mıydı gibilerinden- çıkışıyor. Çay tepsisini oğluna veren teyze giderken “Çay getirmişeen kabahat, Getiriseen, suç! Nemridoğlı Nemrid” diye söylenerek oğluna kızgınlığını ifade ediyor.

Arif Çelik, yıllar sonra bestelediği türküde “Zalimin kızı, Gâvurun kızı” yerine, Urfalı bir gencin sitem ettiği sevgilisine içini ancak öyle rahatlatacağını düşünerek, “Nemrudun kızı” sözlerini kullandığını nakletmektedir.

Türkünün Hikâyesi; Hz. İbrahim'i Ateşe Atan Zalim Kral Nemrut İle İlgidir.

Türküde geçen “Nemrud'un Kızı” sözü -Hz. İbrahim'i ateşe atan Hükümdar Nemrut'un zalimliğine atfen- sevgiliye serzeniş olarak kullanılmıştır. Bu nedenle türkünün hikâyesinin ana teması da Hz. İbrahim ve Nemrut olayı ile de ilgilidir.

Hz. İbrahim hakkında kısa bir bilgi vererek, Nemrut ile ilgili efsaneye değineceğiz.

“Hz. İbrahim, Kur'an-ı Kerim'de bildirilen peygamberlerdendir. Meryem Suresi 41. Ayetinde; İbrahim'i (kıssasını da) an. Şüphesiz ki O, sıddık (özü, sözü doğru) bir peygamberdi.” diye zikredilmektedir. Hz. Âdem, Hz. Nuh'dan sonra Ülül'azm (Azim ve sebat sahibi) Peygamberlerin üçüncüsü olup Başkentleri Babil olan Mezopotamya'da yaşamış Keldâni kavmine (Babiller) gönderilmiştir. Babasının ismi Âzer'dir. Allah-ü Teâlâ'nin varlığını kendi akıl ve mantığıyla bulmuştur. Oğulları İsmail ve İshak'tan ziyade soyundan daha birçok peygamber geldiği için “Ebü'l enbiya” (Peygamberler babası) da denilmiştir. Hz. İbrahim, peygamberimiz Hz. Muhammed'in dedelerindendir. Hz. İbrahim, Allah'tan başkasından hiçbir zaman yardım dilemeyip, O'nun dostluğunu ihtiyar ettiği (seçtiği) için Allah (C.C.), ona, “Halilim”(dostum) dedi ve adı “Halilullah” (Allah'ın dostu) oldu. Bu nedenle Hz. İbrahim (A.S.) “Halil ür Rahman” lakabı ile anılır.

Hz. İbrahim'in cömertliği meşhurdur. Herkese yemek yedirmekten hoşlanırdı. Misafir olmadığı zamanlar sofraya oturup yemek yemezdi. Kurduğu sofrada evindeki hiçbir şeyi eksik etmez ve kendisine gelen kimseyi boş çevirmezdi. Bu nedenle “Halil İbrahim Sofrası” deymi meşhur olmuştur. Bu sofraya tanıdık tanımadık herkese açık olmakla birlikte, hiç tükenmediği için “Halil İbrahim Bereketi” denilmiştir.”

Hz. İbrahim'in ateşe düştüğü yerde oluşan “Halil-ür Rahman (Balıklıgöl)
Fotoğraf: Sabri Kürkçüoğlu

Hz. İbrahim'in Ateşe Atılması

Efsaneye göre Nemrud, yaklaşık dört bin yıl önce Urfa'da yaşamış zalim ve mağrur bir Babil kralıdır. Kendisini Allah olarak görür. Rüyasında saltanatını, doğacak bir çocuğun yıkacağını görünce, o yıl doğan bütün erkek çocukları öldürtür. Bu günlerde, Nemrud'un başdanışmanı Azer'in hanımı Sare'de hamiledir. Doğum vakti yaklaşınca gizlice bugünkü Urfa Kalesi'nin kuzeyinde bulunan küçük bir mağaraya gider ve tek başına Hz. İbrahim'i doğurur. Mağarayı kendilerine korunak olarak kullanan ceylanlar bu küçük çocuğu kendi sütleriyle beslerler.

İbrahim büyünce, halka yaptığı zulümlerden ve putlara tapınmasından dolayı Nemrud'la mücadeleye başlar. Nemrud, Hz. İbrahim'i yakalatarak hazırlattığı mancınıktan ateşe atar. Allah'ın emri ile ateş Hz. İbrahim'i yakmaz. Ateş suya, odunlar da balığa dönüşür. Ateşin ortasında güzel bir pınar oluşur, çevresi yeşillenir, güllük gülistanlık olur.

Hz. İbrahim'in düştüğü yere Halil-ür Rahman Gölü (Balıklı göl) denilir.

Hz İbrahim'in ateşe atılması ile ilgili Kuran-ı Kerim Enbiyâ Suresi 69. Ayetinde zikredildiği üzere Allah, ateşe "Ey ateş, İbrahim'in üzerine serin ve selâmet (zararsız) ol" der. Böylece ateş Hz. İbrahim'i yakmaz.

Hz. İbrahim'in ateşe atılmasında bir aşk öyküsü de vardır. Nemrud'un üvey kızı Züleyha, Hz. İbrahim'e inanmıştır ve ona âşıktır. Nemrut Hz. İbrahim'i ateşe atılınca, dayanamaz, o da kendini ateşe atar. Çok güzel bir kız olan Züleyha'nın düştüğü yer de "Züleyha'nın Gözü" anlamına gelen "Ayn-Zeliha Gölü" oluşur. (Züleyha ismi kelime anlamı olarak, doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, genellikle masallarda adı geçen çok güzel kadın "Su perisi" anlamına gelir.) Günümüzde Halil-ür Rahman Gölü ve Ayn-Zeliha Gölü binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Tarihte pek çok kendini beğenmiş, mağrur kralın sonu gibi Nemrud'un ölümü de trajik (feci) olmuştur. Kendini güçlü, kuvvetli zanneden, kendini ilah sayan, zalim kral Nemrud'un ölümü, topal bir sinek tarafından olmuştur. (Bu ibretlik olaydan, alınacak pek çok ders vardır). Efsaneye göre, topal sinek,

Kazancı Bedih Sıra Gecesi Grubu Fotoğraf: Sabri Kürkçüoğlu

Nemrud'un burun deliğinden girerek yavaş yavaş beynini kemirmeye başlayınca, Nemrut ıstırabını dindirmek için her çareye baş vurur. Sonunda keçeden yaptırdığı tokmaklarla başına vurdurmaya başlar. Bu şekilde tokmak altında can verir. Nemrut'un kafasına tokmaklarla vuruldukça, (Vur ha.. Vur ha.. Ur ha.. Ur ha..) diye bağırmasından dolayı ilin adına "Urha", daha sonra da "Urfa" denildiği söylenir.

Türkünün Hikâyesi "Nemridoğlı Nemrid" Sözünde Gizlidir.

Kanaatimce; "Nemrud'un Kızı" türküsünün hikâyesi aslında ev sahibi Teyze'nin söylediği "Nemridoğlı Nemrid" sözünde gizlidir.

Efsanede ismi geçen, çocukları öldüren, Hz. İbrahim'i ateşe atan "Nemrut", yüz yıllardan beri Urfa'da, "zalim", "mağrur", "dinsiz" anlamında bir deyim olarak kullanılır. Urfa halkı vicdansız, zalim kişilere "Nemrudî"; yumuşak huylu, vicdan sahibi, iyiliksever, sofrası açık, Allah dostu olanlara da "Halili" der. Urfalı zulme, haksızlığa uğradığında, -beddua olarak- o kişiye "Nemrut oğlu Nemrut" diyerek, serzenişini, site-mini, kızgınlığını dile getirir.

Arif Çelik'in söz ettiği (bant doldurdıkları evin hanımı) Teyze de, emekleyle misafirleri için çay yapmış, getirmiş, sessizce de "çay hazır" diye içeriye seslenmiş. Ne bilsin ki, "Çay hazır" ifadesi içerideki ses kaydına ge-

cecek.... Teyze, bu ikramına karşı oğlundan teşekkür beklerken azar işitince, oğluna "Nemrut oğlu Nemrut" diye sitem etmiştir.

Saniyorum Arif Çelik de şuuraltındaki bu "Nemrut" kelimesini, acımasızlığı daha da şiddetli vurgulamak için "Zalımın kızı, Gâwurun kızı" yerine "Nemrud'un Kızı" sözünü kullanmıştır. Yine dikkat edilirse türküde "Yandırdı bizi", "Feleğin sillesi", "Sil Yazmızı", "Kurtar Bizi", "Mevlam gör bizi" mısraları da Hz İbrahim'in Nemrut'la mücadelesindeki "Ateş", "Yakma", "Kurtulma" ve daha pek çok simge ile örtüşmektedir.

"Nemrudun Kızı Değil, Sobanın Gazı Öldürdü"

Nemrud'un Kızı türküsünden bu kadar söz ettikten sonra türkünün çok daha geniş kitlelerce sevilmesine vesile olan Kazancı Bedih'den söz etmemek olmaz herhalde.

"Nemrud'un Kızı" türküsünü pek çok sanatçı okudu fakat en güzeli, ses sanatçısı Mahsun Kırımızigül'ün Kazancı Bedih (Yoluk) ile yaptığı düetti. Bu İkili'nin okuması ile türkü daha çok sevildi. Urfalı Kazancı Bedih, kendine has okuma tavrı ve içli sesi ile usta bir gazelhandi. Önceleri mahalli olarak tanınmakta iken, televizyon ve sinema filmlerinde okuduğu gazeller nedeni ile ünü bütün dünyaya yayıldı. Bu kadar ünlü

Saz ve Ses sanatçısı, Bestekâr Arif Çelik

bir sanatçı ne yazık ki hanımı ile birlikte katalitik sobadan zehirlenerek vefat etti. Pek çok sanatçı, birkaç eserle ünlenip, maddi olarak dörtköşe olurken, ömrünü müziğe vermiş Kazancı Bedih'in en azından rahat bir hayat sürecektik kadar para kazanamaması, katalitik sobadan zehirlenerek ölmesi, sevenlerini üzdü.

İşte bu nedenle Nemrudun kızı türküsünü milyonlara sevdiren Kazancı Bedih için, "Nemrudun kızı değil, sobanın gazı öldürdü" diyor Araştırmacı-Yazar Yaşar Duru.

Değerli dostumuz Yaşar Duru, bir yazısında Kazancı Bedih ile ilgili duygu ve düşüncelerini şöyle naklediyor "Sesinin rengi ve tınısı, sıra dışı ve pek rastlanırdır türden değildir. Bir gazeli birkaç makamda okuyacak kadar müzikal yeteneğe sahipti. Musikiyi mektebinde değil ama usta çırak geleneği çerçevesinde yörenin usta icracılarından öğrendi. Gazel ve hoyrat okuma tavrının

Kazancı Bedih (Yoluk) / 2000

oluşmasında Tenekeci Mahmut'tan etkilenen Kazancı Bedih, ud, tambur ve cümbüş çalmada da, en az gazelhanlığı kadar ustaydı. Yetmişinden sonra da olsa, milyonlarca insanın gönlüne taht kurdu. O'nu anarken anlamak gerektiğine inanıyorum. Başarısının büyüklüğü ancak bu şekilde kabul ve takdir edilebilir. 19 Ocak 2004'te kara haberi geldi; 'Kazancı Bedih sizlere ömür' dedi telefonun öbür ucundaki ses. 'Dün gece... Hanımıyla birlikte, katalitik sobadan sızan gazdan zehirlenmişler' diye ekledi. O gece ekranlarda; Muhsun Kırmızıgül ile düet yaptığı; 'Nemrudun kızı, yandırdı bizi' türküsünün klipi ni ıslak gözlerle izledikten sonra; 'Nemrudun kızı değil, sobanın gazı öldürdü' diye birer birer döküldü kelimeler dudaklarımdan"

"El-ma'na fi batn'iş-şair" yani "Mana, Şairin Karnındadır"

Biz yine "Nemrudun Kızı" türkümüz üzerine son sözlerimizi söyleyip konumuzu noktalayalım.

Arapların bilinen meşhur bir sözü vardır: "El-ma'na fi batn'iş-şair" yani "Mana, şairin karnındadır" Bu cümleden hareketle "Nemrudun Kızı" türküsünde esas olarak neyi ifade etmek istediğini elbette ki türkünün bestekârı Arif Çelik bilir. Biz türkünün sözlerine ve bu sözlerin kökenine bakarak kendi kanaatimizi söylesek; "Nemrud'un Kızı" Türküsü bir aşk hikâyesidir. Fakat Türkü'deki imgeler, ifadeler ve hikâyenin özünde, Hz.İbrahim'in Nemrut'la mücadelesi efsanesi ile örtüşmektedir. Her Urfalı gibi Arif Çelik'in de zihninde bu efsane vardır. Saz ve Ses Sanatçısı, Bestekâr Arif Çelik bir aşk öyküsünü mısralara dökerken, duygu ve düşüncelerini bu efsanede geçen imgelerle yoğurmuş ve "Nemrud'un Kızı" nı bir aşk türküsü olarak bize sunmuştur.

Bir türkünün sözlerinin anlamını ve hikâyesini bilerek dinlemek, türkünün duygusal boyutunu ve tesirini artırır. Zalim Nemrud'un hikâyesini bilen birine de, bu türküyü dinlerken, Nemrud'un kızının sillesi çarpar, yüreği yanar (hele kendisi de âşıkça)...

Bu türkü'yü dinleyince adeta sarhoş (esrik) olur, mest olur, kendinden geçer...!

NEMRUD'UN KIZI

Söz-Müzik: Arif Çelik

Nemrud'un kızı yandırdı bizi
Çarptı sillesini felek misali
Sil yazımızı kurtar bizi
Çarptı sillesini felek misali
Mevla'm gör bizi

Ocağım söndü nasıl beladır
Bırakıp getti bu ne devrandır
Dünya gözümde Kerbelâ'dır
Allah'tan bulasın

Karalsın bahtın, yıkılsın tahtın
Yalvardım yakardım yol bulamadım
Ah, doğmasaydım kara yazım
Evirdim çevirdim yaranamadım
Ayandır halim

Ocağım söndü nasıl beladır
Bırakıp getti bu ne devrandır
Dünya gözümde Kerbelâ'dır
Allah'tan bulasın

Kazancı Bedih (Yoluk) / 2002

İspanyalı Rahibe Egeria'nın Hac Günlüklerinde URFA VE HARRAN

EGERIA

Selahattin E. GÜLER
Yerel Tarih Araştırmacısı
selahattin_guler@hotmail.com

A) Egeria'nın Kimliği Ve Hac Günlükleri

Egeria'nın, İspanyol baş rahibesi olduğu sanılır; en eski ve belgelenmiş ilk Hıristiyan hacı olarak karşımıza çıkar. Doğum tarihi bilinmemektedir. Hakkında çok az bir bilgiye sahibiz. Bu bilgileri de M.S. VII. Yüzyılda yaşamış Valerius adlı bir keşişin yazdığı mektuba borçluyuz. Valerius'un bir rahibe olarak ondan övgüyle bahsettiği hacinin ismi mektubun günümüze ulaşan farklı kopyalarında Egeria, Etheriaya da Aetheria olarak geçer. Egeria'nın hac günlüklerinin orijinal metni günümüze ulaşmamıştır. Egeria Seyahatnamesi ile ilgili metin yaklaşık 700 yıl boyunca kayıptı. Günlüklerin bir bölümünü içeren XI. yüzyılda yazılmış Latince bir kopyası, 1884'te İtalyan bilgin Gian Francesco Gamurrini tarafından Toskana Arezzo'daki Santa Maria Manastırı kütüphanesinde

Codex Aretinus VI, adıyla keşfedildi. Herhangi bir başlık taşımayan bu metin sonraki kopyalarında Itinerarium Egeriae (Egeria'nın Seyahatleri), Peregrinatio Aetheriae (Aetheria'nın Hac Yolculuğu) ve Peregrinatio ad Loca Sancta (Kutsal Topraklara Hac Yolculuğu) olarak farklı şekilde adlandırılmıştır.(1)

Egeria'nın yolculuklarına değinen diğer bir kaynak ise Monte Cassino'da manastırda kütüphaneci olarak çalışan ve aynı zamanda bir keşiş olan Diyakoz Peter'in 1137 yılında kutsal yerler üzerine kaleme aldığı kendinden önceki üç metinden derlenmiş olan bir el yazmasıdır. Yararlandığı kaynaklardan biri de "Egeria'nın Günlükleri"dir. Diyakoz Peter'in Egeria'dan aldığı bölümlerin bir kısmı zaten mevcut olanlardır. Valerius'un mektubunun ve Diyakoz Peter'in el yazmasının bazı bölümleri sayesinde, Egeria'nın günümüze ulaşan metninde eksik olan önceki bölümler

kısmen de olsa tamamlanabilmektedir.

"The Egeria Project" (Egeria Projesi) adlı bir internet sitesine göre Egeria, 381-384 yılları arasında Doğu Akdeniz'in önemli hac yerlerini ve kutsal toprakları gezmiştir. İspanya'dan başlayıp bir at ve eşekle Fransa, İtalya ve Roma'ya; Roma'dan da gemiyle 381 yılında İstanbul'a geldi, karayoluyla Antakya ve oradan Suriye topraklarına, Beyrut, Kudüs ve 382 yılında Mısır'a ulaştı. Bugünkü Sudan topraklarına kadar giden Egeria'nın dönüş yolunda Ürdün, Suriye, Antakya, Urfa ve Harran'a uğrayıp tekrar İspanya'ya döndüğü kabul edilir.(2)

Aytuğ Arslan tarafından yapılan Türkçe çevirisi, Society for Promoting Christian Knowledge Cemiyeti tarafından 1919 yılında yayımlanan "The Pilgrimage of Etheria" başlıklı İngilizce çeviriye dayanır.

B. Edessa (Urfa)

Egeria Urfa'ya geldiğinde bölge Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde idi (Roma hâkimiyeti: 244-395). Urfa ve Harran bölümleri, Aytuğ Arslan tarafından tercüme edilen "Egeria'nın Hac Yolu" adlı kitabın 37-46 sayfaları arasındadır.

Egeria'nın hac günlüklerindeki, 1633 yıl önceki Urfa ve Harran'ı anlatan notları ilk ve tek kaynak olması açısından çok önemlidir.

Egeria, Antakya üzerinden Urfa'ya gelmiştir. Fırat Nehri yoluyla Birecik'e ulaşmış, oradan da Suruç'a gelmiştir.

"... Bazı merkezlerden geçerek metinlerde adını Batanis(3) olarak okuduğumuz bugün de varlığını sürdüren şehre geldik. Bu şehir hem keşiş hem de itirafçı(4) bir papaz olan gerçekten aziz bir piskoposa ve bazı din şehitlerinin anıt mezarlarına(5) sahip. Bu şehir oldukça fazla bir nüfusa sahip ve komutanları ile birlikte bir garnizon da burada konuşlanmış. Oradan ayrılarak, Tanrımız İsa adına Edessa şehrine gel-

dik ve varır varmaz derhal kiliseye ve Aziz Tomas'ın Şehitliği'ne gittik. Orada, geleneğe göre dualar edildi, kutsal yerlerde geleneksel olarak yapılan diğer şeyler yerine getirildi; ayrıca Aziz Tomas ile ilgili bazı şeyler okuduk. Oradaki kilise oldukça büyük, çok güzel, yeni yapılmış ve Tanrı'nın evi olmasına değecek bir yerd. Bu şehirde görmek istediğim o kadar çok şey vardı ki orada üç gün geçirmek zorunda kaldım.

Bu şehirde keşişlerle beraber birçok anıt mezar gördük, bu keşişlerin bazıları anıt mezarların arasında yaşarken diğerlerinin şehirden uzakta daha tecrit edilmiş hücreleri vardı. Dahası, gerçekten dindar bir kişi hem keşiş hem de itirafçı olan şehrin aziz piskoposu içtenlikle beni karşıladı ve şöyle dedi: "Kızım gördüğüm kadarıyla, bağlılığın adına çok uzak diyarlardan buralara gelerek büyük bir yüke girdin, eğer istersen Hıristiyanların görmesinin hoş olacağı yerleri sana göstereceğiz."

Bundan sonra, ilk önce Tanrı'ya şükrederek, piskoposa söylediklerini yerine getirme zahmetinde bulunması

için ricada bulundum. Bunun üzerine kendisi bizi ilk olarak inciden yapılmış gibi parlayan ona çok benzediğini söyledikleri onun büyük bir mermer heykelini gösterdiği yere Kral Abgar'ın(6) sarayına götürdü. Kral Abgar'ın yüzünden çok bilge ve itibarlı biri olduğu anlaşılıyordu. O zaman aziz piskopos bana şöyle dedi: "Kral Abgar Efendi'yi görmeyen önce onun gerçekten Tanrı'nın oğlu olduğuna inandı. "Yakınında onun oğlu Magnus (Ma'nu) olduğunu söylediği aynı mermerden yapılmış başka bir heykel daha vardı. Bu heykelin de yüzünde merhamete benzer bir şey vardı. Daha sonra sarayın iç bölümüne girdik ve daha önce hiç görmediğim şekilde büyük, oldukça parlak ve tadı çok lezzetli olan balıklarla dolu havuzları gördük. Saraydan çıkan gümüşten bir çaya benzeyen su dışarıda şehrin hiç su kaynağı yoktu.

Kral Abgar'ın Hikâyesi

Daha sonra, aziz piskopos su hakkında şunları söyledi: "Zamanın birinde, Kral Abgar Tanrımıza mektup yazdıktan sonra, haberci Ananias aracılığıyla Tanrımız, Kral Abgar'a mektupta yazıldığı şekilde cevap verdi. Biraz zaman geçmişti ki, Persler şehre geldiler ve şehri kuşattılar. Ve Abgar derhal Tanrı'nın mektubunu kapıya götürerek tüm ordusuyla birlikte sesli bir şekilde dua etti. Ve şöyle dedi: 'Tanrımız İsa, düşmanlarımızdan hiçbirinin bu şehre giremeyeceğini bize söz vermiştin ve şimdi Persler bize saldırıyor.' Ve yukarıya kaldırdığı ellerindeki mektubu açık şekilde tutarak kral bunları dile getirdiğinde aniden Perslerin gözü önünde şehrin dışına zifiri bir karanlık çöktü, üç mil kadar uzaklıktan şehre yaklaşırlarken karanlık yüzünden öyle şaşkına dönmüşlerdi ki zorlukla kamplarını oluşturabildiler ve yaklaşık üç mil kadar öteden şehri kuşatabildiler. Persler öyle şaşkına dönmüşlerdi ki daha sonra şehre girmek için asla yolu bulamadılar fakat onu kuşattılar, birkaç ay boyunca yaklaşık üç mil kadar uzaklıkta düşman güçleriyle şehri kapattılar. Daha sonra, hiç bir şekilde şehre giremeyeceklerini anladıklarında, şehrin içindekileri susuz bırakarak katletmeyi istediler. Şimdi şehrin karşı-

sında gördüğün küçük tepe, o zaman şehre su sağlıyordu ve Persler bunu görünce suyun yönünü şehirden çevirip kamplarını kurdukları yerin yakınından akmasını sağladılar. Persler suyun yönünü değiştirdiklerinde, o gün o saat bu sarayda gördüğünüz kaynaklardan Tanrının isteğiyle oluk oluk su akmaya başladı ve Tanrı'nın lütfuyla o günden bu yana böyleler. Fakat Perslerin yönünü değiştirdiği su şehri kuşatanlar bir gün bile su bulamasınlar diye o saat kurdu, orası günümüze kadar çorak olarak kaldı. O günden bu yana hiçbir şekilde orada nem görülmemektedir. Bundan dolayı, bunun bu şekilde atlatılmasını vaat etmiş olan Tanrı'nın ihsanıyla, onlar Pers diyarına evlerine geri dönmek zorunda kaldılar. Dahası sonraları, sık sık şehre gelip şehri alma kararlılığında olan düşmanlar olduğunda bu mektup çıkarıldı ve kapıda okundu ve Tanrının yardımıyla hemen bütün düşmanlar geri çekildiler."

Aziz Piskopos bu oluk oluk su akan kaynağın bulunduğu yerin önceden şehrin içinde Kral Abgar'ın Sarayı'nın aşağısında açık bir alanda olduğunu söyledi. Açık bir şekilde gördüğün üzere saray biraz zeminden daha yüksek bir alana kurulmuştu. O zamanın geleneğine uygun olarak ne zaman saraylar inşa edilse daima daha yüksek bir alanda dururlardı. Fakat bu kaynaklar burada akmaya başladıktan sonra, o zaman Kral Abgar kaynaklar sarayın içinde kalsınlar diye babasının yanında heykelini gördüğüm oğlu Magnus (Ma'nu) için bu sarayı inşa etti.

Aziz piskopos bütün bunları bana anlattıktan sonra, bana şöyle dedi: "Şimdi sözünü ettiğim mektupla haberci Ananias'ın girdiği kapıya gidelim." Böylece, kapıya geldiğimizde piskopos ayakta bir dua etti ve bize mektupları okudu, daha sonra bizi kutsadı ve başka bir dua edildi. Dahası, aziz adam bize Tanrı'nın mektubu ile haberci Ananias'ın kapıdan girdiğinden bu yana kapının korunduğunu, temiz olmanın, yas tutanın kapıdan geçemeyeceğini ya da ölü birinin kapıdan dışarı çıkarılmayacağını söyledi. Kutsal piskopos bize, ayrıca Kral Abgar'ın ve onun bütün ailesinin çok güzel ama eski tarzda yapılmış mezar anıtını gösterdi. Ayırı-

ca bizi daha yüksek bir zeminde yapmış olan Kral Abgar'ın ilk sarayına götürdü ve diğer sarayları da bize gösterdi. Aziz piskoposun orada bize okuduğu Abgar'ın Efendimize, Efendimizin de Abgar'a yazdığı mektupların kopyalarını bizzat kendisinden almam beni oldukça memnun etti. Evde kopyaları olmasına rağmen burada bana verilenler kesinlikle daha uzun olduğundan, belki de evdeki bize ulaşan kopyalar bir şekilde eksik olabilir düşüncesiyle ondan bunları almam çok hoştu. Eğer Tanrımız İsa uygun görür ve eve dönersem siz de onları okuyacaksınız, hanımefendiler, canlarım.

C) HARRAN

Edessa'da üç gün geçirdikten sonra daha öteye şimdi de aynı şekilde anılan Harran'a gitmeyi gerekli gördüm. Kutsal metinde Hazreti İbrahim'in yaşadığı yer Harran olarak geçiyor. Yaratılış'ta yazıldığı gibi Tanrı İbrahim'e şöyle dedi: "Ülkeni ve babanın evini bırak, Harran'a git." (7) ve devamı. Ve Harran'a vardığımda hemen şehrin içindeki kiliseye gittim. Az sonra gerçekten Tanrı dostu, hem keşiş hem de itirafçı bir papaz olan buranın piskoposunu gördüm. Kendisi görmek istediğimiz bütün yerleri bize gösterme zahmetinde bulundu. Bir keresinde bizi şehrin dışında Hazreti İbrahim'in evinin

olduğu yerde bulunan kiliseye götürdü. Kilise aynı temeller üzerine oturmaktaydı.

Aziz piskoposun söylediğine göre kilise aynı taştan inşa edilmişti. Kiliseye girdiğimizde dua edildi, Yaratılış'tan bir bölüm okundu, bir mezmur söylendi ve ikinci bir dua daha yapıldıktan sonra piskopos bizi kutsadı ve dışarı çıktık. Daha sonra bizi Azize Rebeka'nın su çektiği kuyuya (8) götürme nezaketinde bulundu ve aziz piskopos bize şöyle dedi: "Bakın, burası Azize Rebeka'nın Hazreti İbrahim'in kâhyası Eliezer'in develeri için su çektiği kuyudur." Böylece, her şeyi gösterme zahmetine girdi.

Hanımefendiler, sevgili kız kardeşlerim, şimdi şehrin dışındaki aslında bir zamanlar Hazreti İbrahim'in evinin olduğu yerdeki kilisede, Helpidius isimli bir aziz keşişin anıt mezarı yer alıyor. (9) Aziz Helpidius'un şehit edildiği 23 Nisan'daki yortusunun arifesinde orada olmamız çok hoş oldu. O gün, Mezopotamya'nın tüm bölgelerinden ve sınırlarından bütün keşişlerin hatta münzevi hayat süren kendilerine zahit denilen keşişlerin bile Harran'a gelmesi zorunluydu. Evinin üstünde şimdi bir kilisenin olduğu ve kilisenin içinde de bir din şehidinin yattığı Hazreti İbrahim'in anısı münasebetiyle yortu orada oldukça vakarlı bir biçimde kutlanmakta.

Gerçekten Tanrı dostu olan Mezopotamya'nın bu keşişlerini görebilmek

1978 Yılında Harran Genel Görünümü / Fotoğraf: A. Cihat Kürkcüoğlu

Harran Tablo: Mehmet İnci

beklentilerimizin ötesinde oldukça güzel bir tesadüf oldu ki, bunlar arasında itibarları ve yaşam biçimleriyle uzun zamandan beri insanların kulaklarına ulaşan keşişleri hiçbir şekilde görebileceğim aklıma gelmemişti. Bu bana her şeyi veren Tanrı'nın bunu bahşetmesinin imkânsız olduğundan değil, bu birçok mucize gösteren kişiler olduklarından ve Paskalya ile bu yortu günü dışında yaşam yerlerinden asla çıkmadıklarını duyduğum içindi. Dahası sözünü ettiğim yortunun hangi ay hangi gün olduğunu bilmediğimden ancak Tanrı'nın yardımıyla ummadığım bir şekilde vardığımız güne denk geldi. Benim gibi değersiz birini sıcak bir şekilde karşılayıp sohbet eden bu aziz keşişlerle tanışmak ve yortu günü için orada iki gün kaldık. Yortu gününden sonra her biri kendi hücrelerine dönmek üzere oyalanmadan gece çöllere düştüğünden görünürde bir keşiş bile yoktu. Şehirde yaşayanların hepsi paganmış gibi birkaç din adamı ve keşiş dışında nadiren Hi-

ristiyan görebildim. Bizim Hazreti İbrahim'in ilkin evi olan yere onun anısına saygıyla baktığımız gibi benzer bir tavırla, paganlar da şehre yaklaşık bir mil (1,6 km) kadar uzaktaki Nahor(10) ve Betu'el'in(11) anıt mezarlarının olduğu yere büyük bir saygıyla bakıyorlar. Ve şehrin piskoposu metinler üzerine oldukça bilgili olduğu için, şunları kendisine sordum:

—“Rica ediyorum efendim, duymak istediğim şeyi bana söyleyin.” Ve bana:

—“Söyle kızım, ne istiyorsun, eğer onu biliyorsam sana söyleyeceğim.” Dedi. Ben de, bunun üzerine:

—“Kutsal metinlerden biliyorum ki Hazreti İbrahim babası Terah, eşi Sara ve erkek kardeşinin oğlu Lut ile buraya geldi. Fakat Nahor ve Betu'el'in ne zaman buraya geldiğini okumadım, buraya geldiğini bildiğim bir diğer kişi, sonradan Nahor oğlu Betu'el'in kızı Rebeke'yi efendisi Hazreti İbrahim'in oğlu İshak için aramaya Harran'a gelen Haz-

reti İbrahim'in kâhyasıdır.”

Bunun üzerine kutsal piskopos bana şöyle dedi:

—“Doğru, kızım, Yaratılış'ta senin anlattığın gibi yazılı, Hazreti İbrahim buraya akrabalarıyla geldi, fakat otoritelerce orijinal kabul edilen metinler Nahor ve akrabalarının ve Betuel'in ne zaman buraya geldiğini söylemiyor, fakat açık ki şehirden yaklaşık bir mil kadar ötede anıt mezarlarının olmasından dolayı daha sonraları buraya gelmişler. Kutsal metin, Hazreti İbrahim'in kâhyasının Azize Rebeka'yı almak için buraya geldiğini ve Hazreti Yakup'un Suriyeli Laban'ın kızlarını kendisine verilmesi üzerine buraya gelişini anlatır.” Bunun üzerine, Suriyeli Laban'ın kızı Rahel'in otlattığı sürüye Hazreti Yakup'un su verdiği kuyunun nerede olduğunu sordum. Piskopos bana şöyle dedi:

—“Bir zamanlar Suriyeli Laban'ın çiftliğinin olduğu kasabanın yakınında, buradan altı mil uzakta, eğer oraya git-

mek istersen seninle birlikte gelebilir ve sana orayı gösterebiliriz, ayrıca orada birçok keşiş, zahit ve bir de kut-sal bir kilise var.”

Ayrıca aziz piskoposa, ilkin Terah'in ailesiyle aralarında yaşadığı Keldanilerin yerinin nerede olduğunu sordum ve aziz piskopos bana şunu söyledi:

—“Kızım, sorduğun yer, Pers diyarına girdiğinde buradan 10. menzil noktasında. Buradan Nisibis'e 5 menzil noktası var ve oradan da Keldanilerin şehri Ur'a 5 menzil daha fakat şimdi Persler bütün bölgeyi zapt ettiklerinden, Romalıların şu an oraya girmelerine izin verilmiyor. Perslerin, Keldanilerin ve Romalıların sınırlarındaki bu bölge özellikle “Doğu eyaleti” olarak adlandırılıyor.”

Diğer aziz piskoposların ve keşişlerin yaptığı gibi bana birçok şeyi söyleme zahmetinde bulundu, fakat onların anlattıklarının hepsi Tanrı yazmalarından ya bu dünyadan göçmüş keşiş, aziz kişilerin yapmış oldukları mucizelerden ya da bir şekilde zahit olup hala bedenlen var olan keşişlerin günlük yap-

tıkları işlerdendi. Sizin bağlılığınız bil-meli ki, keşişler bana Tanrı metinleri ve ulu keşişlerin işleri dışında başka bir şeyden bahsetmediler.

Rahel'in Kuyusu

Şimdi orada iki gün geçirdikten sonra, piskopos Hazreti Yakup'un Azize Rahel'in sürülerine su verdiği kuyuya(12) götürdü; kuyu Harran'dan 6 mil (9,6 km) uzaklıkta(13) ve bunun şerefine yanına çok büyük ve güzel bir kilise inşa edilmiş. Kuyuya geldiğimizde piskopos tarafından dua edildi, Yaratılış'tan bir bölüm okundu, bu yere uygun bir mezmur söylendi ve ikinci bir duadan sonra piskopos bizi kutsadı. Ayrıca, Hazreti Yakup'un kuyunun ağzından yuvarladığı kuyunun yanında duran bugün de görülebilen büyük taş da gördük. Kilisenin din adamları dışında kuyu çevresinde kimse yaşamıyor, yakınında piskoposun bize bahsettiği gerçekten duyulmamış bir şekilde yaşam süren keşişlerin hücreleri var.

Böylece, kilisede dua edildikten sonra, piskoposla birlikte hücrelerindeki keşişleri hem Tanrı'ya ve hem de ken-

dilerine şükranlarımı sunmak için ziyaret ettim. Hangi hücreye girsem onların ağızlarından dökülmeye layık hoş sözlerle bana hitap ettiler ve gönülden beni hücrelerinde ağırlama nezaketinde bulundular. İçten bir şekilde hücrelerinde ağırladıkları kişilere bir gelenek olarak verdikleri gibi bana ve yanımdaki herkese eulogia (kutsanmış ekmek) verme nezaketini gösterdiler. Kuyudan yaklaşık 500 adım uzaklıkta geniş bir düzlükte yer alan yolumuzun geçtiği karşımızdaki kasaba aziz piskopos tarafından bana gösterildi. Piskoposun söylediği gibi bir zamanlar Suriyeli Laban'ın(14) çiftliği olan bu kasaba Fadana(15) ismini taşıyor ve kasabanın içinde Hazreti Yakup'un kayınpederi Suriyeli Laban'ın anıt mezarı(16) bana gösterildi ayrıca Rahel'in babasının Terafim'ini(17) çaldığı yer de bana gösterildi. Böylece, Tanrı adına her yeri gördükten sonra, buraya kadar bize eşlik etme zahmetinde bulunan aziz piskopos ve keşişlerle vedalaşarak Antakya'dan geldiğimiz güzergâhtan ve menzillerden geçerek geri döndük.

DİPNOTLAR

- (1) Aytuğ Arslan, Egeria'nın Hac Yolculuğu, İksan Matbaası, Ankara 2012, s. 5-6; John Wilkinson, Egeria's Travels, Aris & Phillips. 1999; Eusebius. Church History, <http://www.newadvent.org/fathers/250101.htm>
- (2) http://www.egeriaproject.net/about_egeria.aspx
- (3) Batanis veya Batnae, günümüzde Urfa'nın ilçesi Suruç'tur. Suruç o yıllarda önemli bir şehirdi ve yılda bir yapılan uluslararası fuara ev sahipliği yapardı.
- (4) “İtirafçı” ifadesi ölüme mahkum edilmeden inançlarından dolayı acı çeken Hıristiyan kahramanları için kullanılmıştır (A.Arslan).
- (5) 350 yılına kadar şehitler şehrin surlarının dışında yer alan mezarlıklara gömülüyordu. Fakat Edessalı şehitlerin mezarları muhtemelen şehrin içindeydi (A. Arslan).
- (6) Burada sözü edilen kral V. Abgar'dır. İlk saltanatı M.Ö. 4- M.S. 7, ikinci saltanatı ise 13-50 tarihleri arasındadır.
- (7) Tevrat, Yaratılış 12: 4. Tanrı'nın buyruğu İbrahim'e Harran'da gelmiştir, fakat Egeria Ur şehrinde gelen çağrının geçtiği İncil, Elçilerin İşleri: 7, 2-3'teki versiyonu anımsamaktadır. (A.Arslan).
- (8) Kuyu “Yakup'un Kuyusu” olarak bilinmekte ve halen ziyaret edilmektedir.
- (9) Cümlede geçen kilise ve keşişe ait anıt mezar günümüze ulaşmamıştır.
- (10) Nahor, Hz.İbrahim'in hem dedesinin hem de kardeşinin ismidir. Burada kastedilen kişi kardeşi Nahor'dur.
- (11) Betu'el, Nahor'un oğlu, Hz.İbrahim'in yeğeni ve Hz.İshak'ın kayınpederidir. Nahor ve Betu'el'in anıt mezarlarının Harran civarın-

da bulunduğu bilgisini sadece Egeria'nın günlüklerine borçluyuz. Ancak bu anıt mezarlar günümüze ulaşmamış ve yerleri de kaybolmuştur.

- (12) Tevrat, Yaratılış 29: 10.
- (13) Burada bahsedilen ve Harran'dan yaklaşık 10 km uzaklıkta olan “Rahel'in Kuyusu” hakkında bilgimiz yoktur.
- (14) Tevrat, Yaratılış 25: 20
- (15) Fadana, Tevrat'ta geçen antik şehir “Paddan Aram”dır. Harran'a çok yakındır, bazen Harran olarak kabul edilmiştir. Tarihi Yakut el-Hamevi'ye göre Hz. İbrahim burada doğmuştur. (Bkz. Mu'cemu'l-Buldan, Beyrut 1986, cilt 4, s. 238). Eski adı “Tell Fiddan” olan köyün bugünkü ismi “Yukarı Beydaş”tır. Harran'ın 23 km doğusunda olan köy Akçakale ilçesine bağlıdır. Köyde 390 m çapında, 33 m yüksekliğinde büyük bir höyük bulunmaktadır. Höyükte yapılan yüzey araştırmasında Bakır devrinin Ubeyd dönemine (M.Ö. 4000-3000) ve Erken Tunç devrine (M.Ö. 3000-2000) ait buluntular ele geçmiştir. (Bkz. Nurettin Yardımcı, Harran Ovası Yüzey Araştırması / Archaeological Survey in the Harran Plain, (Haz. Sabri Kızıltan ve diğerleri), İstanbul 2004, cilt I, s. 143-143). Höyükte kazı yapılırsa Hz. İbrahim ve ailesine ait belge ve malzemelerin ortaya çıkacağı kesindir.
- (16) Suriyeli Laban'ın anıt mezarı günümüze ulaşmamıştır. Yukarı Beydaş Köyü'ndeki höyük kazılırsa mezara ait kalıntılara ulaşılabilir.
- (17) Terafim, evde tapınılan ve onlarla fal bakılan küçük idoller, putlar veya resimleri ifade eder. (A.Arslan).

“Urfa Hayatlı Taş Evleri”nde: Kapılar Takalar ve Pencereleler

Yaşar DURU
Edebiyatçı-Gazeteci
yasarduru@gmail.com

A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Dışa sağır yüksek duvarlarla çevrilen “Urfa hayatlı taş evleri”, dış dünyaya bağlayan sokak kapıları her yönüyle ve tıpkı Selçuklu mekân tasarımında olduğu gibi ihtişamlı görünümleri ile evin içinin aynası; içinde yaşayan insanların sosyal statülerinin ve ekonomik güçlerinin simgesidirler adeta.

Gerçekten de “Hayatlı Urfa Evleri”nin fiziki büyüklüğünü, bu evlerde yaşayan ailelerin sosyal, ekonomik ve siyasal güçleri ile kültür düzeylerini anlamak veya tahmin etmek için içeriye girmek; yaşama mekânlarını en ücra köşesine kadar incelemek; hane halkıyla tanışıp uzun uzadıya sohbet etmek gerekmez. Söz konusu geleneksel yaşama mekânlarının kaç bölüm veya bölmeden oluştuğunu, aile reisinin sosyal

ve siyasal konumu ile aynı mekânı paylaşan diğer aile bireylerinin yaşam tarzlarını, evi sokağa bağlayan cümle (avluya veya hayata) kapılarından kolayca anlayabiliriz.

Aristokrat, zengin ve kalabalık ailelerin yaşadıkları büyük evler genellikle çift bölmeli (harem-selâmlık) ve çift kapılıdır. Binanın inşa edildiği arsanın konumuna ve boyutlarına göre kimi evlerde yanyana yer alan ve bazı evlerde ayrı sokaklara açılan bu kapılardan biri “selâmlık” (oda), diğeri “haremlik” bölümüne giriş-çıkışı sağlar.

Çift bölümlü evlerin bazılarında giriş tek kapılıdır. Sokak kapıları doğrudan selâmlık avlusuna açılır; Harem bölümünün hayatına bu avluya açılan bir ara kapıdan girilir. Bu tür evlerin kapıla-

rı, tek kapılı tek bölümlü evlerin kapılarına göre daha büyük ve daha görkemlidir.

Her iki kapı da şekil, büyüklük, kullanılan malzemelerin cinsi, ses elemanları, süslemeleri, soluktaşı, taş-ahşap oymacılığı ve metal işçiliği ile ev sahibinin sosyo-ekonomik ve siyasal gücüne dair ipuçları verir.

SOKAK KAPILARI

Çift bölümlü evlerin -Bey, Paşa, Ağa ve Zade konaklarının- sokak kapıları genellikle anıtsal biçimlere sahip bir nişin içerisinde yer alır. Nişin her iki yanında, aynı zamanda hane halkının yük ve binek hayvanlarına kolayca binip inmelerine yarayan “soluk (veya binek) taşları” bulunur.

Urfa Evlerinin Sokak Kapıları

Bazı evlerde kapıların üzerinde bir korniş vardır. Kapı kernerisi ile korniş arasında yapının sahibinin veya ustasının kimliğini ve inşa tarihini içeren bir kitabe veya hayvan ve bitki motifleri, bazen de kabartma rozetler yerleştirilmiştir.

Günümüze ulaşan çok az sayıda kapının üzerinde, sokağa bakan ve kapıdakileri görmek amacıyla yapılmış, geleneksel Türk evlerindeki cumbaları hatırlatan ahşap kafesli küçük "gezenek takası" bulunmaktadır.

Çoğunlukla gürgen, meşe ve benzeri sağlam, sert ve dayanıklı ağaçlardan yapılan sokak kapıları, demir kuşaklarla süslenecek güçlendirilmiştir. İmparatorluğun son dönemlerinde inşa edilen evlerin kapıları, güvenlik endişesiyle ahşap üzerine, eski evlerde çörten ve su oluklarında kullanılan saç veya tuty (çinko) levha kaplıdır.

Urfa'nın geleneksel hayatlı taş evlerinin sokak kapıları, yukarıda belirttiğimiz ölçülere göre tek veya çift kanatlı

(çenetli) olarak iki ayrı tipte tasarlanmıştır. Ki geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayan veya toprak sistemi içinde belirli bir araziye tasarrufunda bulunduran imtiyazlı kişilerin yaşadıkları evlerde kapılar genellikle çift çenetlidir.

Kapı çenetleri/kanatları 2.00-2.25 m. yüksekliğinde ve 1.50-2.00 m. genişliğinde tasarlanan bu kapılardan, yüklü bir hayvan (merkep, at veya deve), hatta yüklü bir at arabası rahatlıkla geçebilir.

Tek ve çift bölmeli evlerde kullanılan tek kanatlı kapıların genişliği 1.00-1.25 m, yükseklikleri 2.00-2.25 m arasında değişir. Çift bölmeli evlerin tek kanatlı kapıları, tek bölmeli küçük evlerin tek kanatlı kapılarına nazaran daha gösterişlidir ve çoğunlukla anıtsal biçimlere sahip bir nişin içerisine yerleştirilmiştir.

Geleneksel Türk evlerinin giriş kapılarına nazaran hayli büyük ve ağır olan hayatlı taş evlerin tek veya çift kanatlı sokak kapıları, ölçe (ökçe) denilen

döğme demirden iki taşıyıcı ve tutucu elemanın arasında hareket eder.

Kapıyı sabitlemek ve güvenliği sağlamak için kapı kanatlarının arkasına "zoğnak" denilen ahşap sürgü ve dövme demirden çangal (çengel) eklenmiştir.

Büyük boyutlarda tasarlanan söz konusu tek veya çift kanatlı sokak kapılarının ağırlığının neden olduğu açma-kapama zorluğu, kapının bir kanadında yetişkin bir insanın eğilerek girip çıkabileceği "enik" adı verilen küçük bir kanat açılarak çözümlenmiştir.

Urfa'nın hayatlı taş evlerinin sokak kapıları, dikdörtgen veya kare planlı, üzeri sivri veya çapraz tonozlu bir alana açılır. "Kapı aralığı" veya "dehliz" denilen bu mekânlardan geçilerek iç avluya ulaşılır. Kimi evlerde dehlizin avluyla birleştiği çizgide bazen ikinci bir kapı daha yer alır. Küçük evlerde ise avlu ile dehliz arasına halı, kilim gibi bir örtü asılır.

Bazı evlerin kapı aralığında tuvalet ve banyo gibi ıslak mekânlar, kuyu ve sarnıç gibi su elemanları ile değişik amaçlı küçük nişler yer alır.

ODA KAPILARI

Geleneksel hayatlı taş evlerin oda kapıları, sadece iç mekâna giriş çıkışları sağlayan bir açıklık olarak tasarlanmamıştır. Oda kapıları bu işlevlerinin yanı sıra ait oldukları mekânların kullanılma amacına bağlı olarak, her kapalı yaşama mekânında olduğu gibi mahremiyeti koruma ve ısı kaybını önleme gibi önemli ve özel işlevler de yüklenmiştir.

Yalnızca hane halkı ile akraba ve yakınlarının görebileceği oda kapıları, büyük ihtimalle bu özelliğinden ötürü, sokak kapılarına nazaran daha sade ve gösterişten uzaktır. Tek veya çift çenetli olarak tasarlanan kapıların ana malzemesi ahşaptır.

TAKALAR (PENCERELELER)

Pencere, Urfa'nın hayatlı taş evlerinde ve odalarında kişilik kazanan özgün mekân geleneğinin ilginç ve önemli öğelerinden biridir.

Urfa Ağzı'nda, kullanıldığı yere ve diğer özelliklere bakılmaksızın "taka" olarak adlandırılan pencereler; kapalı mekânların günışığı ile aydınlanmasını,

İşlemeli Ahşap Oda Kapısı

Hacıbanlar Evinde Kuş Takası

Gezenek Takası

içeriye temiz havanın girmesini, bölümlerin birbirleri ve dışarı ile görsel temasını sağlayan işlevsel açıklık olarak tanımlansa da, ahşap ile taşın birlikteliğinden doğan bir yapı süsleme ögesi olarak da kabul edilebilir.

Urfa'da pencere sözcüğünün yerine kullanılan "taka", aynı zamanda mekândaki "kapaksız nişler" ve "havalandırma gözleri" ile dış kapı üstü gezeneklerindeki "gözetleme aralıkları", "tepegöz" ve "kuşevleri"nin de adıdır.

Takalar, buldukları yer ve işlevleriyle mimari özelliklerine göre değişik başlıklar altında toplanabilir.

Şöyleki: Buldukları yere göre: oda, mutfak, zerezme, ahır ve gezenek; işlevlik açısından: ışık, havalandırma, ve kuşluk; mimari özellikleri yönünden: kemerli, düz atkılı, kafesli, kepenkli ve kör takalar, diye üçlü bir tasnif yapmak mümkündür.

Genelde yapı malzemeleri ile tekniğinin biçimlendirdiği pencereler, geleneksel Urfa evlerinde ahşabın da katkısıyla konut tasarımını etkiler; ışıklandırma, havalandırma ve bölümlerin birbirleri ve dışarı ile görsel temasını temin etme işlevinin yanı sıra, estetik görünümü ile de önem kazanır.

Pencerelerin yerleri ve şekilleri tespit edilirken, bulunduğu kapalı mekânın günışığını alan ve mahremiyeti koruyan en elverişli yön seçilerek odanın aydınlanması ve hava alması sağlanır.

Bakıldığında; yapı malzemelerinden mimari tasarımına kadar birçok yönüyle Anadolu'nun geleneksel Türk evlerinden ayrılan Urfa'nın hayatlı taş evlerinde, takaların (pencere) söz konusu yaşama mekânlarının pencereleri ile benzeştikleri görülür.

Önder Küçükerman'ın cümleleriyle söylemek gerekirse: "Anadolu'da mimaride ister hafif ahşap, ister ağır taş, is-

Odaların İç Kısımlarında Yer Alan Ahşap İşlemeli Kepenkler

terse de daha karmaşık malzeme ve yapım yöntemleri kullanılmış olsun, sonuç olarak her durumda belirli pencere düzenleri yönünde hemen hemen hiç değişmeyen ilkelerin titizlikle uygulanmış olduğu görülür. Ayrıca bu ilkeler, en sıcak iklim bölgesinden, en sert iklim bölgesine kadar her türlü yapıda, duruma göre özellikler kazanarak büyük bir etkinlikle uygulanagelmıştır.”

Anadolu'daki yapı tekniğine bağlı olarak ortaya çıkan kalın duvarlardaki pencerelerin cam ve panjur elemanları, çoğunlukla duvarın dış yüzüne yakın olarak takılır. Böylece hem iç mekân genişletilmiş, hem de pencerenin iç yüzünde bir kullanma alanı elde edilmiş olur. Buna karşılık ince duvarlı yapılarıdaki pencereler, duvarın iç yüzlerine takılmıştır. Böylece pencere kanatlarının kendi eksenleri üzerinde tam bir dönüş yapıp duvara yaslanarak, odanın içinde yer kaplamaması sağlanmıştır.

Öte yandan gerek avluya, gerek komşu evlere ve gerekse sokağa bakan cephelerde açılacak pencereler, özel hayatın mahremiyetini korumak başta olmak üzere, yazılı olmayan fakat bütün komşuların uymak zorunda olduklarını bildikleri ilkelere göre tasarlanır. Bitişik evlerde yaşayanların hayatına bakan veya mahremiyetini ihlal eden cephelere pencere açılmaz.

Geleneksel Urfa evlerinde öncelikli amacı, içeriye güneşin girmesini sağlamak olan pencerelerin alt kenarları bulunduğu odanın zemin kotundan 40-50 cm yukarıdadır. Genişlikleri, bulunduğu mekânın büyüklüğü ve duvarın genişliği oranında değişir.

Diktörtgen planlı odaların avluya bakan kısa duvarları, duvarın uzunluğuna orantılı biçimde üç veya dört eşit parçaya bölünerek, bir parçası pencere pervazlarının monte edileceği ana ve ara duvarlara ayrılır. Kalan bölümde 1/2 veya 1/3 genişliğinde, birbirinin simetrisi 2 veya 3 dik açıklık bırakılır.

Hayata veya ikinci kat odalarda sokağa bakan kalın duvarlara yerleştirilen açıklıkların tavanları çoğunlukla düzdür. Ancak dış cepheler mutlaka kemerli olarak tasarlanır. Gerek sokağa gerekse hayata açılan pencerelerin kemerleri ve etrafları, ev sahibinin ekonomik gücüne göre, rozetler ve değişik taş oymalarla süslenir.

Camlı pencere doğramaları (pervaz ve çenetler) dış yüze ve kemerle uyum sağlayacak bir biçimde takılır. Doğramadaki cam boyutları günümüzün modern yaşama mekânlarının pencereleri ile kıyas edilemeyecek kadar küçüktür. Ahşap doğramalar son derece sadedir.

Gerek hayata ve gerekse sokağa bakan pencerelerin kemer hizasında “demircağ” denilen koruma amaçlı demir parmaklıklar bulunur. İçe bakan pencerelerdeki demircağların son derece basit ve sade olmasına karşın, sokağa bakan pencerelerin ahşap kafes-

Sokağa Bakan Pencere Kafesleri

Avluya Bakan Pencere Cephe Süslemeleri

Odanın Dış Mekanına Bakan Cumbalı Çıkma ve Pencereleri

leri ve demircağları daha gösterişli ve zengin motiflerle süslüdür.

Urfa evlerinin pencereleri kendi içinde de farklılıklar gösterir. Kış oturacağı denilen güneye cephe odalara açılan pencerelerin iç cephesinde soğuşu geçirmeyecek biçimde tasarlanmış ahşap elamanlar ağırlık kazanır. Pervazları ahşap oymacılığının büyüğü motifleriyle zenginleştirilen kapalı kanatlar, pencere boşluğunun iç yüzüne takılır ve çoğunlukla dikdörtgen biçiminde, pencere boşluğuna açılan iki kattan oluşur. Kuzeye bakan yaz oturacaklarının odalarında pencerelerde ahşap kapaklar hemen hemen hiç kullanılmaz.

Yaz ve kış oturacaklarının avluyu gören oda cephelerinde, tavanla ışık takalarının arasına gelecek şekilde tasarlanan havalandırma takaları daha küçük boyutta, kare, dikdörtgen veya oval şekilde planlanmıştır. Havalandırma takalarında cam veya ahşap ka-

paklar kullanılmaz. Bazı evlerde dış cepheleri kısmen taş kafes işlemlerle süslenmiş havalandırma takalarına rastlanır.

Tarihi Urfa evlerinde hayata bakan oda duvarlarının güneye bakan veya güneş gören cephelerinde yer alan "kuştakaları" (kuşluklar), geçmişti altıyüz yıllık mimarimize özgü estetik görünümü ile köklü bir geleneği temsil ederler. Anadolu coğrafyasında bu yüzyıldan itibaren inşa edilen dini yapıları süsleyen kuşevleri, Urfa, Mardin ve Diyarbakır gibi şehirlerdeki sivil yapılarda da yer alır.

18. Yüzyılda İstanbul'u ziyaret eden İtalyan yazar Edmondo de Amicis, Türklerin kuş sevgisinden övgüyle söz eder: "Kumrusu, serçesi, kırlangıcı, bıldırcını, bülbülü, kanaryası, leyleği, tarlakuşu ve güvercin türleri ile kuşlar Türk ailesinin bir ferdi; sosyal, kültürel ve ekonomik hayatımızın ayrılmaz parçalarıdır" der.

Kapı ve Pencere Üstü Süslemeler

Kuş Takaları

Taş evlerin hayata bakan duvarlarına açılan soluk taka ve delikleri, göç etmeyen kumru (Yusuftutan), serçe, güvercin gibi kuşları kış aylarında yağıştan ve soğuktan korur. Kuşevlerinin ilk örnekleri son derece basit olarak tasarlanmıştır. Zaman içinde geliştirilen kuş evleri 18. Yüzyıldan itibaren birer saray maketini andırmaya başlarlar.

Urfada "Kuş takası" ve "kuşluk" olarak anılan kuşevlerine, yapıda bir süs öğesi olmanın çok ötesinde önemli fonksiyonlar yüklenir. İnsanların ve kedilerin ulaşamayacağı yüksekliklerde yer alan bu mekânlar evin avluya bakan ve güneş gören taraflarına, oda duvarlarına veya gezeneğe konsollarının arasına yerleştirilir.

İkinci kat odaları ile eyvanların önünde avluya bakan cepheyi çevreleyerek bölümler arası geçişleri ve avluya inen merdivenle bağlantıyı sağlayan açık veya yarı açık mekânlara "gezeneğe" denir. Bazı evlerde sokak kapısının açıldığı dehlizin üzeri ile tek katlı evlerin damlarının sokağa ve avluya

bakan cepheleri de gezeneğe olarak kullanılır.

Sokağa bakan cephe duvarında, dış kapı önünü kontrol etmek amacıyla gezeneğe zemininden bir insan boyu yükseklikte ve insan kafasının kolaylıkla girip çıkacağı boyutlarda "gezeneğe takası" denilen bir veya birkaç açıklık bırakılır.

Kuzeye cepheli "yaz oturacağı"nın gezeneği, yaz aylarının öğlen sonrasında bol su ile yıkanılıp serinletilerek, akşam yemeğini hazırlamak gibi tandırılığa (mutfağa) özgü işlerin yapılmasında da kullanılır.

Tandırılıkların avluya bakan cephelerindeki takalar ise iç mekândaki hava akımını kolaylaştırmak ve ışıklandırmayı sağlamak amacıyla açılan ve boyut olarak gezeneğe takalarından küçük tasarlanan aralıklardır. Tandırılık takaları, mutfağın avluya bakan cephesindeki kemer veya kemerlerin üzengi hizasından sonraki bölümde açılır. Bu takalarda cam, çerçeve kullanılmaz, ahşap kafes takılır veya açık bırakılır.

Kuş Takası

Gezeneğe Takası (Kim O? Takası)

Çardaklı Bir Urfa Evi

Hayat Ağacı Motifi ve Rozetler

Şeyh Me'sud Zaviyesi / 2016 Fotoğraf Mustafa Akgül

İpekyolu'ndan Gelen Derviş Şeyh Mes'ud

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKBIYIK
Harran Üniversitesi
Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu

“İnanç turizmi”, insanların yaşadıkları, çalıştıkları ve çeşitli gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışında, inanç merkezlerini ziyaret etmek, inançlarının gereğini yerine getirmek amacıyla gerçekleştirdikleri dini amaçlı turistik gezilerin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir.

İnanç turizmi bakımından ülkemiz büyük bir potansiyele sahiptir. Nitekim gerek ilköğretim medeniyetlerinin Anadolu'da gelişmesi, gerekse de Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Havarilerin, Ortaçağ'da ise Musevilerin yaşadıkları yerlerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikaları sonucu, bu topraklara sığınmış olmaları, Türklerin kendi dini olan İslamiyet'e ait eserlerin yanı sıra, çok sayıda sinagog ve kilisenin Anadolu'da yer almasına neden olmuştur.

Şanlıurfa, üç semavi dinin atası olarak bilinen Hz İbrahim'in doğduğu, Hz Eyüp'ün çile çektiği, Hristiyanlığın ilk kabul edildiği ve Hz İsa'nın mendilini göndererek kutsadığı, Hz Şuayb, Hz El-yasa, Hz Lut, Hz Âdem'in yaşadığı bilinen “Peygamberler Şehri”dir. Birçok dine ev sahipliği yapmış, birçok peygamberin yaşadığı ve peygamberler şehri olarak bilinen özelliği ile çok sayıda evliyanın türbeleri, tekkeleri ve zaviyelerinin yanı sıra onlarca cami, mescit, kilise, manastır ve tapınak gibi çeşitli dinlere ait inanç mabetlerinin varlığı, Şanlıurfa'yı bu anlamda inanç turizm açısından önemli kılmaktadır.

Şanlıurfa, 12.000 yıllık tarihi ile Sümer, Pers, Roma, Selçuklu ve Osmanlı gibi uygarlıklara beşiklik etmiştir. Şanlıurfa, çok eski tarihi geçmişi ile doğu ve batının buluşma noktalarından

en önemlisi ve en hareketlisi olmuştur. Yerleşme ve Arkeoloji tarihini değiştiren “Göbeklitepe” Dünya'nın ilk tapınağı olarak kayıtlara geçmiştir.

Şanlıurfa aynı zamanda coğrafi konumu nedeniyle üzerinde tarih boyunca birçok devlet ve beyliğin hüküm sürdüğü, değişik kültürlerin geçiş ve kaynaşma alanı olmuştur. İlk ve ortaçağ da eski uygarlık merkezleri olan Çin, Orta Asya, Mezopotamya ve Arap ülkeleri ile Avrupa arasındaki ipek yolunun bir kolu Şanlıurfa üzerinden geçmektedir.

Çin'den başlayan ipek yolu orta Asya'dan geçerek Anadolu üzerinden Avrupa'ya kadar uzanan önemli bir ticaret ve kültür yoludur.

İpek Yolu sadece ticaret için kullanılmamıştır. İpek yolu, aynı zamanda doğudan batıya ve batıdan doğuya

Şeyh Mesud'un Mezarı, Sandukanın Olduğu Odanın Bodrum Katında Yer Almaktadır

Sarnıcın Doğu Duvarı Üzerine Kazınan İnşa Kitabesi

âlimlerin, orduların, fikirlerin, dinlerin, medeniyetlerin ve kültürlerin de yolu olmuştur.

İnsanların İslâm'ı daha iyi anlayabilmesinde ve İslâmiyet'in yayılmasında ipek yolu ile birlikte Anadolu Selçuklular dönemindeki tekke ve zaviyeler önemli rol oynamışlardır.

Anadolu'yu Türkleştirmek ve İslamlaştırmak için önemli İslam bilgincilerinden olan Hoca Ahmed Yesevî'nin yetiştirdiği öğrenciler doğu Türkistan, Anadolu ve hatta Bulgar içlerine kadar giderek İslam dinini yaymaya çalışmışlardır. O tarihlerde Anadolu, Selçuklular tarafından yeni fethedilmiş ve Müslüman Türkler büyük gruplar halinde Anadolu'ya gelerek yerleşmeye başlamışlardır. İşte Anadolu'yu Türkleştirmek ve İslamlaştırmak için Hoca Ahmet Yesevî'nin halifeleri bazen dervişleri ile birlikte küçük gruplar halinde Anadolu'ya göç etmişlerdir. Hatta Hacı Bektaşî Veli'nin bile bunlardan olduğu söylenilmektedir.

Böylece Şeyh Mes'ud'un da 1183 tarihinden önce 'Horasan Ereni' olarak Şanlıurfa bölgesine geldiği kabul edilmektedir. Nişabur'dan Şanlıurfa'ya gelerek buranın Türkleşmesine ve Müslümanlaşmasına hizmet etmiş, Ahmed Yesevi halifelerinden biri olması kuvvetle muhtemeldir. Ahmed Yesevî'nin ölümü ile Şeyh Mes'ud'un Şanlıurfa'da bulunuşu arasında sadece 17 yıl bulunmaktadır. Bu da görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kurulan tekke ve zaviyelerde, bölgeye gelip giden ticaret yapan insanlara, yolculara veya askerlere barınma ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılayan dervişler İslamiyet'i yaygınlaştırmaya çalışmışlardır.

Şeyh Mes'ud'un kimliği hakkında tek bilgi, zaviyesinin birkaç metre batısında Yağmur sularını toplamak için kazılan sarnıcın hemen doğu duvarı üzerinde yükselen kayanın üzerine kazdırıldığı Şanlıurfa'da bilinen en eski Eyyûbî İslâm kitabesidir.

Kitabe şöyledir:

"Kad farağa min ameli sahrinci el-fakiru ila rahmetillahi Mes'ud ibni Said Hengel el-Nişaburi fi'l-aşereti min recebi'l-ağer. Senete tis'a ve sab'ine ve

hamse mietin. ferahimallahu men dea (...) ve i'anehu ve sa'adehu ve li'cemi'i'l-müminin." (Karakaş, 2010: 80). (Fotoğraf 1).

Günümüz Türkçesine çevirisi şu şekildedir:

"Bismillâhirrahmanirrahîm. Allah'ın rahmetine muhtaç, fakir, Nişaburlu Said Hengel'in oğlu Mes'ud bu sarnıcın yapımından fariğ olup inşasını Recep ayının onlu günlerinden Pazar günü. Sene beş yüz yetmiş dokuzda tamama erdirdi. Allah'ın rahmeti, inâyeti onun üzerine olsun. Onun ve tüm mü'minlerin yardımcısı olsun!" (mufidyuksel.com). Buradaki tarihe bakacak olursak 579 yılı Recep ayının onlu günlerinde, Pazar günü 11 Recep veya 18 Receb'e tekabül etmektedir. Bu durumda Miladi takvimle 30 Ekim 1183 veya 6 Kasım 1183'e karşılık gelmektedir (mufidyuksel.com).

Kitabeden Şeyh Mes'ud'un yaşadığı dönem Şanlıurfa'da Zengi-Eyyübi döneminin hüküm sürdüğü zamana denk gelmektedir. Şeyh Mes'ud, devrinin âlim ve mutasavvıflarından biridir. Doğum ve vefat tarihleri bilinmemektedir. Kitabeden anladığımız göre Nişaburludur ve babasının adı Said Hengel'dir. Nişaburlu Said oğlu Mes'ud hakkında bu iki satırlık kitâbeden başka ya-

Türbe Avlusunun Kubbesi Gökyüzünü Gören Bir Mimari ile İnşa Edilmiştir.

zılı bir belge bulunmamaktadır. Nişabur'dan Şanlıurfa'ya gelerek, iç kalenin güneyindeki tepelerin üzerinde çaykuyu platosunun kuzeye bakan yamaçlarında bir zaviye yaparak yerleşmiştir. Mezarı bu türbenin içindedir.

Şanlıurfa'daki türbe ve zaviye tarzındaki yapıların en eski tarihli olan yapı, dört eyvanlı, Selçuklu medrese mimarisine uygun tarzda köşegen olarak inşa edilmiştir.

Türbe ve Zaviye inşa edilirken ortada yer alan kubbenin üstü yarı açık bırakılmıştır. Karasal iklime sahip olan

Şanlıurfa'da hem gün ışığından azami derecede istifade etmek hem de hava dolaşımını sağlayarak yazın sıcaklığının etkisini azaltmayı amaçlayan bir mimari ile tasarlanmıştır.

Doğu tarafındaki eyvanın alt kısmındaki bodrumdaki odada, Şeyh Mes'ud'un mezarı, üstündeki eyvan içerisinde de sandukası vardır. Türbe ve zaviyenin içinde mescidi, çilehaneleri ve misafirler için ayrılan odaları bulunmaktadır.

Türbenin içten taraf batı ve kuzey duvarları üzerindeki kitabelerden türbenin iki defa tamir gördüğü anlaşılmaktadır.

Şeyh Mes'ud türbe ve zaviyesi, hem inanç turizmi açısından ziyaret yeri hem de ziyaretçiler için bir mesire alanıdır. Şeyh Mes'ud günümüzde halk tarafından "Şih Maksut" olarak bilinmektedir. Hastalıklarının iyileşmesini isteyenler, çocuğu olmayanlar, evlenmek isteyenler ve başka dilekleri olanlar, bunların gerçekleşmesi için Şeyh Mes'ud türbesine üç salı günü ziyarete giderek dua ederler. Dilekleri kabul olanlar ise tavuklu pilav yaparak burada dağıtırlar.

Ayrıca ilkbaharın güneşin yüzünü gösterdiği ilk günlerinde çiçeklerin filizlenmeye başladığı dönemlerde yöre halkı Şeyh Mes'ud türbesini hem ziyaret eder hem de çevresinde piknik yaparlar.

Türbe ve Zaviye İç kalenin Güneyinde Tepelik Alanda Bulunur.

KAYNAKLAR

- Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, yayın No: 20, Ankara 2010.

- www.mufidyuksel.com

Urfa'dan... Huzurun Sesi YUSUFTUTANLAR...

Halil KOÇAKOĞLU
Sınıf Öğretmeni
halilko75@hotmail.com

Sınıfın penceresinden dışarısını seyrediyorum. Bundan yaklaşık olarak yirmi, yirmi beş yıl öncesinde dağ başı diye küçümsenen, hiçbir insanın ayak basmadığı bu semtimizde şimdi bir kümes yapabileceğiniz arsa alabilmek her babayiğidin harcı değil. Çevremiz hep apartmanlarla dolup taşmış. Allı, yeşilli, mavili, sarılı betonarmeler ve içinde yaşayan bizler nasıl da mutluyuz şimdi!

Bu apartmanlarda oturan hemşerilerim ve tabi ki ben, bundan yirmi, yirmi beş yıl önce eski kent merkezinde taş evlerin olduğu mahallelerde otururduk. Kocaman avluları olan evlerdi bunlar. Her avluda bahçelerimiz vardı. İçlerinde de ağaçlarımız, kedilerimiz, güvercinler, yusuftutanlarımız, serçelerimiz, kertenkelelerimiz avlularımızın insanlarla birlikte paylaştığımız diğer canlı varlıklarıydı. Ha bir de akrepler vardı. Onlar bize düşmanlardı ya, biz de pek sevmezdik zaten kendilerini. Apartmanlarımızda yok bunlar artık. Gerçi güvercinler bizi pek bırakmadılar. Balkonlarımızın köşesine her gün bin bir emekle ağızlarında taşıyıp getirdikleri çöplerle bir yuva yapıyorlar. Bu yuvada bir süre sonra bir çift yumurta görüyoruz. Yumurtaların görünmesinden bir zaman sonra da kara tüysüz bir veya iki sevimli yaratık peyda olur. Fakat bazı ev sahiplerinin bu zavallı kuşlara da ta-

hammülleri yok. Eski evlerimizde akrep ve yılanlara tahammülümüz yoktu, çünkü onlar zararlı hayvanlardı. Kuşların da biraz kokuları, e biraz da pislikleri var yalan değil. Ama bu kuşların hiçbir tehlikeleri ve zararları yok. Ama olsun, biz kutu gibi dairelere bunların kokusunu ve pisliğini çekmek için mi taşındık? Balkon demirlerine naylon poşetler bağlanır. Bağlanır ki bunlar rüzgârda uçup kuşları korkutsun diye. Böylelikle kuşlar o güzelim balkonlarımızı kirletmeyecekler. Yakında bu kuşlardan da kurtulacağız. Akrep ve yılanları hayatımızdan zaten atmıştık. Ha bir de kediler kaldı. Gerçi onlar da zaten bu apartman aralarında fazla görünmüyorlar. Görünenlerde genelde kara asfaltın üstünde ezilmiş bir vaziyetler. Yani zarrarsızlar. Ah bir de şu belediye ezilenleri çabuk toplayabilse! Böyle ezik bir halde iken pek acıklı oluyorlar da! Arabasının içinde son model teybinin sesini sonuna kadar açıp bilmem hangi apartmanın kaçınıcı katında oturan yârine sesini duyurmaya çalışan gençler büyük bir hızla kara asfaltın üstünde arabasıyla dans ederken bir kediyi ezdiğini bile fark etmez bazen. Olsa olsa bir tümsektir. O da olmadı bir kedidir. Hem kedi olsa ne olur ki? Bir kedi işte, altı üstü bir kedi. Daha kötüsü olmamıştır inşallah! Ne bileyim işte arabanın altını yere çok sürttüysek falan...

Eskiden hayatlarımızda yere serdiğimiz sofraların bir konuğu da kedilerdi. Yemek yerken yanımıza sokulurlardı. Aramızda iki, üç metre bir uzaklık kalırdı kalmazdı. Yiyecek haklarını beklerlerdi. Biz de kendimizce hakları olan yiyeceği bahçenin içine atardık. Her evin böyle birkaç kedisi vardı. Herkes kedisini tanırdı. Hatta bazı komşularımız, "valla bizim kediyeye çok yüz verdik herhalde ta yanımıza geliyor, sofrada bizimle oturuyor artık", derlerdi. Kediler gidecekleri evin sahiplerinin ne zaman yemek yiyeceklerini bilirlerdi. Yemek vakti geldi mi oracıkta biterlerdi. Bazen bir kedicik geç kaldı mı meraklanırdık, acaba başına bir şey mi geldi, diye sorardık kendimize.

Kuşlar ve kediler evlerimizin birer parçalarıydı adeta. Kuşlar için eski evlerde barınak yapılırdı. Öyle biçimsiz, şekilsiz bir şey de değil hani, "kuş takası" denirdi bu evlere ve oldukça süslü yapılarıydı. Güvercinler ve yusuftutanlar bu takalarda yuvalanırdı, serçeler ağaç dallarına yaparlardı yuvalarını. Ayrıca su içmeleri için de curunları vardı. Ev sahipleri her sabah bu curunları tertemiz, ışıltılı sularla doldururlardı. Bazen güneşin zalim bir şekilde yaktığı avluda en küçük bir ses duyulmazdı, yusuftutanların "okumaları" dışında. "Okur bunlar okur..." diyerek dua ettik-

lerine inanırdı komşumuz bu hayvanların çıkardığı seslerden dolayı. Eğer ben- den "huzur"u, bir sese benzetmem is- tense, kesinlikle bu sese benzetirdim. Sıcak bir Urfa gününde sıcak avluda koyu ağaç gölgesinde uzanıp insanla- rın en sessiz oldukları bu saatte dinledi- ğim yusuftutanların çıkardıkları bu ses "huzurun sesi"dir bence...

Apartmanların hemen bitiminde ova başlıyor. Harran ovası... Ne kadar da düz? Modern hayatın biraz ilerisinde bir ova üstünde yüzlerce köy, binlerce insan. Oturduğum yer böyle yüksekte, Harran da bu kadar düz olunca bilmem kaç kilometre öteden şehre doğru gelen aracı sarı güneşin altındaki parla- masından fark edebiliyorum. Su gelince buralara eskiden sadece sarı bir renk olarak gördüğümüz tarlalarda yeşil ve ara ara su mavisini renkleri de dâhil olmuş. Tam karşımda sapsarı bir tarla duruyor. Üstünde buğday ekili sa- nırım. Üstünde bir traktör tozunu bir o yana bir bu yana savura savura tarlada dolaşiyor. Oyuncak gibi görünüyor bu- radan. Elimi uzatıp yakalamak istiyorum bir an. Gözümün önünde iki ayrı dünya var. Apartmanlarında, tozdan, topraktan uzak farklı işleri farklı endişe- leri farklı mutlulukları olan insanlar. Bak aklıma ne takıldı şimdi? İnsan diğer in- sanlardan yüksekte oturunca aşağıda- ki yaşamları, insanları hatta insancıkları daha bir aciz daha bir acınası görüyor. Daha bir şefkatli, daha babacan, olgun oluyor. İnsancıklar, diyor kendi kendine. Acaba krallar bu duygulara daha yakın olmak için mi tahtlarını yük- seğe kurmuşlardır? Acaba insanlar o yüzden midir? Allah'ı hep gök- yüzünde arar- lar?

Şekerci Dedemiz vardı bizim ço- cukluğumuzda. Her akşam evlerimize girmeden evvel onun gelişini beklerdik sokağımızın köşesinde. Sokağımızda ki on, on iki çocuk her akşam vakti kö- şede bekler, onun sokağın başında görünmesini beklerdik. Hep ilk gören, müjdeyi verecek kişi olmak isterdik. So- kağımızın yaklaşık yüz metre ötesinde bir cadde üzerinde şekerci dükkânı vardı. Oğlu ile birlikte çalışırdı dükkân- nında. Biz ona her akşam eve dönü- şünde bize şeker verdiği için, "Şekerci Dede" derdik. Yalnız ben utanırdım şeker istemeye dededen. Arkadaşla- rım gibi elimi açıp, "dede bana da şeker", demek hoşuma gitmezdi. Ben daha çok arkadaşlarımdan biraz uzak- ta durup onların o heyecanlı halini gör- meyi yeğlerdim. Dede şekerini dağıttık- tan sonra elindeki kahverengi bastonu- nu havaya kaldırıp başının üstünde bir daire çizecek şekilde çevirir; "yeter yeter bitti, kalmadı." Deyip çocukları korkutup kendini kurtarmaya çalışırdı. Yoksa bizim çocukların onu bırakmaya niyetleri hiç olmazdı. Aslında Şekerci Dede'nin cebindeki hiç bitmezdi! Bit- mezdi ya bizim dedenin şeker verdiği çocuklar da sadece biz değildik. Dede- nin evi bizim sokaktan üç, beş sokak daha aşağıda olduğu için o sokaktaki çocukları da düşünmek zorundaydı dede. Bu yüzden bizi korkutup kaçmak istemesi gayet doğaldı. Çok yaşlı bir in- sandı. Artık iki büklüm hale gelmişti. Ka- fasında yaz, kış bir örme külah, Hep aynı ceket. Kahverengi bir baston ve yaşına göre çok hızlı adımları vardı. Biz çocuklar için o gerçek bir canlıdan çok her akşam içine girdiğimiz o masal anının kah- ramanıydı. Onun dükkânın- dan çıkıp, caddeyi geçip bizim sokağa daldığını hiç- bir zaman görememiştik. O yüzden he- pimizin kafasında, o saati gelince so- kağın bizim göremediğimiz tarafın- daki bir duvarından kopup gelen bir kahramandı. Ceketinin cebi asla normal bir cep olamazdı. O, için- den su yerine şeker çıkan bir kuyu idi. Annem hep, "Cennetlik bu adam cennetlik...", derdi. Çünkü çocukları sevindirmek cennete gitmek için bir vesileydi o zaman- lar.

Kuşlar, kediler, avlular ve Şekerci Dede... Onlar hayatımızda yoklar artık. Apartmanlar var, kapidolar var, herkes içeri rahat girmesin diye otomatlar var, kapkaççılar var.

Sitemim aslında değişen dünyaya değil. Hele değişen bu dünyanın ürünü apartmanlar veya benzerlerine hiç değil. Dünya değişecek, değişmeli de. Değişmeli ki gelişsin. Ama değişen hep güzellikler olmasın. Çocukluğumuzda- ki evlerin, komşuların vesairenin de eleştirilecek hoş karşılanmayacak bir- çok yeri vardı tabii ki. Ama insanlarda bir saflık vardı. Kötü düşünceler her zaman vardı. Fakat komşusunun bah- çesine, evinin önüne gizlice çöp atmak, kazanılmış bir zafer veya keskin bir ze- kânın parlıtısı olarak görünmezdi en azından.

Dünya değişsin. Ama gelişen hep kötü düşünceler olmasın. Güzellikler de gelişsin. Apartmanlar da olsun. Olsun ama bahçelerinde kuşların ve ke- dilerin yuva yapabileceği küçük alanlar olsun. Onu da yapamıyorsak bırakalım da balkonumuzun küçük bir köşesinde kuşlar yuva yapabilsin. O yuvada yeni yeni canların var oluşuna şahit olalım. Evet, belki bir daha bizim Şekerci De- demiz olmayacak. Olmayacak ama ne olurdu yaşını başını almış insanlarımız bu dünyanın dertleri ile uğraşmaktansa ceplerini rengârenk şekerlerle doldu- rup bu saatten sonra yapacakları sağ- lıklı yaşam yürüyüşlerinde karşılarına çı- kacak minik yavrulara birer tane şeker verip onları o an için dünyanın en mutlu canlıları haline getirselere ve bu mutlu- luktan kendi paylarını alsalar. Apart- manların yemyeşil bahçelerinde kuş- larla, kedilerle oynayan çocuklar evleri- ne girmeden önce kendilerine şeker da- ğıtacak yaşlı bir amcanın gelmesini tatlı bir heyecanla bekleseler güzel olmaz mıydı? Karşımızdaki varlıklara yapaca- ğımız iyilikler ve onları küçücük şeylerle mutlu etmek, çocuklara yaşadıkları bu dünyanın daha güzel nasıl olacağını an- latmanın en iyi yolu değil midir?

“Sırmalı Puşu”nun Halep'ten Urfa'ya Üretim Yolculuğu...

İsmail SÜNGER

Öğretmen

Halk Oyunları Eğitmeni ve Araştırmacısı

sunger_i@hotmail.com

Kültürümüzün önemli bir parçası olan geleneksel giyim kuşam; halkın geçmişten bugüne kullanageldiği ve günümüzde büyük oranda temsili bir nitelik kazanmış olan giysi ve aksesuar çeşitlerini, bunların üretildikleri malzemeleri ve kullanım biçimlerini kapsar. Kültürümüz içinde büyük çeşitlilik gösteren giysi ve aksesuarlarda görülen zenginlik; inanç, cinsiyet, tarihsel derinlik, yaş, toplumsal konum, sınıf farklılığı, iklim, göç, moda, ekonomi gibi pek çok değişkenin etkisi altında kalarak gelişmiştir. Sözü geçen değişkenlerin, geleneksel giyim kuşamın gelişimine ve çeşitlilik göstermesine katkı sağladığı gibi, zaman içinde bir takım giysi ve aksesuarların değişmesine ve hatta yok olmasına da yol açtığı bir gerçektir. Savaş, ekonomik buhran, değişen ihtiyaçlar, hammaddeye ulaşmadaki güçlük, siyasi sınırlardaki değişiklik, estetik beğeniler, popüler kültür gibi unsurlar geleneksel giyim kuşam içinde yer alan giysi parçaları ve aksesuarların bazen yavaş bazense hızlı biçimde değişmesine ya da kullanımdan kalkarak yok olmasına neden olmuştur.

Sırmalı Puşu

Bu sürece Şanlıurfa penceresinden bakıldığında, geleneksel erkek ve kadın giyiminde önemli bir giysi parçası

ve aksesuar olarak kullanılan “sırmalı puşu” isimli dokuma kumaş önemli bir örnek olarak karşımıza çıkar. Sırmalı puşu, siyah çözüğü ip üzerine kahverengi, siyah, bordo, lacivert gibi zemin renkleri ve altın renkli iplikle dokunan bir kumaş türüdür. İpek ve pamuk iplik kullanılarak dokunmuş örnekleri vardır. Kumaşa ismini veren sırmalar, altın renkli iplikle dokunmuş olan bölümlerdir. Sırmalı puşunun altın sim ile dokunmuş bölümleri, muhtemelen üretildiği tezgâhın çeşitliliğinden kaynaklı olarak farklılıklar göstermektedir. Puşunun kenarında yaklaşık 2 cm. genişliğinde yeşil renkli şerit bulunmaktadır. Sırmalı puşunun çözüğü iplerden yapılan saçaklarının uç kısmına halk arasında “gül” denilen renkli püsküller takılır. Püskül renklerinde bir standart görülmemekle birlikte kırmızı, yeşil, bordo, sarı, mavi, mor gibi renkler ağırlıklı olarak yer alır.

Sırmalı Puşu'nun Kullanım Alanları

Kare olarak dokunan sırmalı puşu erkekler tarafından başbağı ya da keçe başlık etrafına sarılan bir aksesuar olarak kullanılırken, kadınlarda ise köfü denilen evli kadın başlığının etrafına sarılarak bir süsleme malzemesi/aksesuar olarak kendisine yaşam alanı bulur.

Dokuma Tezgahında Puşu

Kültür ile ilgili araştırmalar yapılırken siyasi sınırlar çizilmesi ve incelemelerin bu saha içinde yapılması, araştırmaların yanlış ya da eksik sonuçlar ortaya koymasına neden olabilir. Bu tür çalışmaların inceleme sahası olarak siyasi sınırlar yerine kültür bölgesi sınırlarına bakmak daha doğru veriler elde edilmesini sağlar. Bu açıdan bakıldığında Şanlıurfa geleneksel giyiminde kullanılan sırmalı puşu; Osmanlı İmparatorluğu'nun Halep'te üretilen, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Kahramanmaraş illerini içine alan kültür bölgesinde kullanılan bir kumaş olarak değerlendirilmelidir. Günümüzde Suriye sınırları içinde yer alan Halep ilinde üretilerek çevresindeki kültür bölgesine ticaret yoluyla ulaşan sırmalı puşu, bugün halk oyunlarında temsili nitelikte yaşayan geleneksel giyim kuşamının bir unsuru olarak Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman halk oyunlarında kendisine yaşam alanı bulmaktadır. Bu kentlerin kırsalında ise halk tarafından yaygın olmasa da halen kullanılmaktadır.

“Sırmalı Puşu”nun Üretimine Azalması ve Temin Problemi

Urfa ilinde sırmalı puşunun dokunduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Sırmalı puşu, bilindiği kadarıyla Halep ve çevresinde üretilerek ticaret yollarıyla Şanlıurfa iline ulaşmış, beğeni ve kullanım yaygınlığı kazanarak Şanlıurfa'nın geleneksel giyim kuşam kültürü içine yerleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan geçiş ikliminde Halep ile aramıza siyasi sınırların girmesi, sırmalı puşuyu dış ticarete bağımlı bir pazar malı haline getirmiştir. Ortak yaşam kültürü ve alışkanlıklar iki ülke arasındaki ticaretin canlılığını korumuş, cumhuriyet döneminde de kaynağı Halep olan kumaşların Şanlıurfa ve çevresine ulaşması günümüze kadar böylece mümkün olmuştur. Ancak son yıllarda hem Türkiye-Suriye arasında süregelen siyasi gerginliğin ticareti durma noktasına getirmesi, hem de sırmalı puşu ve benzeri geleneksel kumaşların üretimine artık yapılmıyor olması, sırmalı puşu gibi dokuma kumaşların gelecekteki varlığını tehlikeye sokmaktadır.

“Sırmalı Puşu”nun Şanlıurfa’da Üretilmesi Projesi

Bu kültür erozyonuna karşı, sözü geçen kumaşın günümüz koşullarında yeniden üretiminin yapılması için halk oyunları araştırmacısı Şükrü Üzümcü ile bir proje geliştirdik. Bu proje ile Şanlıurfa ili ve çevresi giyim kuşam kültüründe kullanım yaygınlığı kazanan “sırmalı puşu”yu yeniden, bu kez Urfa’da üretmek ve bu kültür erozyonunun önüne geçmek için önemli bir adım atmış olacaktık. Bu amaçla Urfa’da geleneksel tezgâh dokumacılığının devamlılığını sağlayan tek adres sayılan ve kısa adı ŞURKAV olan Şanlıurfa Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı’nın Geleneksel El Sanatları Merkezi (GESEM) ile temasa geçtik. Mehmet Karakaş isimli Culha ustası ile “sırmalı puşu”nun dokumasının bu tezgâhlarda yapılıp yapılamayacağına dair görüşmeler yaptık. Arşivlerden elde edilen sırmalı puşuları malzeme, desen ve dokuma teknikleri ekseninde inceledik. Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonunda uygun malzemeye ulaşılması halinde, günümüz dokuma tezgâhlarının sunduğu olanaklar çerçevesinde bu dokumanın yeniden canlandırılabilmesi karar verdik. Siyah çözümlü ip üzerine

kahverengi, siyah, bordo, lacivert gibi yaygın renklerin yanında mor ve yeşil gibi daha az rastlanan renklerde dokunmuş olan sırmalı puşuların, altın sim ile dokunmuş bölümlerinde bir desen standardı görülmediğini tespit ettik. Dokumalardaki bu farklılığın sebebinin ise dokuma tezgâhlarındaki çeşitlilikten kaynaklanabileceğini düşündük. Yeniden üretime başlamadan önce renk ve desen konusunda bir standart oluşturmanın gerekliliği ortaya çıktı. Dokuma ustası ile görüş alışverişinde bulunarak, mevcut dokuma tezgâhının sunduğu olanaklar çerçevesinde kumaştaki hangi unsurların korunabileceğini, nelerin yapılamayacağını belirledik. Bu süreçten sonra bir yandan uygun malzeme arayışına girilirken desen, tasarım gibi çalışmalarını ben üstlendim. Tasarım çalışmalarıyla eşzamanlı olarak, ŞURKAV bünyesinde hizmet veren Geleneksel El Sanatları Merkezi yetkilileri ile dokuma ustası, Gaziantep ilinde iplik araştırmaları yaptı ve dokumaya uygun nitelikte ipliklerin satın alma işlemini gerçekleştirdi.

Tasarım sürecinde ilk olarak eski sırmalı puşu örneklerinden yola çıkarak, günümüzde kullanılan dokuma tezgâhının sunduğu olanaklar çerçevesinde elde edilebilecek birçok desen tasarımı denedik. Oluşturulan desen tasarımlarını GESEM yetkilileri ve dokuma ustası ile birlikte görsel uygunluk açısından değerlendirdik. Dar ve geniş altın sırma şeritlerin simetrik biçimde düzenlendiği tasarımın denenmesine karar verdik. Kararlaştırılan tasarım Mehmet Karakaş usta tarafından dokunmaya başlandı. Bu süreç, hangisinin en uygun sonucu vereceğini bulmak için farklı kalınlıktaki iplerin kullanıldığı bir süreç olarak değerlendirildi. Eski örneklerle en yakın kalınlıkta dokuma örneğine ulaşıldığında dokuma çalışmalarına bu yönde devam edildi. Üretimi Urfa’da yapılan sırmalı puşular dokunduktan sonra, puşuların kenarında kalan çözümlü iplerle oluşturulan saçaklara, yine GESEM’de üretim yapan kazaz ustası tarafından renkli püsküller takıldı. Püsküllerde kırmızı, yeşil, mavi, mor, sarı, lacivert, bordo gibi renkler tercih edildi. Bu sayede sırmalı puşuların üretimi bitirilmiş oldu.

Sonuç

Kaynağı Halep olan ancak Urfa halkı tarafından benimsenerek geleneksel giyim kuşam kültürü içinde hem bir giysi parçası hem de aksesuar olarak varlık bulan sırmalı puşu, yazının başında sözünü ettiğimiz nedenlerle kültür dünyamızdan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Geleneksel giyim kuşam kültürü içinde yer alan giysilerin yapımında kullanılan kumaşlar da sırmalı puşunun geçtiği süreci yaşayarak kaybolma tehlikesi ile her an karşı karşıyadır. Temsili olarak geleneksel giyim kuşam kültürünü yaşatan bir unsur olarak halk oyunları, geleneksel kumaşların ve diğer geleneksel el sanatlarının yaşaması için önemli bir alan olarak ele alınmalıdır. Halk oyunları, hem kültürünü oyun-giysi-müzik boyutlarıyla yaşatan, hem de geleneksel el sanatları üretiminin yaşamasına aracı olan bir alan olarak kültür dünyamıza hizmet etmektedir. Sırmalı puşunun Urfa’da yeniden üretimini sağlayan bu proje, kültür erozyonuna karşı mücadele eden iyi bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bu proje aracılığıyla gerçekleştirilen yeniden üretim ile hem sırmalı puşunun yakın gelecekteki varlığı korunmuş, hem de geçmişte birkaç kuşak öncesine dayanan Halep işi sırmalı puşuya Urfa imzası atılmış oldu. Bu sürecin sevindirici yanlarından biri ise, yeniden üretilen sırmalı puşuların pazarda kendine yer bulmaya başlaması oldu. Üretiminden bir süre sonra İstanbul, Urfa ve Adıyaman’daki halk oyunları topluluklarında kullanılmak için verilen siparişler sırmalı puşunun yeniden üretim macerasının ne kadar doğru bir yolculuk olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Şanlıurfa Güvercin Kahvesinden İzlenimler

Abdurrahim DİNDARZADE
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
kallavi3@hotmail.com

Burhan AKAR

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Güvercin Avı" hikâyesini okuyanlar, güvercin sevgisinin alelade bir duygu olmadığına kanaat getirirler. Hikâyenin kahramanı "Kuşbaz Hüseyin Efendi" güvercinleri, insan ruhlu varlıklar olarak nitelerken onlarla geçen dakikaları bah-tiyarlık diye addeder. Hicri 1335 sene-sinde geçen hikâye, düşman askerleri-nin Kuşbaz Hüseyin Efendi'nin evine gelmesiyle başlayıp askerlerin güver-cinleri öldürmesiyle biter. Hüseyin Efendinin "güvercinlerime dokunmayınız." cümlesi, nazenin varlıklara olan sevginin en üst noktasıdır.

Güvercin sevgisinin merakla baş-layıp tutkuya dönüştüğü Urfa'da da, Kuşbaz Hüseyin Efendi'yle saatlerce güvercin üzerine konuşabilecek insan sayısı çoğunluktadır. Bir yabancıya hepsi bir renkte, bir boyda gibi görünse de onları ayıran küçük alametler ancak güvercine tutkuyla bağlanan insanların bilebileceği şeylerdir. Bu farklılık, doğal olarak güvercin besleyenlerin kendi pa-

zarlarını kurlmalarına olanak sağlamış-tır. Aynı zamanda çok güzel bir müzik eserini de andıran güvercin ötüşlerinin duyulduğu güvercin dükkânları bes-leyenleri tatmin etmemiş olacak ki, kuşçu kahvelerinde adına "ihale" denilen yeni bir pazarlama şekli oluşuvermiş.

Şehir hayatının kendine özgü me-kânları vardır. Herkes sohbetinde adını ge-çirse de o mekânları sadece yaşayan-lar ve içselleştirenler bilir. Akşam nama-zından sonra kunduracı pazarını bitirip kelleci çayına geldiğiniz zaman, dük-kân önlerinde tatlı bir telaş görürsünüz.

Kahvede Güvercin İhalesi

Bu telaşın bulaşıcı bir özelliğe sahip olduğunu anladığınız an, sizde de bir heyecan belirir. Kuş kahvelerinde ihale hazırlık hareketliliği göze çarpar.

Kuşçu dükkânlarının açıklığı, iş çikışı eve uğramayıp soluğu ihalede alan insanları doyurmak için müşteri bekleyen seyyar satıcıların hazırlığı, insanların yavaş yavaş kuşçu pazarına gelmesiyle bir panayır havası belirir aniden. Burayı şehirden bağımsız bir sokak gibi düşünseniz de şehrin tarihi sokaklarındaki loş ışıklardan sıyrılıp gelirsiniz buraya.

İhalenin yapılacağı kahvehaneye adınızı atar atmaz iskemle adı verilen oturakların yarım daire şeklinde dizildiğini görürsünüz. Bu az sonra başlayacak ihalenin ciddiyetini de gösterir. Duvarlara gözünüzü gezdirdiğiniz anda farklı şehirlerdeki güvercin yarışmaları posterleri dikkatinizi çeker. Yarışması bile yapılan bir tutkunun varlığından haberdar olmak o gün için bir bilgi kazancı olarak değerlendirilebilir. Mekânın tüm sütunlarına yapıştırılan “iç içme 2 TL” yazısı bu şölenin bir bilek bedeli olduğunu hatırlatır. Size ikram edilen kaçak çayları hesaplamanıza gerek kalmaz. Ödeyeceğiniz ücret içeceğiniz çaylar üzerinden değil de kişi hesabı üzerinden değerlendirilir. Herkesin göreceği bir yerde ihalenin yazılı kuralı da asıdır. “Kör, topal her şey hazır helal” yazısı, hem satıcının hem de alıcının için rahatlatan ve sonradan itiraza yer

bırakmayacak derecede insani bir açıklama niteliğindedir.

Ellerinde içi güvercinlerle dolu kutularla kahvehaneye giriş yapan insanlar, kutularını ihalecinin yanına bırakıp sessiz ve çalışkan bir öğrenci edasıyla yerine oturuyor. Kutular çoğaldıkça ihalenin -bizim açımızdan şölenin- güzel geçeceği hissi uyanıyor. Güvercinleri satmak isteyenler kadar güvercin almak insanlar da aynı heyecan ve aynı sessizlikle yerini alıyor. İhale başlamadan önce ihaleyi yöneten kişi ile güvercin sahibi insanlar arasında güvercin üzerine sohbetler gerçekleşiyor. Anılar, bilgiler, aforizmalar havada uçuşuyor. İhaleci, kafasındaki kalabalığın oluştuğuna kanaat getirirse ihaleye başlıyor.

İhaleyi yapacak olan kişi, bir sınıf öğretmeni edasıyla mekânın sessizliğini sağladıktan sonra ilk güvercini cinsini, cinsiyetini varsa rahatsızlığını söyledikten sonra adeta bir ringi andıran kafese bırakıvererek ihaleyi başlatıyor. Bariton bir sesle söylenen “15 kâğıt” cümlesiyle heyecan başlıyor. “16 söyle”, “17”, “20” cümleleri ardı ardına sıralanıyor. İhalecinin “iyi bir kuş” ve “lazım olan kaçırmasın” önerisi güvercin almak isteyenleri güvercinine daha dikkatli bakmasını sağlıyor. Oturan insanlardan ses gelmemesine rağmen ihalecinin peyleri arttırdığını görüyorsunuz. Siz bu işin nasıl olduğunu düşünüp dikkat kesilince göz kapaklarıyla pey verildiğine şahit oluyorsunuz. İhaleci güver-

cinin ederine ulaştığını anladığı an “65 milyoon” diyerek bir sonraki güvercinine geçmek için ihaleyi sonlandırıyor. Hemen yan tarafında oturan ve önünde defter, kalem olan kâtibeye dönerek alıcının ve satıcının ismini söyleyerek kaydettiriyor. 2005’ten beri TL’den atılan 6 sıfırın burada hala yürürlükte olduğunu görüyorsunuz. İhalecinin ihaleye güzellik katmak için kullandığı “milyon” kelimesi bir ahenk unsuru olarak geceye renk katıyor.

Özgürlüğün simgesi olan güvercinler, gökyüzünün sonsuz maviliğinde toplu halde kanat çırparken aniden kendisini kafeste buluyor. Bazı güvercinler kafesten çıkarak mekânın içinde duvarların arasında uçuyor. Güvercin uçarken tüm gözler üzerinde oluyor. Bu belki de güvercini daha iyi görmek için çok iyi bir imkândır. Sonra biri, adına “öl” denen nesneyle güvercini tutup ihaleciye uzatıyor.

Hay maşallah. Mavi keşpir posta, erkek diyerek elinde tuttuğu güvercini ringe çıkarıp yeni bir ihaleyi “50 kâğıt” diyerek başlatır başlatmaz arka taraflarda böyle bir kuşun çıkmasını sabırsızlıkla bekleyen alıcı, güvercini göndermesini istiyor ihaleciden. Kanatları birbirine geçirerek güvercini incelemesi için alıcıya yolluyor. Alıcı gözlüğünü takmış bir yazma eser uzmanı edasıyla güvercini incitmeden inceleyip aynı şekilde geri gönderiyor. Verilen peyler güvercinin cinsine göre değişiyor. Düşük

Urfa Güvercinleri

fiyatlı güvercinlerde peyler "1 TL" olarak artarken yüksek fiyatlılarda 5, 10 hatta 50 TL olarak artabiliyor

Kahvehanede çalışan herkes güvercinlerle ilgili. İhale masasının üzerine çıkarılan çok güzel bir kuşa çaycısı, kâtipi, hatta kapı önünde durup yem satan kişi bile dikkat kesilerek ve ara ara pey vererek o heyecana ortak oluyor. Bir bütünlük arz ediyor içerdeki herkes.

Yorgunluklarını cebinde taşıyan insanları görürsünüz kuşçu kahvelerinde. Güvercin dışındaki hiçbir şey onları bu saatte dışarıda tutamaz. Çok iyi bir hikâye okuyucuysanız yanınızda oturan kişilerin size yabancı gelmediğini hemen anlarsınız. Hemen hemen hepsi Sait Faik hikâyelerinin kişileridir. Meslekleri, gelirleri, yaşları farklı olsa da aynı tutkunun peşinde koşan insanlardır. Kuşçu kahvesi dışında hiçbir yerde bu insanları bir arada göremezsiniz. Sait Faik hikâyelerini, Orhan Kemal de romanlarını yazmalıydı bu insanların. Her cümlelerinde fakirliğin, zenginliğin sevincin, hüznün, yalnızlığın somutlaşığına şahit olurduk.

İhaleyi yapan kişi, korosunu çok iyi yöneten bir şef edasıyla hareket ediyor. Bu kadar çok güvercin tutkununun aynı ortamda olması ve sohbetin sadece güvercinden ibaret olması haliyle heyecanlı konuşmalara ortam sağlıyor. Herkesin aynı anda konuşması gürültü oluşturunca ihaleci, ısıklık çalarak gürültüyü sessizliğe dönüştürebiliyor. Yazısız bir kural gibi. Bu mekânda ısıklık, gürültünün kesilip ihaleye odaklanma olarak tanımlanıyor.

Kahvede kullanılan cümlelerin tamamı emir kipinde çekimleniyor. Fakat kullanılan bu cümleler, bir samimiyetin ifadesi olarak algılanıyor olacak ki kimseyi germiyor.

İhaleyi yöneten kişi, iyi bir güvercinin peylerinin arttığını görünce verilen son fiyatı Türkçe, Kürtçe ve Arapça söylüyor. Bu söyleyiş, hem şehrin çok dilliliğine gönderme hem de ihaleye katılan insanların yüzünde o an için tebessüm oluşturma hareketi olarak algılanıyor.

Bazı duyguları anlamak için geniş çaplı bir lügate ihtiyaç olduğunu belirtmek lazım. Kuş kahvelerine ilk defa misafir olan insanlar da, bu ortamı daha iyi anlamak için lügat olmasa da yanın-

da oturan kişiye sorular sorarak heyecana ortak olmak istiyor. Güvercinlerle ilgili sorulan hiçbir soru cevapsız kalmıyor. Siz istemeseniz de tüm detaylar, sorulan basit bir sorunun en can alıcı noktasıymış gibi cevaplandırılıyor.

Arenaya çıkan bazı güvercinler, sahibinin kafasındaki değere ulaşmadığı için geri çekilebiliyor. Buna ihaleyi yöneten kişi ve güvercin sahibi ortak karar veriyor. Güvercin, geri çekilmeden önce son pey veren kişi ile güvercin sahibi arasında o an için ihale usulü ortadan kaldırılıp ihaleci, bir arabulucu edasıyla iki tarafı birbirine yakınlaştırmaya çalışıyor. İki tarafı da mutlu etmenin bilincinde olan ihaleci, güvercinin özelliklerini sıralarken verilen rakamın da az olmadığını ortamda bulunan kişilerden destek beklercesine ardı ardına sıralıyor. Alışveriş mutlu sonla bittiği zaman, kâtip uzman bir mali müşavir edasıyla deftere alıcıyı ve satıcıyı not ediyor.

İhale bitiyor. Siz insanların yüzlerindeki ifadeleri okumak için beklerken güvercin alanların telaşı gözünüzden kaçmıyor. Bir an önce eve gidip yeni alınan misafirleri ev sahipleriyle buluşturmak duygusu ağır basıyor. Mekândaki kişilerin beden dili o kadar ortak ki, aynı tutkuyu yaşayan insanların duygudaşlığı, bir şiir gibi okunuyor yüzlerde. Adımlarınız şehrin karanlığında ritim tutarken gökyüzü artık sizin için güvercinlerden oluşan bir desen barındırıyordu.

Urfa Güvercinleri, Arkaplanda Urfa Kalesi

RÜZGÂRIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ-6

İbrahim TEZÖLMEZ
Edebiyat Öğretmeni-Şair
itezolmez@hotmail.com

S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU

(Ve rüzgâr günbatsından esmeye başlamıştır ince ince. Sonbaharın benzi sararmıştır iyice. Şimal rüzgârları da havaya girince, yazın yağmur getiren karayel, artık kar getirmeye heveslenince, kış sultanı beyaz kristal tahtını kurmaya başlamıştır...)

*Bin rûz-ı bahâr ile hâirdâr olurdum
Bir kış gicesi sohbeti virilse mezâda
Seyyid Vehbî*

Eskiler, yaz mevsimine ve özellikle bahara kıştan çok rağbet göstermişler doğâl olarak. Dolayısıyla Divan şiirimizde "bahâriyyeler", "şitâiyyeler"den çok işlenmiştir. Bu meyanda akla gelen örneklerden en ünlüsü, Neff'nin IV. Murad'a methiye olarak yazdığı kasidedir ve nesip bölümünde baharı betimlediği için "Bahâr Kasidesi" olarak tanınır:

*Esti nesîm-i nevbahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem*

*Erdi yine ürd-i behîşt oldu hevâ anber-sirişt
Âlem behîşt-ender-behîşt her kûşe bir bâğ-ı İrem*

Nisan bahçelerine, gül ve anber kokularına, kırlara, dağlara gider baharın yolu. Kış ise içe dönüktür; evlere, odalara, mangallara, tandırlara açılır kışın kapısı.

Bana kalırsa edebiyatımızda bu vadide yazılmış en mükemmel şiir, Servet-i Fünûn'un doktor şairi Cenap Şehabettin'in "Elhân-ı Şitâ"sıdır. Cenap, bu şiirinde baharla kışı iç içe işlemiş, bu iki mevsimin tezatını dilin müziğiyle derinden duyurarak kar yağışını ve kışın şarkısını adeta tabloluşturmuştur.

Ses ve anlamın en yetkin biçimde kaynaştığı bu Parnasyen şiirde Cenap, kar yağışının ahengini karın yağış hızına göre üç değişik aruz kalıbını ve asonans - aliterasyonları yoğun biçimde kullanarak vermiştir:

*Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gâib eyleyen bir kuş
gibi kar,*

*Geçen eyyâm-ı nev-bahân arar.
(Feilâtün/ Mefâilün / Feilün)*

...
*Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir
Berk-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter...*

...
(Mefûlû/ Fâilâtû / Mefâilû/ Fâilün)

*Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar,
Hersûda hayâlim gibi pûyân oluyor kar*

...
(Mefûlû/ Mefâilû/ Mefâilû/ Feûlün)

Şitâiyyeler içinde ise Nedim'in ve Enderunlu Fazılînkiler en ünlüleridir. Ayrıca Zâfî, Neffî, Nevî ve Ziya Paşa'nın bu konudaki şiirleri tanınmıştır. Nedim'in şarkısında kış öyle şiddetlidir ki sabâ rüzgârının esecek tâkati bile kalmamıştır:

*Yaklaştı şitâ ebr-i siyâh tuttu cihânı
Kalmadı sabânın gezecek tâb ü tûvânı*

Ve "Şarkı"sının nakaratında Lâle Devri'nin şûh şairi Nedim-vaziyeti fırsata tahvil ederek - bu havalarda sevgili-sine "koyundan çıkmamasını" tavsiye ediyor:

*Kurbanın olam geçti Boğaz seyri zamânı
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım*

Tarihçiler, İstanbul'da Haliç'in, Boğaziçi'nin donduğu, günlerce buzla kaplandığı ağır kışlardan söz ederler. Neditim'in Sultan III. Ahmet için yazdığı kasidenin nesip bölümünde İstanbul kışına ait çarpıcı kış-kar tasvirleri vardır:

*O rütbe etti bu keskin soğuk zemîne eser
Miyân-ı cûyda gömgök kesildi nilüfer
Başında kar saçacağı sark arkada sâde
Nice gezer bu soğuklarda bilmezem ar'ar*

*Şitânın ettiği bîdâdi mülk-i gülşende
Efendi binde birin söylesem dolar defter*

*Ayâğı donmadı mı havzın ewelâ baştan
Ya düşmedi mi çenârın eli çemende meğer*

...

*Donar soğuktan efendi semender âteşte
Bir iki gün dahî eserse bu sarsar*

Coğrafyamızda şedid kışlar sadece İstanbul'da yaşanmamış kuşkusuz. Ancak Divan şiirimize, bu edebiyatın da merkezi, pâyitahtı konumundaki İstanbul yansımış doğallıkla. Şairler İstanbul kışlarını anlatmışlar hep. Edirne, Ankara, Manisa, Antakya kışlarını işleyen birkaç şitaiye dışında diğer şehirlere ilişkin olarak bu türe pek rastlanmaz. Bu nadir şitaiyelerden –aslında "berfiye" denilse daha muvafık olur- biri Urfa'ya ilişkin olup Kıratoğlu Emin (1884-1934) 'e aittir.

Değerli edebiyatçı Mehmet Veysi Dörtbudak hocamız tarafından edebiyat dünyamıza kazandırılan Urfa'lı Kıratoğlu Emin Divanı'nda yer alan, Urfa'nın geçmişte yaşadığı şiddetli kışlardan birini (Kar Senesi) işleyen bu önemli şiirde 1911 yılında Urfa'da 45 gün aralıksız yağın kar betimlenmiştir.

Urfa halkının hafızasında "kar senesi/berf sâli" (H.1327 / M.1911) olarak yer alan bu hadise, şair tarafından "Kar Destanı" başlığı altında anlatılmıştır. Kıratoğlu Emin, "insanoğlunun bin yıldan beri böyle bir kar yağışı görmediğini; halkın yer yer karın şiddetinden ve açlıktan öldüğünü, kurtların şehre indiğini, Fırat Nehri'nin donmasıyla üzerinden deve kervanlarının geçtiğini, hayat pahalılığının had safhaya ulaştığını, kömürün-hezvelin bile dirhemle satılmaya başladığını.." hikâye etmiştir. Şairin 11'li hece vezniyle kaleme aldığı ve 18 dörtlükten oluşan şiirin bazı dörtlükleri şöyledir:

*Kar için hâtıra geldi bir destân
Tut kulağın sana kılam beyânı
Öyle yakîn et ki evlâd-ı âlem
Bin seneden beri görmemiş âni*

*Bir kar verdi Mevlâ nev'-i belâdan
Âfet yağar gibi yağdı semâdan
Devâmı kırk beş gün indi semâdan
Gark eyleyip gitti bütün cihânı*

*Çok evler yıkıldı karın ucundan
Kurtlar memlekete geldi acından
Kimini kaçırdı kapıp kışından
Kimine eyledi başka ziyânı*

....

*Murad'ın üstünü buzlar bürüdü
Geçti üzerinden kervan yürüdü
Nice canlar kar altında çürüdü
Gözler görmez ola böyle yamanı*

...

Dergah Bahçesinden Hasan Padişah Camii'ne Bakış

*Soğuktan kurudu ya nice bin cân
Koyun sürüleri bî-hadd ü pâyân
Üç kuruşa çıktı bir kalbur saman
Eyledi sahibü'l ğanem fiğânı*

*Kömür dirhem ile satıldı eyyâr
Gübre yok hamamlar kapandı nâçâr
Hezveli sorarsan yüksekten uçar
Dörde beşe çıktı açaç batmanı*

...

*Bir belâ ki ahir vakte alâmet
Kalmadı diyânet koptu kıyâmet
Görünmemiş idi böyle bir âfet
Üç yüz yirmi yediyidi bil anı*

*Hallâk'ı çünkü biz unuttuk yakîn
O da verdi bize belâ-yı mübîn
Hudâ zalim değil doğrusu Emîn
Kusurumuzdandır etme gümânı*

"Zemistan geldi hükmi-zemherîr erdi cihân üzre" dizesinde Ziya Paşa'nın "zemherîr" dediği Urfalının dilinde "zemherî" dir. Asıl soğukların geldiğini bildirir. Kışın bu en ağır günleri "kocakarı soğuğu" anlamına gelen "kışın son demleri, yaşlanmış" manasındaki "berdel acuz"la sona erer.

Zemistan/kış gelip de cihan üzre hükmünü sürmeden önce Urfa'da loğlamak/sıkıştırmak üzere "loğcular" loğlardı toprak damları. Kış gelip de damlar, avlular boylu boyunca

karla dolunca kar küreme faslı başlardı. "Kar attıran!" nidalarıyla çıkardı sokaklara "kar atıcılar." Kar yüksek damlardan dar sokaklara atılırdı, avludaki karlarsa derin kuyulara...

Urfalının "zevzir" dediği siğircik kuşlarının binlercesi dolaşırdu gökyüzünde o vakitler tıpkı Tek Tek Dağları'nda dolaşan yüzlerce ceylan sürüsü gibi... Bilinmez bir müzikle kim bilir göklerin hangi şarkısı eşliğinde dairesel dönüşlerle sonsuzluğuna karşılardı semanın...

Kar, dam boyu yağıp da aç bilaç kalınca kuşlar, inerlerdi arpa buğday taneleri aramak için evin avlusuna. Ve çocukça zalimane avımız başlardı. Atkuyruğundan ko-

Mevlid-i Halil Camii

Şanlıurfa Kalesi ve Çevresi / Fotoğraf: Mustafa Akgül

pardığımız tellerle ilmekler yapıp "dâm" kurardık zavallı zevzirlere.

Kar günlerce hayatta/avluda kalıp hele de kış güneşi vurmuşsa üstüne, kristalleşmişse tas tas yerdik pekmezele kardığımız karları, karlamaçları...

Gündüzü başka gecesi başka güzeldi eski Urfa kışlarının. Telefonun, televizyonun, kaloriferin, hatta elektriğin henüz hayatımıza girmediği zamanların kış geceleri... Mangalla, tandırda ısındığımız uzun kış geceleri...

Baharın lâle bahçeleri varsa kış mangalının da lâle gibi kızarmış kor bahçesi, köz bahçesi vardır. "Mangal başı kış gününün lâlezârıdır." demiş Nedim. Yine çağdaş Divan şairlerinden Seyyid Vehbi "Hiç âteşe yok dâire kızdırmağa hâcet/Germiyet-i sohbet o kadardır bu havada." diyerek kış mevsiminde ısınmak için ateşe lüzum olmadığını, edilen sohbetlerin sıcaklığının ısınma ihtiyacını da karşıladığını söylemekte.

Pirinç ya da bakır mangalda kayılmış meşe kömürünün közleriyle ısındığımız günler. Sadece el ayağımızla değil, ruhumuzla da ısındığımız günler...

Mangal; kışların kış olduğu, kışların Urfa'da da kışladığı, Urfa'nın da kışlara "kışlak" olduğu zamanların sıcak çağrışımla gelir hatıra... Şimdilerde tarih olmuş günlerin, şimdi bize yıldızlar kadar uzak çocukluk günlerimizin külleri arasında...

Necip Fazıl "Bana tül gibi ince/Bir hülya verir mangal/Külleri deşince/Titrer ürperir mangal" diyor bir şiirinde. Bizim kuşaktan olup da Urfa'da aynı havayı teneffüs eden, aynı kültürle yoğrulan kim hatırlamaz ki, kime aynı hülyayı vermez ki...

Gerçi günümüzde Urfa yemek kültürünün en hayati gereçlerinden biridir mangal. Çünkü bu kültürün baskın unsuru kebaptır. Ancak mangalın 30-40 yıl öncesine kadar çok daha mühim fonksiyonları mevcuttur. Kaloriferin, hatta sobanın günlük hayatta yer almadığı zamanların temel ısınma aracı "tandır"dır. Mangal; kare biçimli yüksekçe bir tahta düzeneğe olan tandırın içine konur, tandırın üstüne bir

yorgan atılır, biz çocuklar ayaklarımızı tandırın alt tahtalarına uzatır ve yorganı dizlerimize dek çekip ısınırdık. Dedemizin, ninemizin ya da komşumuz masalcı teyzenin dilinden dinlediğimiz masallarla çin ü maçine, serendipe, yemene... gider, uzak gizemli âlemlerin rüyasını görürdük. Periler padişahının kızı, devler, ifritler, yiyip yiyip de bir türlü doymayan "cibılınıklar", hümbüller, zembiller, narınc çiçekleri, turunc çiçekleri... "Çıra kürsüsü" nün üstünde yanan petrol lambasının ışığı, anlatılan masaldaki devin ya da ifritin adım atışlarıyla sanki titrer, biz çocuklar zamanı ve mekânı unuturduk.

Güzden hazırlanan kış eğlencelerinin de vakti gelmiştir artık. Kışı bekleyen kurutulmuş incir ve fıstığın, çek çek bastık, ceviz sucuğun vaktidir artık, açılır cevizden zahire sandığının kapısı. Ve tadı çocukluk damağımızda hâlâ tüten sıcak "kavurga" kokusu. Kimyasal gübrenin, hormonun henüz adının duyulmadığı devrin güzelim kokuları... Tadı hâlâ damağımızda, hâlâ sıcak. Bu şehrin yerlisi olup da aynı mekân ve zamanı teneffüs etmiş kim hatırlamaz ki...

Bu aynı zamanda yüzlerce yıllık akışıdır bir uygarlığın. Nesilden nesile, dededen toruna -belki bin yıl- değişmeden yaşanmıştır. Zira 30-40 yıl öncesine kadar bu coğrafyada adeta zaman durmuştur. Zihniyet de sosyal yapıya paralel olarak statiktir ve çocukluğumuzun masalları, meselleri, efsaneleri yüzlerce yıl bir ırmağın akışı gibi yakın zamanlara kadar ulaşmıştır. Son 30-40 yılda gerçekleşen bilimsel-teknolojik gelişmeye bağlı dönüşüm küreselleşmeyi getirmiş, eski yaşam tarzını baş döndürücü bir hızla değiştirmiştir. Sık sık duyduğumuz "dünyanın artık küçük bir köy olduğu" efsanesi bir realitedir artık. Dünyanın en ücra yerlerindeki hadiseler bile bize anında yansıyor, bizi etkileyebiliyor.

Ozon tabakasının delinmesi sonucu ortaya çıkan küresel ısınma, dünyanın meteorolojik muvazenesinin bozulması... Zehirlenen mevsimlerin şimdilik bir panzehiri yok gibi görünüyor. Bir tek eskilerin duası: Yâ Rab, kışımızı kış eyle, yazımızı yaz eyle!..

Rizvaniye Külliyesi Doğu Cephesi

*Gerçi korku beklerdi hudutları
Bazen zulüm
Eşkya türküleri söylenirdi en çok
Ve bağçacı hoyratları
Ancak delinmemişti ozon
Erimemişti henüz buz dağları
Bu şehrin kış gibi kışları vardı
Yaz gibi yazları*

*Yağınca kar adam boyu yağardı
Loğlanan damlar
Felhanlanan küpler
Mangallar, tandırlar
Kış hazırlıkları...
Doldurmak gerekti zezembeleri
Termin etmek zahireyi
Ve kaçakçılık meselleri anlatılırdı en çok...*

*Tel dolaplar devriydi
Buzdolabı kuyulardı
Girmemişti ülkeye henüz
General Motors dolapları...
Dönen su değirmenleriydi
Öğütmek üzre on bin yıllık
Esmer yerli buğdayımızı*

*Kışlar uzun sürerdi
Şubat karısıyla, hümbüllerle korkutulduğumuz çağdı
Henüz öğrenmemiştik asıl korkulasının
Tek dişli bambaşka bir canavar olduğunu
Sam yelleri esmemişti henüz
Ekmekler bozulmamıştı...*

(İ. Tezölmez)

Şanlıurfa Yöresel Yemekleri Yaşatma Projesi

Salih KAPLAN

Mustafa AKGÜL

Şanlıurfa'ya gelen misafirlere yeme içme mekânlarında yöresel yemekler hazırlayıp sunabilecek aşçıların yetiştirilmesi amacıyla ŞURKAV tarafından bir proje başlatıldı.

Zengin bir yemek kültürüne sahip olan Şanlıurfa'da "Yöresel Ev Yemeklerinin Yaşatılması Projesi" ile Balıklıgöl yakınında yer alan tarihi bir Urfa evinde ŞURKAV tarafından oluşturulan eğitim merkezinde genç aşçı adaylarına yöresel yemek eğitimleri vermeye başlandı.

Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Kültür Eğitim ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV), Çevre Koruma Vakfı ve Türkiye İş Kurumu tarafından desteklenen "Yöresel Ev Yemeklerinin Yaşatılması Projesi"nde, eğitmen Hatice İnan nezaretinde 16 kursiyer eğitim görüyor. 3 Mayıs 2017 Tarihinde başlayan eğitimler 6 ay sürecek olup bu süre bitiminde ikinci grup eğitim ile projeye devam edilecek.

Yöresel mutfakın bir miras olarak yaşayan kültüre aktarılması amacıyla, bu merkez-

de açılan kurslarda yiyecek-içecek sektöründe ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilerle donanmış ve bu alana hizmet verecek uzman personel yetiştirilecek. Böylece, aşçılık kurslarını bitiren gençler turizm sektöründe istihdam imkânı elde edebilecek veya kendi işlerini kurabileceklerdir.

Geleneksel mutfak kültürünü yaşatmak ve turizm sektöründe yöresel yemeklerin yapımı ve sunumunu sağlayacak aşçı ve aşçı yardımcılarının yetiştirilmesine yönelik başlatılan projeden olumlu sonuçlar bekleniyor.

Altı ay sürecek eğitim sonucunda kursiyerlerin hazırlayacağı, Urfa mutfağına ait 80 çeşit yemek sergilerle tanıtılacak. 30 Eylül 2017 Cumartesi günü, saat 10.00-22.00 saatleri arasında Piazza AVM'de, 14 Ekim 2017 Cumartesi günü saat 10.00-22.00 saatleri arasında ise Urfa City AVM sergi salonunda yemekler beğeniye sunulacak.

“Balıklıgöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi” Kültür ve İnanç Turizmine Kazandırıldı

Mustafa AKGÜL
Tasarımcı-Fotoğrafçı
makgul82@hotmail.com

Halil'ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl) kenarındaki Rızvaniye Külliyesi içerisinde yer alan Rızvaniye Camii ve medrese odaları Osmanlı döneminde Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından 1736 yılında yaptırılmıştır.

Rızvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı odalardan meydana gelen Rızvaniye Medresesi'nde toplam 34 adet beşik tonozlu oda, bir adet kubbeli dersane mescit, bir eyvan, bir mutfak ve tuvaletler bulunmaktadır. Avlunun kuzey kenarı ortasındaki kubbeli dersane (mescit) hariç tüm odalar ocak nişlidir. Medresenin mutfağı avlunun kuzeybatı köşesindeki odadır. Avlunun Camii ile dersane mescit arasındaki kısmında yer alan taş seki, “yazlık namazgâh” olarak yapılmış olup sekinin güneyine bitişik kare bir havuz bulunmaktadır. Avlunun diğer kısmı ise bahçe olarak tanzim edilmiştir.

Rızvaniye Camii ve Medresesi, 1992-93 yıllarında ŞURKAV tarafından restore edilmiş, 2017 yılına kadar dini ve ilmi faaliyetler ile kültürel amaçlarla kullanılmıştır.

Medrese odaları, 2017 yılı Ocak ayında Rızvaniye Vakfı tarafından Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı'na tahsis edildi. ŞURKAV tarafından hazırlanan bir proje ile külliye yeniden onarılıp işlevlendirilerek, “İnanç ve Kültür Turizmi”ne kazandırıldı.

Şanlıurfa Valiliği ve ŞURKAV tarafından gerçekleştirilen projeye medrese odaların bir bölümü, 2017 yılı Temmuz ayında el sanatlarının canlandırılması ve yaşatılması amacıyla “Balıklıgöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi” olarak el sanatları ustalarına tahsis edildi.

El sanatları, kültür, sanat ve ilmi çalışmaların yer aldığı külliye 3 Temmuz 2017 tarihinde Vali Güngör Azim Tuna tarafından hizmete açıldı.

Hüsni Hat, Tezhip, Ebru, Kaligrafi, Filografi, Kalemkâr, Ney, Keçe, Kazzaz, Tesbih, Sahaf, Nakkaş-Ressam, Buğday Sapıyla Hat, Gümüş-Bakır Tombak, Naht, Kürk, Bendir, Bez Dokuma, Kanaviçe işleme, Bez bebek, Takı Tasarımı, Tarak-Topaç, Ahşap Sedef, Seramik gibi farklı dallarda 25 sanatçıya tah-

sis edilen atölyelerde üretim, eğitim ve satış yapılmaktadır.

Külliye içerisinde yer alan atölyelerde Eyyübiye, Harran ve Halfeti Halk Eğitim Merkezleri'nde üretilmekte olan el sanatları ürünleri sergilenmekte ve satışı yapılmaktadır.

Ayrıca külliye'deki bazı odalar tarih, tasavvuf, edebiyat ve arşiv çalışmaları için tahsis edildi.

Urfa Halk Kültüründe "ZILGIT"

Şükrü ÜZÜMCÜ

Halk Oyunları Araştırmacısı
sukru1881@hotmail.com

Bir ucu güneyde Basra körfezine, öbür ucu kuzeyde Karacadağ'a kadar uzanan, mor etekli, başı dumanlı dağlarla insanlığa beşik olmuş, Fırat ve Dicle'nin gözyaşlarıyla ovalarını beslemiş, buğday ile bereketlenmiş kadim coğrafya; Mezopotamya...

Mezopotamya'nın geniş ve bereketli ovalarına renge renk bir mozaik gibi nakış nakış işlenmiş şanlı kentimiz; Urfa...

Urfa bugün tartışılmayacak tarihsel derinliği ve Büyük İskender'i bile kendisine hayran bıraktırmış geçmişiyile önemli bir kültürel zenginlik kaynağı, yarattığı maddi manevi kültür birikimiyle eşsiz bir yere sahiptir. Tüm dünyada uygulığın beşiği sayılan kadim kentimizi her yönüyle tanıtmak, yaşamak, yaşatmak, araştırmak hepimizin görevi. Bu uğurda kültürel birikimimize sahip çıkan ve onu yaşatmaya çalışan, mücadele eden nice insana sahip olmak Urfa için çok önemli ve sevindirici.

Urfa insanı geleneklerine bağlı, eskiyi korur ve yaşatır. Urfalı geçmişine sahip çıkar, geçmişi geçmiş olmaktan çıkarır. Geçmiş ile bugün Urfa'da iç içedir. Farklı ve hesaplanamaz bir zamanı vardır Urfa'nın. Yakan ve bereketlendiren güneşin yarattığı gölgedir burda zaman...

Urfa insanı sevdalıdır, doludur. Urfalı sıcaktır, heyecanlıdır. Coşkuludur Urfalı. Vefalı, hatırşinas, misafirperverdir... Duygularını saklamaz Urfalı. Acısını, neşesini, hüznünü, öfkelerini doruklarda yaşar. Düğününde sevincini, cenazesinde kederini saklamaz, zilgit çalar. Mezopotamya'nın sesidir, çığıdır zilgit.

Zilgit, Urfalının damarlarında dolaşır. O sadece bir ses değildir. Yastır, öfkedir, isyandır. Mutluluktur, başarıdır, zaferdir. Hayattan alınan intikamdır, genç yaşına doymadan giden bir canı alan feleğe mesajdır. Kurulan düğünün, kaynayan kazanın, cana can katmanın gururudur. Urfalı coşar, aşka gelir, "nara! nara!" diye bağırır, "hala hala heeee" diye nara atar. Bir elini dudaklarına götürür, parmaklarını titreterek dudaklarına değdirip kaldırır ve kulaklara binlerce yıllık, zamandan azade bir acı, mutluluk, isyan, sevinç, övünç dolar. "Ti li li li li liiiiii" sesi değildir yalnızca zilgit. Bu seste birikmiş gelenektir, görenektir, kültüredür aynı zamanda. Bu eylemin adı zilgit çalmaktır. Zilgit çalan kişi zilgitçidir. Zilgitçi, güzel zilgit çalandır.

Zamansızdır zilgit, acı ya da sevinç olsun her duygunun doruk anında ortaya çıkar. Hayatlı evin avlusunda çekilen halayda tokmağın davula, kılıcın kalkana değdiği anda,

neçeklerin ardına saklanmış kadın yüzlerinden kopup gelir. Hem çekilen halay coşturur zılgıt çekenleri, hem zılgıt çekenler coşturur halay çekenleri. Adı konulmamış bir büyüdür aslında zılgıt. Dildir, sözdür, nefestir. Karadeniz'de genç kızın yazmasındaki oyası ne ise, Urfa'da zılgıt odur. Dilsiz coğrafyaların dilidir. Daha çok kadınlarla özdeşleşmiştir zılgıt. Dede Korkut'un masalındaki gibi boy boylamak, soy soylamak, çoğalmaktır. Aileye yeni katılan bir gelinin sevinçidir. Bazen ise gelin olamadan ölen bir genç kızın yaşanmamışlarına isyandır zılgıt. Kadının adıdır, dilidir, sesidir, varlığı ve isyanıdır zılgıt Urfa'da.

Zılgıt, Mezopotamya'yı çevreleyen mor etekli, başı dumanlı dağların, Fırat'ın, Dicle'nin sesidir. Harran ovasındaki pamuğun sevinci, avcının elinden çeken ceylanın isyanıdır. Zılgıt, Mezopotamya'nın incisi Urfa'nın sembolüdür. Pamuktur, turizmdir, tarihtir, medeniyettir. Göbeklitepe'dir, Balıklıgöl'dür. Urfa'nın sesidir. Urfalının misafirperverliği, vatanseverliğidir. Zılgıt Urfa'dır.

Söz ve müziği Abdülkadir Algın'a ait olan Damlarda zılgıt sesi türküsünün sözleriyle bitirelim...

GELMİŞİDİK ARKADAŞIN TOYUNA (Damlarda Zılgıt Sesi)

Gelmişdik arkadaşın toyuna
Marhamanan tutuştular oyuna
Diz çökmüştü bakamadım boyuna

Damlarda zılgıt sesi
Hayatta hoyrat sesi
Dedi kapıda kulam
Düğünün koptu sesi

Davul zurna ile göynüm bezenir
Sadık olan yiğidine gözenir
Bütün şenik sanki siye özenir

Damlarda zılgıt sesi
Hayatta hoyrat sesi
Dedi kapıda kulam
Düğünün koptu sesi

Akşam oldu bürüklenip savuşsam
Kırk düğmeye ilmik olsam kavuşsam
Marhamaynan selam verip konuşsam

Damlarda zılgıt sesi
Hayatta hoyrat sesi
Dedi kapıda kulam
Düğünün koptu sesi

Kaynak: Urfa Halkevi Dergisi

Zemheride Açan Yediveren Güller...

Misbah HİCRİ
Emekli Öğretmen
Şair -Yazar
misbahhicri@hotmail.com

Bir zaman avlulu evlerimiz vardı. "Heyatlı" dediğimiz avlulu evler. Onları terk ettiğimiz zaman, kehribar sarısı taşların ardımızdan ağıt yaktıklarını duyar gibi olurum. Sanki, "bir gün bizleri çok arayacaksınız" der gibi bir halleri var. Daha öyle taş işlemeli, ahşap oymalı pencere ve kapılar, eyvanlı, zerbembeli, kuşların barındığı kuş takaları; insanlığın saklı olduğu, misafirperverliğin, konuk severliğin yaşandığı evleri inşa etmek artık mümkün değil. "Heyatlı ev" dememizin nedeni; orada hayatın, yaşamın simgeleşmesiydi. Orası tarihten birer sayfa gibiydiler. Orada sağlık vardı. Mutluluk okunurdu gözlerde, bet bereket vardı. Şimdiden öyle bir evimizin olmasını hayal eder dururum.

"Heyat" ya da "Hayat" dediğimiz avlunun etrafı odalarla çevriliydi. Avlunun büyüklüğüne göre, avlunun ortasında bir su havuzu, su havuzu olmayan evlerin çoğunda, "yediveren bir arış" (asma) kendisi için kurulu erzele-

den (kamelya) duvardan duvara yayılırdı. Kimi evlerde avlunun ortasında ağaç çeşidinden, ceviz, dut, nar, incir bulunurdu... Çeşitli meyve ağaçları yanında, bazen kocaman selviler tüm yeşillikleri ile göğe yükselir, zakkum ağacı pembe pembe gülerdi. Bu ağaçların ya da havuzun etrafı gül ağaçları ile çevrili idi. Evde boşalan yağ tenekeleri, kırık küpler, eski kovalar saksı olarak kullanıldığı gibi, oradan buradan toplanmış madeni yağ tenekeleri hayli işe yarardı. Bu gül ağacı dikili tenekeler, saksılar havuzun kenarına, ağaçların etrafına, oralar yetmez çardağa ya da evlerin üstüne çıkan, merdivenlerin kenarları sıralanırdı.

Budanmış ve toprakları eşilmiş dikenli çöpler baharın gelmesiyle çatlamaya başlar. Göz açıp kapayınca kadar bir de bakarsın yeşil yapraklar arasında tomurcuklar bize göz kırpar bizi yanına "gel.. gel..!" dercesine çağırırdı, tüm güzelliğiyle... Herkesin yü-

zünde bir gülümseme oluşurdu. Güller açılmaya başladıkça ev halkı, bir çocukla ilgilenir gibi güllerin bakımları ile uğraşırlardı. Sabah ve akşam serinliğinde su verme, etrafında çıkan yabancı otları ayıklama, toprağını eşeleme, gülleri dalında koklama ile ilgi sürüp giderdi. Boşuna dememişler "gül dalında güzeldir." Hele bir gün unutulup güllere su verilmezse o gün evin konusu olurdu. Herkes biri birini suçlardı.

Gül tomurcukları açıldıkça birer tane koparılır, bazen de bir deste edilir, sevilen bir kişinin, kıymetli bir dostun vazosunu süslemek için gönderilirdi. "Gül destesi" gönderilen hediyelerin en makbulü sayılırdı. Güle bakıp bir türkü tutturmayan olur muydu?

"Gül açar
Bülbül öter gül açar
Yarım çok uzaklarda
Hasreti gönlüm yakar. "

Güller açılıp saçıldıkça, zaman da ilerledikçe, bir de bakarsın al, pembe gül yaprakları da dalından yavaş yavaş dökülme başlar. Onları koparılır, bir şişeye ya da kaba doldurulur, üzerine su eklenirdi. Bir iki gün kaldıktan sonra gül yaprakları renklerini suya verdiğinde, üzerine limon tuzu, şeker eklenince tadına doyum olmaz bir şerbet elde edilirdi. Bu çalışmaya zaman zaman biz de katılırdık. Şişe şişe şerbet olmuş gül suyunu iştahla başımıza dikedik. Bunu kaynatıp kışa bırakanlar da olurdu. Kışın o katılmış gül suyu sıvılaştırıp misafirlerine ikram edilirdi. Bazen de bir gül reçeli olur, sofralara inerdi.

“Gül” bu; her derde deva. Yaz boyu açar, sokaktan geçen çoğu kimse, hangi evde gül var, yok hemen kokusundan anırlardı. Bazen de avlu duvarına konulan gül tenekelerinden sarkan güllerin renkleri kokuları dar ve girift sokakları şenlendirirdi. Güller bazen de kuytu bir yer buldu mu, güz güllerinin dallarındaki yeşil yeşil yapraklar soğuk rüzgârda sararmaya başlarken, kırmızı kırmızı güller açmaya devam ederdi. Biz bunlara “yediveren” derdik.

Zemheri ayı, güllerin ömürlerini tükettiği son demdir. Yapraklar dökülür, dikenli birer çöp geriye kalırdı. Onun için sevgili, kendini seveni sınamaya kalkışır. En zor işlerden biri olan, zemheri ayında gül istemesi, sevgiliyi mahcup

eder, sevgili dertlenir ve dile gelir aşk yanığı delikanlı.

“Sanki benim mor sümbüllü bağım var

Zemheri ayında gül ister benden” türküsüyle hüznünü dile getirdiği gibi, sevdiği kızıdan şikâyetçi olduğu gibi yoksulluğunu ayan beyan eder. Yanık sesli aşığın, sesini taş plaktan duyduğunda insanının en ince yerinde, oyuk oyuk derin yaraları açılır, acısı göz pınarlarına vurarak kendini gösterir.

Gül bu, ona aşık olmayan yok, onu hassaslığı, güzelliği, narin oluşu ile sevgilisine benzemeyen yok gibi, bülbülü bizar eden gül değil mi? Hangi aşık, hangi şair gül için söylememiş ki.. Urfalı Şair Nabi, dünyayı zemheri ayına benzetirken, bir tek gülün açmayışının üzüntüsünü yaşarken, bu üzüntü ve hüznünü şu mısralarla dile getirir.

“Gülistanı dehre geldik, renk yok bu kalmamış

Saye endazi kerem bir mahl i diml i cü kalmamış”

(Dünyaya gül bahçesine geldik, renk yok, koku kalmamış insana kerem gölgesi kalan tek bir gönül çekici fidan kalmamış.)

Annemiz, babamız, ablalarımız, kardeşlerimiz, gül budama zamanı başladığında rastladıkları her yerde, yeni gül çeşitlerini, yeni renkleri arar bulur getirirlerdi. Bu bir yarış gibiydi. En iyi gülü yetiştirmek için uğraşırlardı. Hatta çoğu, gördüğü bir gülün hikâyesini anlatır. Yeni bir gül şitilini (fidesini) görüp de elde edemeyen, oflayıp, poflayarak üzüntüsünü kızgınlığını dile getirirdi. Mor, kadife yapraklı güller, sarı güller, pembe güller, beyaz güller açtığı dönemlerde, onlar eflatun, siyah güllerden bahsederlerdi. Belki duymuş, belki görmüştü. Anlata anlata bitiremezlerdi. Sanki bir masal ülkesinde yetişen bir bitkiden bahseder gibiydiler. Gül duygu yüklü bir ağaç, öyle her onu diken elle yetişmezdi. Onun için ektiği gülün yerşediğini görenler kendi kendileriyle hep övünürlerdi. Hani gülü dikerken söylenen maniler de diller de eksik olmazdı.

“Gül ektilim talan oldu
Yar sevdim yalan oldu
İstedim murat alam
Bir zalim çalan oldu“

Derken, kendisini yalan sevgiyle aldatanı affetmesi mümkün değil. Bir başkası ise gül düğümüne bakıp, onun düğümünü çözmek mümkün olmadığını, dertlerini de bu gül düğümüne benzeterek elem, keder ve onu bitirmiş, gam yükü sırtında bayramlar da bile gülmediğini şu dizelerle maniye dönüştürür...

“Gül düğümü

Çözülmez gül düğümü

Bunca bayramlar geçti

Kim gördü güldüğümü”

Gül gülümser mi? sorusuna bile gerek yok. Gülümsemeyi gülden öğrenmişiz. Güle her baktığımızda içimiz açılırdı. Güllerin renkleri gözlerimizi kamaştırırdı. Acımızı kederimizi unuttururdu. İster istemez güle gülümser onun da gülümsemesini içimizde hissederdik. Gülmek, ya da gülümsemek gülden gelmemiş mi? Bütün sevdalıların, şu öten bülbülün, şairin, sevdası gül değil mi? Gül bu; bazısı rengiyle bizlere gülümser, bazıları kokusu ile ferahlatır içimizi... Gül değil mi sevgiliyi benzettimiz... Gül kokusu değil mi? yavrularımızı sarmalayıp kokladığımız.

Hele şu “Muhammediye” gülü, o açar açmaz avlulu evlerde sokağa, bir gül kokusu yayılır. Gül kokulu bir parfüm serpilmiş gibi. Kapı çalıp, bir gülü koparıp, elinde koklaya koklaya giden insanların gül sevgisine diyecek olmazdı.

Sevgilisini gül ile aynı kefeye koyan Şair Nedim; daima sarığının kıvrımları arasında bir gül goncası bulundurur;

“Sen ki gelesin meclise bir yer mi bulunmaz, baş üzre yerin var, gül goncasının guşe-i desta senindir gel ey gül-i ra'na” derdi.

Gül kelimesi dilimize Farsça'dan geçmiş divan edebiyatında gül ile bülbül sevgililere benzetilerek hayli kullanılmış. Gül yalnız bülbül için değil, tüm âşıkların sevgilisine benzetmelerine neden olmuştur. Gül için bir şeyler söyler, aşkını sevgisini dile getirir, divan edebiyatımızda olduğu gibi türkülerimiz de şairlerimiz de her zaman güllerle süslenmiştir.

Urfalı sanatçı Abdullah Balak bir türküsünde, kendisini solmakta olan bir gülün yerine koyarak, bülbül öttükçe onun derdinin artmasına neden olduğunu, yaralı halini söylemeden de edemez;

“Seher vakti bülbül öter
Gül dalında gonca biter
Bülbül öter derdim artar
Yaralıyam yaralıyam”

Nakkaşların ilham kaynağı, ressamların tablosunda can bulur, renk olur, vazoyu süsler, tablo olur. Kızların ellerinde kanaviçe, motif motif evlerimizin duvarlarını süsler. Dahası; Musa peygamber Tur Dağı'nda tanrıyla konuşurken, "on emri" aldığına inanılan günü Yahudiler bayram olarak kutlamışlar ve ona "gül bayramı" adını vermişler. Bu geleneğin hala devam edildiği söylenir. Onun için Yahudiler gittikleri her yere beraberlerinde gülü götürmüşler ve çoğaltmışlar.

Yeryüzüne yayılan gül, tüm dinlerde, dillerde değerini bulmuştur. Her gülün bir adı vardır. İşte bunlardan "Muhammediye" adı verilen gül... İnanlara göre Hz. Muhammed'in kokusunun geldiği kabul edilir. "Muhammediye gülü" nün eve bereket getirdiğine, huzur verdiği inandırılır. Her evde mutlaka "Muhammediye gülü" vardır.

İlimizde de öteden beri yeterince güle değer verilmiş olacak ki; Urfalı şair Nabi sevgilisini bir gonca güle benzeterek bülbülün susmasını ister;

"Gonca gülsün, gül açılışın cuy fer-yad eylersin

"Sen der ey bülbül biraz gülşende yarım söylesin"

(Gonca gülsün gül açılışın ırmak çağıldasın, ey bülbül sen dur azıcık da gül bahçesinde biraz gülşende yarım söylesin.)

Gül, deyince hemen aklımıza bülbül gelir. Nerede gül varsa orada mutlaka bülbül vardır. Evlerin bu kadar çok katlı ve betonlaşmadığı dönemler avluda ki asmanın gölgesine, narın dalları arasına, dut ağacının yaprakları arasına bir bülbül sığınır ya da selvinin en ucuna konar, her sabah erkenden şakırdı. Onu ürkütmemek için ne gerekirse yapardık.

Sabah erkenden uyanmış yavrusunu kaybeden bir anne iki gözünü iki çeşme bülbülden daha dertli olduğunu gül ağacındaki bülbüle bakarak;

"Daim seher vaktinde
Bülbül gülün derdinde
Ben senin derdindeyim

Günün her saatinde " (M. Hicri)

Anne bu, gözleri dolar, çilesi bülbülünkinden daha derinde kanar, bir çağlayan olur. Bülbül gül ile dile gelir. Onunla dertleşir, onunla mutlu olur. Ama ciğerinden bir parça kaybeden annenin dertleşecek biri yoktur. O kendi gözyaşlarını sessizce içine akıtarak rahatlar. Tesellisini yine kendisi bulur.

"Gülü seven dikenine katlanır" sözünü atalarımız boşuna söylememişler. Bülbül, nasıl ki gülün hatırına dikenine katlanıyorsa, insanlar da sevdiği insanların kusurlarını görmezlikten gelir veya onları bağışlamasını bilir. Onlar için çektikleri sıkıntıyı ezayı basar bir yerlerine, acısını duymazlıktan gelir. Bu nedendir ki "gül gibi geçinmek" deyimini herkes, iki insanın anlaşması geçimi için söylerler. Gülün bedeninde onca diken varken, kesmek istediğimiz zaman bir fırsatını bulup ellerimizi çizer. Ama yine de gülü severiz. Gülün dikenini de insanın bedenindeki bir uzuv gibidir. İnsanın bir yerine bir darbe geldiğinde ağrır, sızlar ve kanarsa, işte güllerin bedenindeki dikenlerde öyledir.

"Güllerin bedeninden dikenleri teker teker koparırsan dikenleri kopardığın yerler teker teker kanar" (Turgut Uyar)

Gönül kırmaktan korkan insanların kalbini kırmamak için her şeye razı olan şair; her kim okursa onun kendine pay çıkarması gerektiği dürtükte şöyle dile geliyor;

"Gel gülşene sine suzi sahn-i çemen ol
Revnağ şiken i serv u gül u yasemen ol
Hatır şikan olmadan sakında yürü var
Sakar şiken u seb u şiken u hum şiken ol"

(Gül bahçesine gel çemenliğin göğsünü yak, servi gül ve yaseminin itibarını kıran ol, gönül kırmaktan sakın, istersen kadeh kır, testi kır, küp kır)

Gülün kıymetini en iyi bülbül bilir. Sevgiliye uzatılan bir gül, bir kızgınlık anında bir de bakarsın yerlerde ayaklar altında ezilir. Ya da gül destesi eve gelir günlerce bir vazoyu süsler, ardından deşitirilmek üzere yenisi gelir. Gülü en iyi tabi ki bülbül sever, bir böceği alıp gül dalına koyarsan hiç gül dalında durur mu? uçar, gider nerede bir hayvan dışkısı görürse onun üstüne konar. Ama bülbül ne kadar kafeste tutulursa tutul-

sun azat edildiği gün, mekânı olan bahçeler, bağlarda derdiyle ötecek, sevdasını anlatacak gül arar. Gül konuşmasa da, duymasa da, görmese de bülbülün onu görmesi seyretmesi yeterlidir. Sevgilisini güle benzeten âşık ona bir mani söyleyemeden duramaz.

"Güle naz
Yakışır mı güle naz?
İndim yar bahçesine
Ağlayan çok gülen az"

Gül dalı çok hassastır. Eğilip bükülmeyle hemen kırılır. Sertleşmiş gövde ve kalın dallarında gözle görülmeyecek ince elek şeklinde delikler gözenekler vardır. Onun için gül ağacından yapılan pipolar çok makbuldür. Ama gül dalından odun olmaz onun için insanlar örnek bir söz bırakmışlar kendinden sonrakilerine, "gül ağacından odun, beslemeden kadın olmaz" demişler.

Gül için yazılan ve söylenen o kadar çok şey var ki, onu birkaç sayfaya sığdırmak mümkün değil.

Urfalı Bestekârlar: 25 MEHMET BAKIR KARADAĞLI

S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO.
sabriharran@hotmail.com

Nüfus kayıtlarına göre 01.01.1961 yılında Urfa'nın Türkmeydanı Mahallesi (Arap Meydanı), Bahçekenarı (Baba Nahsan Tetirbe'si) Sokağı, 22 nolu hanede doğdu. Babası Mahmut, Annesi Hakime'dir. Dedesi (Bakır) ve babası bu mahallenin uzun yıllar muhtarlığını yapmış kişilerdi. Annesi, Urfa'nın bilinen hafızlarından İncirkuşu Hac Hafız (Mehmet Tahir İnci)'in kızıdır.

Evde annesi, hafız babasının tavriyle Kur'an okur, Babası da dönemin müzik yayınlarını bazen plaklardan, bazen radyodan, makara teyplerden dinler; bazen de kendisi gazel, hoyrat, türkü, şarkı söylerdi. O kuşağın çoğu yerel musikiyi ve genel Türk müziğini belli bir oranda bilir ve icra ederlerdi. İlkokula başladığında ev ortamında edindiği kulak doluluğu müzik konusunda öne çıkmasına, bir müddet sonra da okul müsamerelerinde şarkı, türkü okumasına vesile olmuştu.

M. Bakir Karadağlı ve Kazancı Bedih (Yoluk) ile birlikte / 2002

M. Bakır Karadağlı gençlik yıllarında

Nihat Ademoğlu, Şih Müslüm Şahapoğlu, M. Bakır Karadağlı ve Haşım Mısır / Ekim 1997

Dedesinin dükkânında çıraklık yaparken emanet bırakılan bağlamanın tellerine dokunuşunda duyduğu ses, gönül dünyasında bağlama çalmayı tutku derecesinde ortaya çıkarmıştır. Ancak bağlamayı öğrenebilmesi, evlerinin "Su Meydanı"na taşınması ve Erdoğan ustasıyla (Rastgeldi) tanışmaya kadar gecikmişti. 1970'li yıllarda "Tenekeci Mahmut Güzelgöz Usta"nın nezaretinde Yıldız Meydanı'nda faaliyete başlayan "Urfa Müziği Cemiyeti"nde yerel müziği öğrenmeye başladı.

Lise yıllarında ise bir yandan okulun halk müziği korosunu çalıştırırken, diğer tarafta ise "Celal Aşar" Hocanın yönettiği Klasik Türk Müziği koro çalışmalarına ses olarak iştirak edip, o konuda da kendini geliştirmeye başladı. Bu dönemde aynı kuşaktan arkadaşları; Mehmet Bitmez, Mercan Özkan, Abdülkadir Karakuş, Feridun Yüzgen, Arif Çelik, Halil Sezgin, Naci Yoluk, Akif Çekirge, İsmail Akagün, Zekeriya Ünlü, Halil Altınses ve daha birçok saz ve ses konusunda yetenekli kendi kuşağı sanatçılarla birlikte çalışmalarda bulundu.

Şanlıurfalı Ustalardan Dede Osman (Aydın), Aziz Çekirge, Abdullah Balak, Mustafa Kirişçioğlu (Fazo'yun Oğlu), Kazancı Bedih Yoluk, Mahmut Akagün (Dellek Mahmut Hafız), Seyfettin Sucu, Doğan Güllüoğlu, Mustafa Savaş, Mehmet NACAĞ, Mehmet Delioğlu, Mithat Toprak, Fazlı Öztıp, İbrahim Özkan, Tahir Görgün, Vefik Ataç, Şeref Uslusoy, Halil Baziki, İsmail Badil-

Salih Turhan, Mehmet Özbek, Abdurrahman Kızılay ve M. Bakır Karadağlı (1994)

Mahmut Dağyutan, Şih Müslüm Şahapoğlu, İbrahim Özkan, Osman Doğan, M. Bakır Karadağlı, Mehmet Altay Mehmet Dağyutan ve Ümit Nahya sıra grubu / 2004

lı, Abdullah Uyanık'la konser ya da kayıtlarda bir araya gelerek onların birikiminden de istifade etmiştir.

Urfa Eğitim Enstitüsü'nü okuduğu 1976-78 yıllarında sahne ve albüm çalışmaları saz ve ses olarak devam etti.

1978-1988 yılları arasında yurdun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaptı. Öğretmenlikle birlikte derleme, araştırma, beste denemeleri ve nota öğrenme çalışmaları Mehmet ÖZBEK hocanın teşvik, destek, katkı ve rol modeliyle ivme kazanarak devam etmiştir.

1988 Yılında Gaziantep Türk Müziği Devlet Konservatuarı'nda önce partime çalıştı, daha sonra kadrolu öğretim görevlisi olarak atandı.

1990 yılında kurulan Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği koro sınavını kazanarak başlama sanatçısı olarak atandı. 1990 yılından sonra ŞURKAV Türk Halk Müziği Korosu'nun kurucu şefliğini yaptı. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde (Önceleri Gaziantep Üniversitesi'ne bağlıydı.) Dini musiki dersleri verdi. Daha sonra Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan Müzik Öğretmenliği Bölümü'nde ve 2015 yılında kurulan Türk Müziği Devlet Konservatuarı'nda başlama dersleri verdi.

Ortak çalışma "Urfalı Bestekârlar" adlı basılmış kitabı bulunmaktadır. Ayrıca ortak çalışma ürünü olan çok sayıda müzik albümü vardır.

Halen, Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korosundaki sanatçılık görevi devam etmektedir. Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korosunda çeşitli dönemlerde koro şefliği görevini de yürütmüştür.

M. Bakır Karadağlı / 1997

M. Bakır Karadağlı, Urfa Ahengi Grubuyla / 2006

Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korosu'nda çalışma esnasında / 2017

M. Bakır Karadağlı Oğlu Mahmut Nedim ile çalışma esnasında / 2017

Segâh Tevşih

1 'Bî lâ dî hay rı hal kı l lah o lan şeh ri ru ha dır bu

5 'Bî lâ dî hay rı hal kı l lah o lan şeh ri ru ha dır bu

9 zü lâ lî mû ci zi câ yı ma ka mı en bî yâ dır bu

13 zü lâ lî mû ci zi câ yı ma ka mı en bî yâ dır bu

17 bu mev lî dî Ha lî lül lah na zar ga hı hü da dır bu

21 hü da dır bu Ha lî le a te şî ber den se lâ me den

25 ru ha dır bu se lâ me den ru ha dır bu

SEGAH TEVŞİH

Bilâd-ı Halkillah olan şehri Ruha'dır bu
Zülâl-i Mu'ciz-i câ-yı Makam-ı Enbiyâdır bu

Hicaz ü kuds'ten gayrı makamlardan ulâdır bu
Letâfetde zarafetde müzeyyen dil-küşâdır bu

Bu mevlid-i Halilullah nazargah-ı Hüdadır bu
Halil'e ateşi "Berden Selâm" eden Ruhâ'dır bu.

Güfte : M.Fuat Kürkçüoğlu
Beste : M. Bakır Karadağlı

Nevruz Türküsü (Keklik Öter Ceylan Gezer Dağında)

Kek lik ö ter cey lan ge zer Ge zer da ğın
Mer ke fe de saz lar ça lar Bir nav ruz tür

da SAZ Sal kım sal kım
kü SAZ E ze lin de

ü züm bi ter Bi ter ba ğın
var dır a nam Ha zin bir öy

da SAZ Mu hab be tin a teş ol du
kü SAZ Kar daş ol muş kür dü i le

ya nar ba ğ rım da SAZ A man Ur fam
a ra bı tür kü SAZ

ca nım Ur fam Can sı ye hey

ran SAZ A ziz va tan kut lu şe hir

Ben sı ye kur ban

BAĞLANTI

KEKLİK ÖTER CEYLAN GEZER GEZER DAĞINDA
SALKIM SALKIM ÜZÜM BİTER BİTER BAĞINDA
MUHABBETİN ATEŞ OLDU YANAR BAĞRIMDA

AMAN URFA'M CANIM URFA'M CAN Sİ YE HEYRAN
AZİZ VATAN KUTLU ŞEHİR BEN Sİ YE KURBAN

MERKEFE'DE SAZLAR ÇALAR BİR NAVRUZ TÜRKÜ
EZELİNDE VARDIR ANAM HAZİN BİR ÖYKÜ
KARDAŞ OLMUŞ KÜRDÜ İLE ARABI TÜRKÜ

MENÇEK HANI GÜMRÜK HANI BİR DE ÇUKURHAN
HER BİRİNE AYRI AYRI YAZILMIŞ DESTAN
ANZILHADIR GÖNÜLLERDE BAĞ-I GÜLİSTAN

Güfte : Gültekin Ülgen
Beste : M. Bakır Karadağlı

Güzel Urfa'm

Ba lık lı göl ka le siy le Har ran da ki
İ so tuy la a cı sıy la Çig köf te si

kub be siy le Şu gö bek li te pe siy le
ke ba bıy la A cı kah ve mır ra sıy la

Ne gü zel sin şi rin Ur fam Ne gü zel sin
Ne gü zel sin şi rin Ur fam Ne gü zel sin

şi rin Ur fam Tür kü Kür dü A ra bıy la
şi rin Ur fam Tür kü Kür dü A ra bıy la

Ey yüp pey gam ber sab rıy la Ha lil ul lah
Ey yüp pey gam ber sab rıy la Ha lil ul lah

sof ra sıy la Ne gü zel sin gü zel Ur fam
sof ra sıy la Ne gü zel sin gü zel Ur fam

Ne gü zel sin şi rin Ur fam
Ne gü zel sin şi rin Ur fam

BAĞLANTI

Balıklıgöl kalesiyle
Harran'daki kubbesiyle
Şu Göbekli tepesiyle
Ne güzelsin güzel Urfa'm

Türk'ü Kürd'ü Arab'ıyla
Eyyüb peygamber sabrıyla
Halilullah sofrasıyla
Ne güzelsin güzel Urfa'm

İsotuyla acısıyla
Çıgköftesi kebabıyla
Acı kahve mırrasıyla
Ne güzelsin güzel Urfa'm

Ararım Cihanı Dost Bulmak İçin

♩ = 66

18

A rarım ci ha nı dost bul ma ki çin
dost bul ma ki çin Bu lup can dan se vip
kul ol ma ki çin kul ol ma ki çin
Has ta yü rek ya nar sön dür me ki çin (Saz...
sön dür me ki çin (Saz... sön dür me ki çin (Saz...
sön dür me ki çin (Saz... sön dür me ki çin (Saz...
Dost na za rı de ğ mi ş hey dost ab lar is te rim (Saz...
ab lar is te rim (Saz... ab lar is te rim (Saz...
ab lar is te rim (Saz... ab lar is te rim (Saz...

-2-

Bulur muyum acep ağalar beyler
Dost hasreti yakar beni kül eyler
Yorgun ayak beni yolundan eyler
Bulmasam yolunda ölmek isterim

Pervaneyem Ataşta

♩ = 240

237

Per va ne yem a taş ta
Sev da var ga rip baş ta
Vak tin den ev vel sev dim
Ö mür bit ti bu yaş ta

-2-

Pervaneyem elinden
Yaram kanar derinden
Mızrabım seni söyler
Haber yolla yerinden

-3-

Pervaneyem fenerem
Yanıp yanıp sönerem
Türkümlü seni çağırır
Haber etsen dönerem

Güç Ver Allah'ım

1 (SAZ ...

3 ...)

5 '1. Gel - dik Dün - ya - ya, İb - ret al - ma - ya,
'3. Nemi - rut tah - tin - da, İb - his ah - tin - da...

7 Hak - ki bul - ma - ya; Güç ver Al - la - hım!
Ey - güb ceh - tin - de,

9 Güç ver Al - la - hım! Sa - bir Al - la - hım! SON

11 (SAZ ...

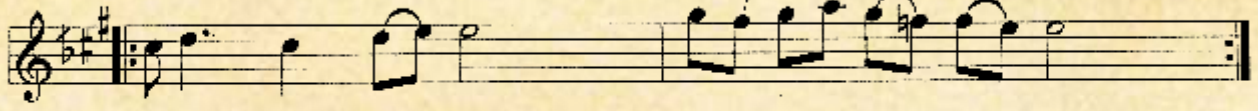
13 ...)

15 '2. Bül - ün var lı - şın; Sü - na yar - lı - şın ...

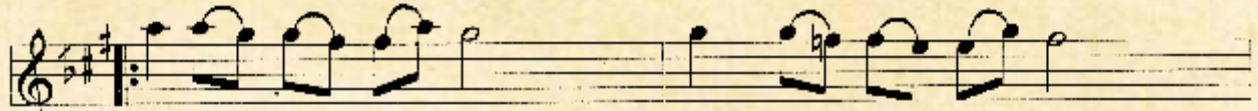
17 Geç - sin dar - lı - şın, Güç ver Al - la - hım!

19 Güç ver Al - la - hım! Sa - bir Al - la - hım! DC.

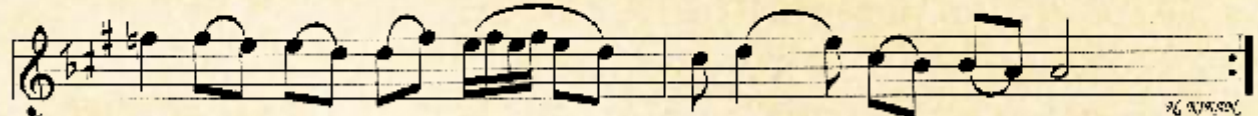
Güç Ver Allah'ım *2

15 *2. Bū-tün var - lı - ğım ; Sa - nı yar - lı - ğım ...

17 Geç-sin dar - lı - ğım, Güç ver Al - la - h'ım !

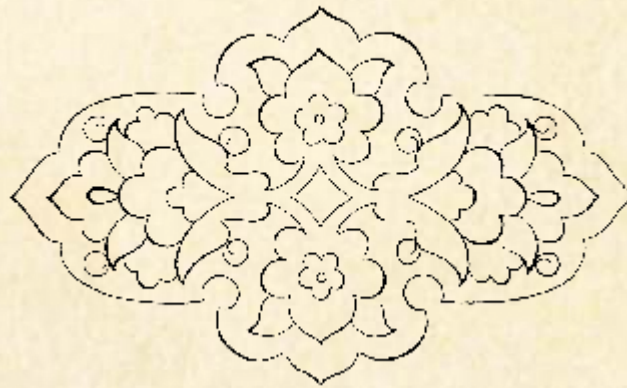

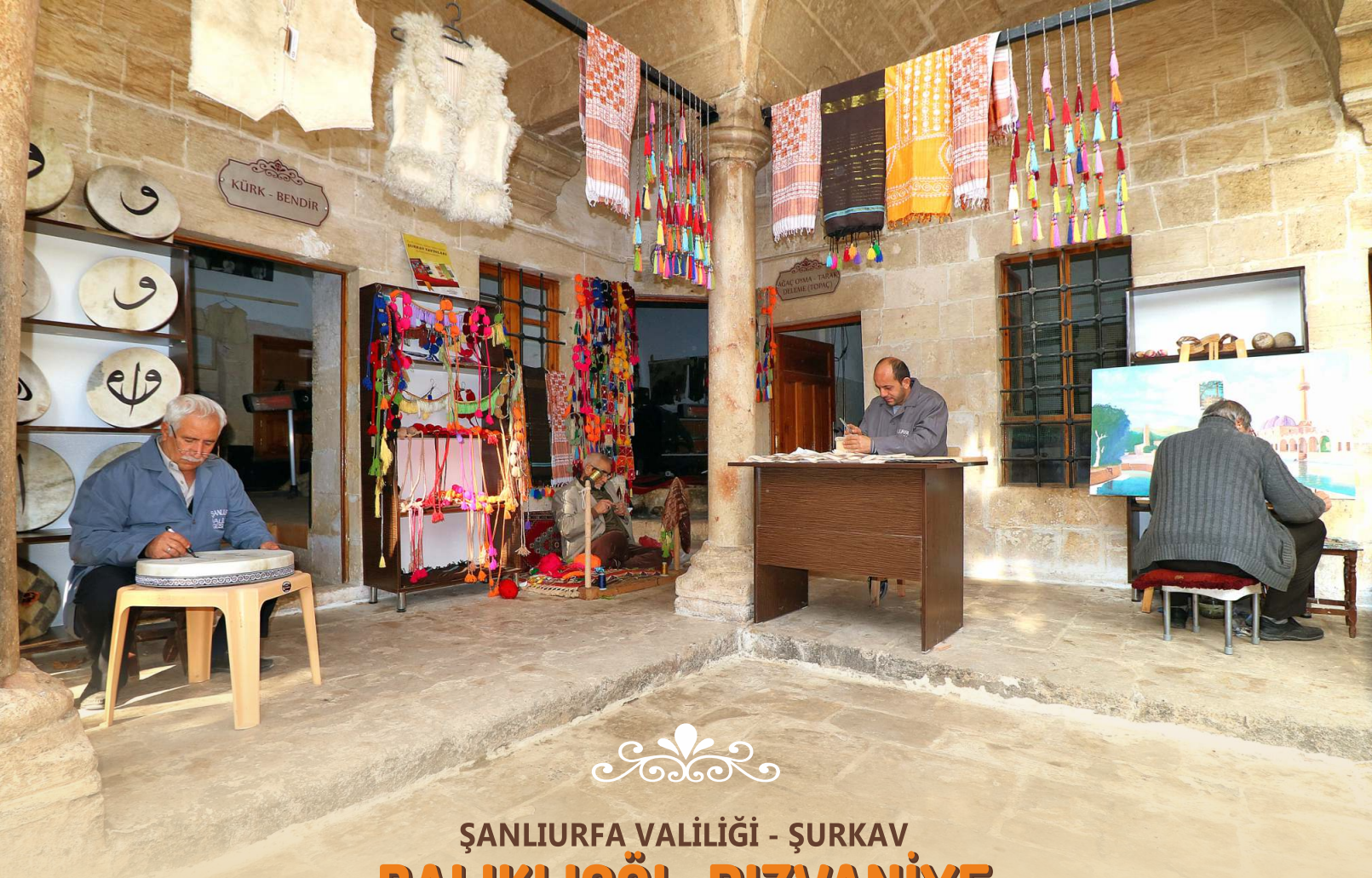
19 Güç ver Al - la - h'ım ! Sa - bır Al - la - h'ım ! DC.

//: Geldik Dünya'ya
İbret almaya, : //
//: Hakki bulmayı;
Güç ver Allah'ım!
Güç ver Allah'ım!
Sabır Allah'ım! : //

//: Bütün varlığımı;
Sana yarlığım... : //
//: Geçsin darlığım,
Güç ver Allah'ım
Güç ver Allah'ım!
Sabır Allah'ım! : //

//: Nemrut tahtında,
İblis ahtında... : //
//: Eyyüb cehtinde,
Güç ver Allah'ım!
Güç ver Allah'ım!
Sabır Allah'ım! : //

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV
BALIKLIĞÖL-RIZVANIYE
El Sanatları Külliyesi

Geleneksel El Sanatları Yeniden Canlanıyor

Osmanlı Dönemi Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından H. 1149 (M. 1736) tarihinde yaptırılmıştır. Külliye; Rızvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı medrese odalarından meydana gelmiştir. Rızvaniye Camii ve Medresesi 1992-93 yıllarında Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir. 2017 yılında Rızvaniye Vakfı tarafından ŞURKAV'a tahsis edilmiş olan bu külliye **Balıklıgöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi** olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Balıklıgöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde Yer Alan El Sanatları

Ney	Nakkaşlık	Tesbih	Kazaz	Naccarlık
Keçe	Bez Dokuma	Sahaf	Filografi	Takı Tasarımı
Tezhip	Bez Bebek	Topaç	Kalemkar	Ahşap Tarak
Kaligrafi	Kanaviçe	Ebru	Hüsn-i Hat	Bendir - Kürk

Halil'ür-Rahman Gölü Civarı Eyyübiye / Şanlıurfa

RIZVANIYE KÜLLİYESİ

Halil'ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl) kenarındaki Rizvaniye Külliyesi içerisinde yer alan Rizvaniye Camii ve medrese odaları Osmanlı döneminde Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından 1736 yılında yaptırılmıştır.

Rizvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı odalardan meydana gelen Rizvaniye Medresesi'nde toplam 34 adet beşik tonozlu oda, bir adet kubbeli dersane mescit, bir eyvan, bir mutfak ve tuvaletler bulunmaktadır. Avlunun kuzey kenarı ortasındaki kubbeli dersane (mescit) hariç tüm odalar ocak nişlidir. Medresenin mutfağı avlunun kuzeybatı köşesindeki odadır. Avlunun Camii ile dersane mescit arasındaki kısmında yer alan taş seki, "yazlık namazgâh" olarak yapılmış olup sekinin güneyine bitişik kare bir havuz bulunmaktadır. Avlulun diğer kısmı ise bahçe olarak tanzim edilmiştir.

Rizvaniye Camii ve Medresesi, 1992-93 yıllarında ŞURKAV tarafından restore edilmiş, 2017 yılına kadar dini ve ilmi faaliyetler ile kültürel amaçlarla kullanılmıştır.

Medrese odaları, 2017 yılı Ocak ayında Rizvaniye Vakfı tarafından Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı'na tahsis edildi. ŞURKAV tarafından hazırlanan bir proje ile külliye yeniden onarılıp işlevlendirilerek, "İnanç ve Kültür Turizmi"ne kazandırıldı.

Şanlıurfa Valiliği ve ŞURKAV tarafından gerçekleştirilen projeye medrese odaların bir bölümü, 2017 yılı Temmuz ayında el sanatlarının canlandırılması ve yaşatılması amacıyla "Balıklıgöl-Rizvaniye El Sanatları Külliyesi" olarak el sanatları ustalarına tahsis edildi.

